

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
ŽMOGAUS IR VISUOMENĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
PSICHOLOGIJOS INSTITUTAS

LILIJANA SELIUKIENĖ
(VERSLO PSICHOLOGIJOS STUDIJŲ PROGRAMA)

**KOMENTARŲ POVEIKIS VERTINANT INFORMACIJOS PATIKIMUMĄ SOCIALINĖJE
ŽINIASKLAIDOJE**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Doc. dr. Arvydas Kuzinas

Vilnius, 2023

TURINYS

PRATARMĖ.....	3
1. TEORINĖ PROBLEMOS ANALIZĖ.....	5
1.1. Informacija socialinėje žiniasklaidoje.....	5
1.2.1. Socialinė žiniasklaida, jos paskirtis bei poveikis	5
1.1.2. Komentarai socialinėje žiniasklaidoje	7
1.1.3. Informacija ir jos patikimumas	8
1.1.4. Eristika kaip informacijos patikimumas socialinėje žiniasklaidoje	11
1.2. Emocinė informacija ir dvitipiai informacijos apdorojimo procesai	15
1.2.1. Emocijos ir emocinės informacijos samprata	15
1.2.2. Emocinė informacija ir darbinė atmintis.....	18
1.2.3. Dvitipiai informacijos apdorojimo procesai ir komentarai	21
1.3. Tyrimo problema, tikslas, uždaviniai.....	27
2. TYRIMO METODIKA.....	30
2.1. Tyrimo dalyviai.....	30
2.2. Dirgikliai.....	30
2.3. Duomenų rinkimo ir įvertinimo būdai	36
3. TYRIMO REZULTATAI	52
4. REZULTATŲ APTARIMAS.....	57
5. IŠVADOS.....	62
LITERATŪRA	63
SANTRAUKA	72
PRIEDAI	73

PRATARMĖ

Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis (2023 m.), daugiau nei 80 proc. Lietuvos žmonių turi kompiuterį bei naudojami internetu ir kasmet šis skaičius auga. Vienas iš internetinių turinių yra socialinė žiniasklaida. Ji suteikia galimybę vartotojams publikuoti, kurti ir dalintis įvairia informacija, parašyti komentarus po jau esančia informacija, susipažinti su kitų žmonių paliktais komentarais (Chung & Austria, 2010). Socialinėje žiniasklaidoje (pavyzdžiui, Facebook) galima pamatyti ne tik privačių asmenų profiliu, bet ir įmonių bei naujienų portalų sukurtus profilius. Lietuvoje du trečdaliai interneto vartotojų naudojami socialine žiniasklaida asmeniniais tikslais, o įmonės vis dažniau naudoja duomenis gautus būtent iš socialinės žiniasklaidos (Lietuvos statistikos departamentas, 2023). Taigi, vis daugiau interneto vartotojų naudojami socialine žiniasklaida ir ji tampa vis svarbesnė kasdieniame gyvenime.

Socialinėje žiniasklaidoje po straipsniais, nuotraukomis ir vaizdo įrašais dažnai galima pamatyti ir skaitytojų paliktus komentarus (Winter, Brückner & Krämer, 2015; von Sikorski, 2016). Komentarai suteikia vartotojams galimybę išreikšti savo nuomonę, bendrauti su kitais naudotojais ir dalyvauti diskusijose (von Sikorski, 2016). Skaitant kitų žmonių komentarus, galima sužinoti skirtingus požiūrius, nuomones ir argumentus, kurie gali padėti giliau suprasti temas arba pamatyti jų įvairias perspektyvas (Metzger, Flanagin & Medders, 2010). Be to, komentarai gali būti naudojami tikslingai skaitytojų nuomonės formavimui ar jų požiūrio keitimui (Kim, 2015; Winter et al., 2015). Taigi, komentarai yra labai svarbi socialinės žiniasklaidos dalis.

Socialinė žiniasklaida yra naudojama ir kaip įvairios informacijos šaltinis (Mitchell, Kiley, Gottfried & Guskin, 2013; Oeldorf-Hirsch & Sundar, 2015). Tačiau socialinėje žiniasklaidoje dažnai gali pasitaikyti netikra, neteisinga informacija arba skirtingos nuomonės ir požiūriai (Altay, Hacquin & Mercier, 2020; Metzger et al., 2010). Tai gali kelti iššūkių vartotojams, siekiant atskirti patikimą informaciją nuo nepatikimos ar klaidinančios. Kaip vienas iš informacijos, esančios socialinėje žiniasklaidoje, patikimumo faktorių yra komentarai, esantys po pateikta informacija (Ghaisani, Munajat & Handayani, 2017; Morozova, 2017). Komentarai pagal savo turinį gali būti labai įvairūs. Tačiau vien tai, kad po pateikta informacija yra komentarai, dar nepatvirtina informacijos patikimumo. Vienais atvejais komentarai gali daryti poveikį informacijos patikimumui (Gearhart, Moe & Zhang, 2020; Graf, Erba & Ham, 2017), bet kitais atvejais poveikio gali ir nebūti (Martončík & Adamkovič, 2019). Todėl vis dar lieka neaišku, kokį poveikį informacijos patikimumui gali daryti komentarai, pateikti po informacija. Taigi, socialinė žiniasklaida ir jos komentarai yra kompleksinė ir dinamiška aplinka, kurioje

komentariai gali turėti skirtingą poveikį. Todėl svarbu atidžiai vertinti komentarų vaidmenį socialinėje žiniasklaidoje ir suprasti jų potencialų poveikį informacijos patikimumui. Šio tyrimo rezultatai bus naudingi žurnalistikos ir internetinės rinkodaros specialistams, taip pat nuomonės formuotojams (angl. influencers), kuriems yra svarbu žinoti, koku būdu galima formuoti visuomenės nuomonę apie tam tikrus produktus, prekės ženklus ar įvykius.

Taigi, šiame darbe bus siekiama ištirti komentarų poveikį vertinant informacijos patikimumą socialinėje žiniasklaidoje. Bus tiriamas informacijos patikimumas skaitant straipsnius be komentarų ir su teigiamo arba neigiamo valentingumo komentarais. Pagrindinis skirtumas tarp anksčiau atliktų tyrimų ir šio tyrimo bus tas, jog tyrimo dalyviams, be to, kad jie skaitys straipsnius su komentarais ir be jų, dar bus pateikta darbinės atminties užduotis. Darbinė atmintis yra labai svarbi informacijos apdorojimui, kuris yra esminis bet kokios pažintinės veiklos procesas (Maceina, 2015). Skaitant informaciją ir/ar komentarus vyksta informacijos apdorojimo procesai, kurie yra dviejų tipų (I-asis ir II-asis). I-asis tipas paremtas intuicijomis, euristikomis ir įsitikinimais, II-asis tipas leidžia samprotauti pagal loginius standartus ir jam yra būtini darbinės atminties ištekliai (Evans & Stanovich, 2013; Kahneman & Frederick, 2002). Darbinė atmintis yra atsakinga už laikiną informacijos saugojimą ir manipuliavimą (Baddeley, 2012). Komentarai, kurie yra pateikiami po straipsniais socialinėje žiniasklaidoje, tikėtina, gali turėti įtakos darbinės atminties procesams ir informacijos suvokimui. Komentarai gali veikti kaip papildoma informacija arba interpretacija pagrindiniam turiniui (Gearhart et al., 2020; von Sikorski, 2016). Svarbu atkreipti dėmesį, kad darbinė atmintis yra ribotos talpos sistema (Baddeley, 2003) ir kiekvienas papildomas elementas, toks kaip komentarai, gali turėti poveikį informacijos apdorojimui ir saugojimui. Nors yra nemažai tyrimų (Gearhart et al., 2020; Graf et al., 2017; Kim, 2015; Martončík & Adamkovič, 2019; von Sikorski, 2016; Winter et al., 2015; Winter et al., 2017; Witteman et al., 2016; Wolfgang & Bhandari, 2020), kuriuose tiriamas komentarų poveikis informacijos patikimumui, tačiau vis dar lieka neaišku, kaip darbinė atmintis ir komentarai gali paveikti informacijos patikimumo vertinimą socialinėje žiniasklaidoje. Todėl šiame darbe taip pat bus tiriamas skirtumas tarp tų, kurie skaitė komentarus ir atliko darbinės atminties užduotį ir tų, kurie skaitė komentarus ir neatliko darbinės atminties užduoties. Taip pat bus mėginama išsiaiškinti, ar yra skirtumas tarp tų, kurie skaito straipsnį be komentarų ir atlieka darbinės atminties užduotį ir tų, kurie skaito straipsnį be komentarų ir nedaro darbinės atminties užduoties. Šiame tyrime gautus rezultatus bus siekiama paaiškinti remiantis dvitipiais informacijos apdorojimo procesais. Tai padės geriau suprasti, kaip yra apdorojama informacija ir kokią poveikį informacijos patikimumui gali daryti skirtingi informacijos apdorojimo procesai.

1. TEORINĖ PROBLEMOS ANALIZĖ

1.1. Informacija socialinėje žiniasklaidoje

1.2.1. Socialinė žiniasklaida, jos paskirtis bei poveikis

Žiniasklaidą (anksčiau vartotas terminas *masinės informacijos priemonės*) galima apibūdinti kaip priemones (spauda, radijas, televizija, internetas), kurios teikia visuomenei informaciją arba ji gali būti apibūdinama kaip tose priemonėse paskelbtos publikacijos, laidos (Lipskytė, Matkevičienė, Barkauskaitė, Vaičeliūnaitė ir Norvaišienė, 2018). „Žiniasklaidos priemonės suteikia informaciją ir jos analizę, taip pat atlieka viešųjų ryšių funkcijas, skelbia rinkos tyrimus, atlieka pramogų funkcijas, skelbia reklamą. Jos taip pat formuoja visuomenės požiūrį į socialinius reiškinius, skleidžia tam tikrą ideologiją, propaguoja tam tikrą gyvenimo būdą, polinkius bei madas“ (Visuotinė Lietuvių enciklopedija, 2022). Žiniasklaida gali būti panaudojama ne tik objektyviam informavimui, bet ir paslėptam asmenų, įmonių ar institucijų reklamavimui, atitinkamų interesų tenkinimui, visuomenės klaidinimui (Ramanauskaitė, 2018). Žiniasklaidai visuomenėje yra suteiktas išskirtinis vaidmuo. Ji gali kai kurias žmonių grupes paversti „nematomomis“ arba paviešinti jas, gali parodyti „socialiai priimtinas“ žmonių santykius, gyvenimo būdą, taip pat gali manipuliuoti žmonių statusu, garbe, pripažinimu (Jankauskaitė, 2008). Be to, žiniasklaida gali pakeisti žmogaus gyvenimo būdą, įpročius, taip pat mąstymą bei suvokimą (Miliūnaitė, 2010). Paskutiniu metu spausdintų laikraščių tiražai mažėja, todėl žiniasklaidos organizacijos stengiasi pasiekti savo auditoriją internete (Winter et al., 2015). Taigi, šiandien internetinė žiniasklaida tapo viena iš pagrindinių visuomenės informavimo priemonių.

Pažengusios technologijos suteikė galimybę atsirasti dar vienai informavimo priemonei – tai socialinei žiniasklaidai. Socialinė žiniasklaida – tai masinės informacijos priemonės, kurias internete publikuoja, kuria ir platina atskiri asmenys, o taip pat internetinės priemonės ir platformos, leidžiančios interneto vartotojams bendradarbiauti kuriant turinį, skleisti informaciją bei idėjas, dalintis ar keistis jomis, dalintis patirtimi bei bendrauti dėl darbo ar malonumo (Chung & Austria, 2010). Socialinė žiniasklaida gali būti įvairių formų: socialinių tinklų svetainės (pavyzdžiui, Facebook, LinkedIn) tinklaraščiai, videotinklaraščiai, (pavyzdžiui, The Business Insider); mikrotinklaraščiai (pavyzdžiui, Twitter, Instagram); video dalijimosi tinklai (pavyzdžiui, Youtube); forumai (pavyzdžiui, Yahoo Answers, Reddit); susirašinėjimo, turinio dalijimosi programėlės (pavyzdžiui, WhatsApp, Messenger, Skype) (Baruah, 2012).

Skaitytojai socialine žiniasklaida naudojami norėdami rasti informaciją apie politiką, visuomeninius reikalus, pramogas ir pan. (Glynn, Hoge & Hoffman, 2012). Socialinė žiniasklaida padeda žmonėms bendrauti vieniems su kitais, keistis nuomonėmis ir žiniomis, sužinoti ką nors naujo, plėsti savo žinias bet kurioje srityje bei mokytis patiems, tobulinti kompiuterinius įgūdžius, rasti reikalingą informaciją iš įvairių šaltinių (Lenhart, Ling, Campbell & Purcell, 2010). Socialinė žiniasklaida gali turėti įtakos asmens gebėjimui gyvai bendrauti, taip pat kalbos vartojimo ir kūrybinio rašymo įgūdžiams (Shahjahan & Chisty, 2014). Socialinė žiniasklaida gali apjungti žmones bendram konkrečiam tikslui pasiekti, gali būti naudojama kilniems tikslams, padėti tiems, kuriems to reikia arba patys gali pasidalinti savo problemomis grupėje, taip gaudami finansinę pagalbą ar tiesiog patarimą ir palaikymą (Neelamalar & Chitra, 2009). Be to, socialinė žiniasklaida padeda ugdyti supratimą apie visuomenę ir pasaulį, skaitymo ir rašymo įgūdžius, netgi gali motyvuoti ir įkvėpti (Vaingankar et al., 2022).

Tačiau žmonėms gali išsivystyti priklausomybė nuo socialinės žiniasklaidos, kyla grėsmė asmens informacijos saugumui ir privatumui (Akram & Kumar, 2017; Neelamalar & Chitra, 2009), galimi sukčiavimo ir apgavysčių atvejai (Vaingankar et al., 2022). Be to, panaudojus žmonių nuotraukas ar vaizdo įrašus, sukuriama netikri ar melagingi įrašai, yra galimybė pasidalinti su dauguma gąsdinančiais pranešimais ar apkalbomis (Lenhart et al., 2010). Be jokio vargo galima sugadinti asmens ar organizacijos reputaciją sukūrus melagingą istoriją ar pranešimą ir tuo pasidalinus su kitais (Altay et al., 2020). Socialinė žiniasklaida gali paveikti vaikų ir jaunimo elgesį, nes kartais čia yra dalijamasi nuotraukomis ir vaizdo įrašais, kuriose yra smurto, prievartos, žiaurumo ir sekso scenų (Siddiqui & Singh, 2016). Be to, skaitytojai, ieškodami reikiamos informacijos, dažnai pamiršta, ko ieškojo ir tiesiog išitraukia į naudojimąsi socialine žiniasklaida, taip švaistydami savo laiką. O nereikalingas socialinės žiniasklaidos naudojimas gali įtakoti psichinę ir fizinę sveikatą (Akram & Kumar, 2017).

Jei anksčiau socialinė žiniasklaida, pavyzdžiui Facebook (remiantis rinkos tyrimų ir technologijų bendrovės „Synopticom“ 2022 m. atlikta apklausa, Facebook yra populiariausia socialinės žiniasklaidos forma Lietuvoje), buvo skirta tik privatiems asmenims (Visuotinė Lietuvių enciklopedija, 2023a), tai dabartinė socialinė žiniasklaida suteikia galimybę žmonėms ir organizacijoms pristatyti save bei reklamuoti savo produktus ir/ar paslaugas, taip didinant prekės ženklo žinomumą bei norint greičiau pasiekti tikslinę auditoriją. Naujienų portalams (visuomenės informavimo priemonė), pavyzdžiui, tokiems kaip lrytas.lt, delfi.lt, 15min.lt, lrt.lt ir pan., socialinė žiniasklaida yra kaip būdas ne tik greičiau pasiekti jau esamus skaitytojus, bet ir rasti naujų. Anksčiau naujienų portalai suteikdavo galimybę naudotojams po publikacijomis palikti savo komentarus ir/ar skaityti kitų žmonių parašytus komentarus.

Tačiau prasidėjus karui Ukrainoje, daugelis naujienų portalų išjungė galimybę vartotojams rašyti komentarus po straipsniais ir vaizdo įrašais. Tad vartotojai šiuose portaluose gali tik skaityti pateiktą straipsnį, neturėdami galimybės sužinoti kitų skaitytojų nuomonę ar išreikšti savo. Tačiau šią galimybę suteikia socialinė žiniasklaida (pvz., Facebook). Čia naujienų portalai skelbia savo straipsnius ir vaizdo įrašus, kuriuos vartotojai ne tik skaito ir/ar mato, bet taip pat gali išreikšti nuomonę parašydami komentarus arba skaityti kitų žmonių nuomonę pateiktą komentaruose (darbo autorės įžvalgos atlikus Facebook ir naujienų portalų, tokių kaip lrytas.lt, delfi.lt, 15min.lt ir lrt.lt, analizę). Taigi, socialinė žiniasklaida gali atlikti tarpininkavimo funkciją tarp naujienų portalų ir jų skaitytojų.

Apibendrinimui galima teigti, kad socialinė žiniasklaida yra informavimo priemonė, kuria naudojasi privatūs bei juridiniai asmenys, kuri suteikia galimybę publikuoti, kurti ir platinti įvairią informaciją bei kuri gali būti kaip tarpininkas tarp naujienų portalų ir jų auditorijos.

1.1.2. Komentarai socialinėje žiniasklaidoje

Socialinėje žiniasklaidoje prie pateiktų tekstų dažnai galima pamatyti ir skaitytojų paliktus komentarus (von Sikorski, 2016; Winter et al., 2015). Skaitytojų auditorija kviečiama bendrauti su turiniu komentuojant po juo (Gearhart et al., 2020). Skaitytojų komentarų paskelbimas suteikia vartotojams galimybę reaguoti į naujienas, pabrėžti ir įvertinti tam tikrus istorijų aspektus ir leidžia jiems pridėti savo nuomonę bei konkrečius aspektus, kurie, atsižvelgiant į asmens požiūrį, nebuvo pakankamai išnagrinėti naujienų istorijoje (von Sikorski, 2016). Tie, kurie skaito komentarus nekomentuodami patys, dažnai skaito kitų žmonių komentarus, kad geriau suprastų temas (Metzger et al., 2010).

Komentarai gali būti parašyti anonimiškai, kuomet nėra pateikta jokios komentatorių identifikuojančios informacijos, arba ne anonimiškai, t.y. pateikta komentatoriaus nuotrauka, vardas, pavardė arba kita informacija, kuri leidžia identifikuoti komentaro autorių (Graf et al., 2017). Komentatoriai gali būti aukšto statuso (prie vardo ir pavardės nurodomas išsimokslinimo laipsnis) arba žemo statuso (nurodomas tik komentaro autoriaus vardas ar pravardė) (von Sikorski, 2016).

Komentarai pagal savo turinį gali būti mandagūs arba nemandagūs (komentare nėra arba yra pravardžavimasis, šmeižtas, melas kieno nors adresu, vulgarumas ir žeminantys žodžiai), t.y. parašyti mandagia arba nemandagia kalba (Graf et al., 2017; Wolfgang & Bhandari, 2020); palaikantys straipsnyje pateiktą temą arba jos nepalaikantys (Gearhart et al., 2020; Martončík & Adamkovič, 2019; Winter et al., 2015; Winter, Krämer & Liang, 2017; Witteman et al., 2016); argumentuoti, t.y. minimas

temos pagrindimas straipsnio informacijoje (Winter et al., 2015; Winter et al., 2017) arba subjektyvūs, t.y. pateikta tik konkreti komentatoriaus nuomonė (Winter et al., 2015); sutampantys su skaitytojų nuomone arba nesutampantys (Gearhart et al., 2020); kritikuojantys straipsnio temą ar jo autorių (Gierth & Bromme, 2020); teigiami arba neigiami straipsnio požiūriui (Kim, 2015; von Sikorski, 2016); parašyti emocionaliai (komentarai parašyti tokiu būdu, kad sukeltų baimės, neapykantos arba pykčio emocijas, naudojant įžeidžiantį, įtikinantį, nešvankų stilių) (Martončik & Adamkovič, 2019).

Komentarai gali daryti poveikį informacijos šaltinio patikimumui (Wolfgang & Bhandari, 2020), šališkumo suvokimui (Gearhart et al., 2020), pasitikėjimui komentaro informacija (Graf et al., 2017), suasmenintų skandalų suvokimui ir vertinimui (von Sikorski, 2016), požiūriui į informaciją (Winter et al., 2015). Tačiau komentarai gali neturėti jokio poveikio informacijos patikimumui (Martončik & Adamkovič, 2019), o tam tikri komentarai gali nepaveikti skaitytojų požiūrio į informaciją (Winter et al., 2015), šališkumo (Stylianou & Sofokleous, 2019) ir pasitikėjimo komentaro informacija (Graf et al., 2017).

Apibendrinimui galima teigti, kad komentarai gali skirtis pagal savo turinį ir gali turėti arba neturėti poveikio skaitytojams vertinant informacijos šaltinį, pačią informaciją ar patį komentarą. Taigi komentarai yra svarbi socialinės žiniasklaidos dalis, kuri suteikia galimybę vartotojams pateikti savo nuomonę ir susipažinti su kitų skaitytojų nuomone bei dalyvauti diskusijoje.

1.1.3. Informacija ir jos patikimumas

Kasdienėje kalboje žodis „informacija“ yra vartojamas įvairiose kontekstuose (Lombardi, 2004). „Informacija – tai žinios apie faktus, įvykius, daiktus, procesus, idėjas, sąvokas ir kitus objektus, kurios tam tikrame kontekste turi kokią nors prasmę.“ (Lietuvos standartizacijos departamentas, 1996). Informacija gali būti apibūdinama kaip žinios, gautos atliekant tyrimus, per patirtį ar praktiką. Informacijos teorijos kontekste, informacija – tai pranešimas, kuris sumažina neapibrėžtumą, t.y. informacija praneša apie tai, ko dar nežinome (VandenBos, 2007). Informacija gali būti asmeninė (privati, konfidenciali, asmeninio pobūdžio), sensacinga (būdingas daugelio žmonių aptarimas per trumpą laiką), politinė (susijusi su vyriausybės ar politinėmis naujienomis), kasdienė (atsitiktinė informacija perduodama draugams, kolegoms, giminaičiams ar kitiems žmonėms, kuri gali sukelti diskusiją) ir patyriminė (susijusi su asmenine patirtimi apie tam tikrą įvykį, veiklą ar dalykus) (Ghaisani et al., 2017).

Kalbant apie informaciją socialinėje žiniasklaidoje, ji vis dažniau teikiama iš įvairių šaltinių, iš kurių daugelis gali lengvai sukurti ir pristatyti informaciją didelėms auditorijoms visame pasaulyje (Metzger & Flanagin, 2015). Socialinėje žiniasklaidoje randamos informacijos yra daug rūšių, tai tekstai, garso įrašai, vaizdo įrašai ir kt. (Metzger & Flanagin, 2013). Toliau darbe bus nagrinėjama būtent tekstinė informacija, nes literatūroje daugiausia dėmesio yra skiriama būtent tekstinės informacijos, pateikiamos socialinėje žiniasklaidoje, patikimumui (Metzger & Flanagin, 2013).

Socialinėje žiniasklaidoje prieinamos informacijos gausa kelia klausimą dėl rastos informacijos patikimumo ar kokybės. Dauguma informacijos socialinėje žiniasklaidoje nėra filtruojama profesionalų ar kažkaip tikrinama žinovų, ekspretų, todėl ji gali būti pasenusi, neišsami ar netiksli (Fritch & Cromwell, 2001). Be to, tokios informacijos patikimumas kelia susirūpinimą dėl to, kaip žmonės gauna, interpretuoja ir vertina šią informaciją, taip pat nėra aiški tokios informacijos kilmė, jos kokybė ir teisingumas. Socialinėje žiniasklaidoje patikimumui kyla grėsmė, nes čia nėra daug kokybės kontrolės ir vertinimo standartų. Skaitmeninę informaciją galima lengvai pakeisti, neteisingai pateikti ar anonimiškai sukurti (Hilligoss & Rieh, 2008).

Vienas iš būdų, kuriuo skaitytojas gali įvertinti informacijos patikimumą, yra taip vadinamas *pirminis vertinimas* – tai reiškia, kad skaitytojas vertina skaitomą informaciją, lygindamas ją su savo supratimu apie temą iš ankstesnių žinių ir kitų tekstų. Kitaip tariant skaitytojas įvertina naują informaciją, palygindamas ją su savo turima informacija. Taigi, galima teigti, jog kuo tikslesnis paties skaitytojo supratimas apie temą, tuo geriau skaitytojas galės įvertinti naujos informacijos patikimumą. (Bromme, Kienhues & Porsch, 2010). Skaitymo supratimas gali būti apibrėžiamas kaip mintinio teksto atvaizdavimo atmintyje konstravimas (Van Dijk & Kintsch, 1983). Teksto supratimas dažnai apibūdinamas kaip apimantis teksto apdorojimą trimis lygiais. (Kintsch, 1998). Bazinis lygmuo yra *paviršinis* lygmuo, kuris užkoduoja tikslią frazių ir sakinių formuluotę nepateikdamas jokios su žodžiais susijusios reikšmės (van Dijk & Kintsch 1983). *Teksto bazės* lygmuo apima tą mentalinio vaizdavimo dalį, kuri yra tiesiogiai kilusi iš teksto, t.y. tik ta informacija, kuri aiškiai nurodyta tekste (Kintsch, 1994), ir yra labiau susijusi su įsiminimu, t.y. galimybe, pavyzdžiui, apibendrinti arba prisiminti teksto turinį (McNamara, Kintsch, Butler Songer & Kintsch, 1996). Kitaip tariant, skaitytojai gali atgaminti tekstus net ir nesuprasdami jų turinio (Kintsch, 1994). *Situacijos modelio* lygis susideda iš tekstinės informacijos ir išankstinių skaitytojo žinių apie temą ir pasaulį, o informacija paverčiama kažkuo asmeniškesniu. Šiame lygyje yra užkoduojamas tekste aprašytas, bet jame aiškiai nenurodytas situacijų vaizdavimas; tai apima visas skaitytojų padarytas išvadas. Išvados leidžia skaitytojams užmegzti ryšius tarp skirtingų

teksto elementų, o tai palengvina nuoseklios atminties apie tai, apie ką tekstas, kūrimą (Kintsch, 1988). Skaitymo supratimo kontekste išvada yra informacija, kuri paimama iš atminties arba sugeneruojama skaitant, siekiant užpildyti informaciją, kurios nėra tekste (Elbro & Buch-Iversen, 2013). Taigi situacijos modelio sukūrimas prilygsta sėkmingam teksto supratimui (van Dijk & Kintsch 1983), o tai padeda skaitytojui įvertinti naujos informacijos patikimumą.

Toliau kalbant apie patikimumą, svarbu apibrėžti patikimumo sąvoką. Patikimumas neslypi objekte, informacijoje, ar informacijos šaltinyje. Jis yra apibūdinamas kaip vartotojo suvokiama kokybė. Kitaip tariant, patikimumas yra subjektyvus informacijos gavėjo suvokimas (Fogg, 2003). Taigi skirtingi žmonės gali skirtingai vertinti to paties šaltinio ar informacijos patikimumą (Metzger & Flanagin, 2015).

Patikimumas paprastai apima šaltinio kompetencijos ir/ar informacijos tikslumo įvertinimą. Tai yra subjektyvus patikimumo pobūdis. Patikimumas yra pranešimo gavėjo sprendimas, pagrįstas pirmiausia subjektyviais veiksniais. Patirtis taip pat gali būti suvokiama subjektyviai, tačiau ji apima ir gana objektyvias šaltinio ar pranešimo savybes (Metzger & Flanagin, 2015). Informacijos, esančios socialinėje žiniasklaidoje, patikimumui įtakos turi tokie faktoriai, kaip informacijos šaltinis (Metzger, 2007; Morozova, 2017), rašymo aspektas/teksto lingvistika (Ghaisani et al., 2017; Metzger, 2007; Morozova, 2017), logiškumas (Ghaisani et al., 2017; Morozova, 2017), komentarai, esantys po pateikta informacija (Ghaisani et al., 2017; Morozova, 2017). Toliau apie kiekvieną iš faktorių šiek tiek plačiau.

Informacijos šaltinis. Informacijos šaltiniu gali būti socialinė žiniasklaida (Winter et al., 2017) ir/ar po straipsniu ar informacija pateiktų komentarų autoriai (Graf et al., 2017; von Sikorski, 2016). Svarbų vaidmenį vaidina šaltinio autoritetas. Jį lemia ne sekėjų ar abonentių skaičius, o bendras bendruomenės statusas socialinės žiniasklaidos sistemoje (Morozova, 2017). Autoritetą galima įvertinti pažymint, kas yra autorius, ar pateikta kontaktinė informacija, kokie autoriaus įgaliojimai, kvalifikacija ir priklausomybė (Metzger, 2007). Ši informacijos patikimumo faktorių patvirtina tyrimas (Winter et al., 2017), kuriame tiriamieji skaitė straipsnį pateiktą aukštos arba žemos reputacijos socialinėje žiniasklaidoje. Straipsnis buvo vertinamas kaip labiau patikimas, kai jis buvo skaitomas aukštos reputacijos šaltinyje nei žemos (Winter et al., 2017). Tačiau vertinant informacijos patikimumą, skaitytojui informacijos šaltinis ne visada gali turėti įtakos. Kaip to įrodymas galėtų būti tyrimas (Graf et al., 2017), kuriame tiriamieji skaitė straipsnį ir po juo komentarus. Komentarai buvo arba anoniminiai (nebuvo jokios komentatorių identifikuojančios informacijos), arba ne anoniminiai (buvo pateikta komentatoriaus nuotrauka, vardas, pavardė). Tyrimas parodė, kad anonimiškumas neturėjo įtakos tiriamųjų patikėjimui komentuose pateikta informacija (Graf et al., 2017).

Rašymo aspektas/teksto lingvistika dar vienas faktorius įtakojantis informacijos patikimumą (Ghaisani et al., 2017; Metzger, 2007; Morozova, 2017). Atkreipiamas dėmesys į tekste vartojamą kalbos stilių (mokslinis/buitinis/funkcinis) ir gramatiką (klaidų buvimas/nebuvimas) (Metzger, 2007; Morozova, 2017). Ši informacijos patikimumo faktorių patvirtina aukščiau aptartas tyrimas (Graf et al., 2017), kurio dar vienas rezultatas parodė, kad tiriamieji, kurie skaitė mandagų (parašytą mandagia kalba) komentarą, pranešė apie didesnę pasitikėjimą pateikta informacija nei dalyviai, kurie skaitė nemandagų (parašytą įžeidžiančią, žeminančią, vulgarią kalbą) komentarą. Be to, tiriamieji buvo labiau linkę pasitikėti mandagiai pateikta informacija, net jei nematė, kas ją pateikė, kaip anoniminių komentarų atveju (Graf et al., 2017).

Informacijos patikimumas padidės esant teksto ***logiškumui***. Logiškumą galima apibūdinti kaip gebėjimą rašyti ir/ar kalbėti nuosekliai, pagrįstai, neprieštaringai ir aiškiai (Jakimenko, 2014). Logiškumas yra susijęs su mąstymo dėsniais, minčių nuoseklumu ir neprieštaravimo dėsniu (Župerka, 2012; Macienė, 2018). Logiški paaiškinimai padeda labiau pasitikėti priimama informacija (Ghaisani et al., 2017; Morozova, 2017). Be to, atsižvelgiama ir į informacijos išsamumą ar gylį (Metzger, 2007).

Komentarų, esančių po pateikta informacija, buvimas rodo kitų žmonių entuziazmą, taip pat tarpusavio sutarimą arba nesutarimą tam tikroje informacijoje (Ghaisani et al., 2017; Morozova, 2017) ir padeda praplėsti žinias apie paskelbtą temą (Morozova, 2017).

Apibendrinimui galima teigti, jog informacija būna įvairios formos ir gali būti pateikta pateikta iš skirtingų šaltinių, o informacijos patikimumui įtakos gali turėti įvairūs faktoriai.

1.1.4. Euristika kaip informacijos patikimumas socialinėje žiniasklaidoje

Norėdami susidaryti nuomonę apie informacijos patikimumą, asmenys naudoja savo kognityvinius įgūdžius ir gebėjimus (Flanagin & Metzger, 2008). Tačiau jų kognityviniai gebėjimai yra riboti, jie negali visą gaunamą informaciją apdoroti visais aspektais, todėl žmonės pasirenka tik keletą svarbiausių funkcijų, reikalingų informacijos užkodavimui, saugojimui ir gavimui. (Lang, 2000). Tai reiškia, kad asmenys stengsis rasti optimalų balansą tarp kognityvinių pastangų ir efektyvaus rezultato. Kitaip tariant, žmonės nenaudoja visų savo kognityvinių resursų optimalių rezultatų pasiekimui, o vietoj to naudoja tik tiek resursų, kad gautų pagrįstai optimalų rezultatą konkrečiam kontekstui (Fogg, 2003). Kognityvinių gebėjimų trūkumas ar ne visų kognityvinių resursų panaudojimas, taip pat ir/arba laiko stoka priveda prie to, jog žmonės naudojami įvairiomis euristikomis norėdami įvertinti informacijos

patikimumą (Fischer, Jonas, Frey & Schulz-Hardt, 2005). Euristika – tai informacijos apdorojimo strategijos, susidedančios iš naudingų mintinių santraupų, praktinių taisyklių ar rekomendacijų, kurios mažina kognityvę apkrovą informacijos apdorojimo metu ir priimant sprendimus (Gigerenzer & Gaissmaier, 2011). Informacijos patikimumo vertinimui yra naudojamos kelios euristicos: reputacijos (ang. *the reputation heuristic*), patvirtinimo (ang. *the endorsement heuristic*), nuoseklumo (ang. *the consistency heuristic*), lūkesčių pažeidimo (ang. *the expectancy violation heuristic*), įtikinamų ketinimų (ang. *persuasive intent heuristic*) (Metzger & Flanagin, 2013; Metzger & Flanagin, 2015).

Reputacijos euristika (ang. *the reputation heuristic*) rodo, kad žmonės remiasi reputacija ar socialinio tinklo pavadinimo arba internetinės informacijos šaltinių žinomumu kaip patikimumo rodikliu, bet atidžiai netikrina socialinio tinklo turinio ar jame esančius duomenis (Metzger et al., 2010). Kitaip tariant rinkdamiesi šaltinius, žmonės labiau patiki šaltiniu, kurio vardą jie pripažįsta patikimesniu, palyginus su nepažįstamu šaltiniu (Metzger & Flanagin, 2013). Reputacijos euristicos pagrindimas yra tas, kad reputacija ar vardo pripažinimas pasiekiamas per tam tikrą laiką sukaupytų sandorių įrašų dėka, kurių rezultatai yra skleidžiami žmonių socialiniuose puslapiuose (Metzger & Flanagin, 2015). Šią euristiką patvirtina tyrimas (Winter et al., 2017), kuriame tas pats straipsnis tyrimo dalyviams buvo pateiktas aukštos ir vidutinės reputacijos socialiniuose tinkluose. Tie, kas skaitė straipsnį aukštos reputacijos šaltinyje, straipsnio informaciją vertino kaip labiau įtikinamą ir labiau patikimą nei tie, kurie skaitė straipsnį vidutinės reputacijos šaltinyje (Winter et al., 2017). Šią euristiką taip pat patvirtina kitas tyrimas (von Sikorski, 2016), kuriame tyrimo dalyviai skaitė straipsnį be komentarų ir su komentarais, parašytais aukšto statuso komentatorių. Tie, kurie skaitė aukšto statuso komentatorių paskelbtus pozityvius (pateisinančius/ginančius/reabilituojančius kaltinamą asmenį) komentarus, skandalą vertino kaip mažiau rimtą ir rečiau reikalavo griežtos bausmės kaltinamam asmeniui palyginus su tais, kurie skaitė tik pagrindinę skandalo informaciją be komentarų (von Sikorski, 2016). Tikėtina, jog šiame tyrime tiriamieji komentatorius su aukštu statusu vertino kaip turinčius reputaciją, todėl pasitikėjo šių komentatorių išreikšta nuomone apie kaltinamą asmenį ir į skandalą žiūrėjo kaip į ne labai rimtą ir nenorėjo kaltinamą asmenį griežtai bausti.

Minėtas tyrimas (von Sikorski, 2016) galimai patvirtina dar vieną euristiką – tai **patvirtinimo euristika** (ang. *the endorsement heuristic*). Ši euristika rodo, kad skaitytojai yra linkę tikėti informacija ir šaltiniu, jei taip daro ir kiti, net atidžiai netikrindami turinio ar šaltinio. Žmonės linkę automatiškai pasitikėti socialine žiniasklaida ar šaltiniu, kurie yra arba rekomenduojami žinomų žmonių, arba kurie yra pateikiami nepažįstamų žmonių apibendrinto atsiliepimo, apžvalgų ar vertinimo forma (pavyzdžiui,

komentariai pateikti po pagrindiniu tekstu) (Metzger et al., 2010). Tikėtina, jog tyrimo (von Sikorski, 2016) dalyviai pasitikėjo aukšto statuso komentatorių pateiktais komentariais, nors ir komentatoriai jiems nebuvo žinomi, tačiau jų pateiktus ginančius ir reabilituojančius komentarus, skaitytojai galėjo suvokti kaip apžvalgą ar vertinimą. Kitas tyrimas (Wolfgang & Bhandari, 2020) parodė, kad mandagūs ir argumentuoti komentarai daro teigiamą poveikį informacijos šaltiniui, t.y. straipsnio šaltiniui ir komentaro autoriui. Tikėtina, jog tyrimo dalyviai komentarų, kuriuose buvo pateikti faktai, konkreti informacija ir nuoroda į šaltinį, informaciją galėjo priimti kaip vertinimą, apibendrintą atsiliepimą ar apžvalgą.

Įtikinamų ketinimų euristika (ang. *persuasive intent heuristic*) – tai polinkis manyti, kad informacija, kuri gali būti šališka, nėra patikima (Metzger & Flanagin, 2015). Šią euristiką ypač gali sukelti komercinė informacija (pavyzdžiui, reklama). Žmonės mano, kad informacijos pateikėjas vykdo kažkokią manipuliaciją arba turi paslėptą motyvą ir tai neigiamai veikia patikimumą. Ši euristika, atrodo, yra pagrįsta afektu ir kyla iš baimės, kad nepažįstamieji gali piktavališkai manipuliuoti skaitytoju. Todėl vartotojas bando atrasti paslėptus motyvus, kuriais gali būti grindžiama informacija, kurią jie randa socialinėje žiniasklaidoje (Metzger et al., 2010). Panašu, kad tokio tipo turinys akimirksniu įjungia gynybos mechanizmą, kuris paskatina žmones nepasitikėti informacija be tolimesnio patikrinimo (Metzger & Flanagin, 2013). Šią euristiką galimai patvirtina tyrimas (Winter et al., 2015), kuriame pozityvūs (palaikantys pagrindinėje informacijoje pateiktą temą) argumentuoti (minimas temos pagrindimas pagrindinėje informacijoje) ir pozityvūs subjektyvūs (pateikta tik konkreti komentatoriaus nuomonė) komentarai nepaveikė skaitytojų požiūrio į informaciją. Tų, kurie skaitė tik pagrindinę informaciją be komentarų ir tų, kurie skaitė šio tipo komentarus, požiūriai į informaciją nepakito (Winter et al., 2015). Tikėtina, jog tyrimo dalyviai komentaruose pateiktą informaciją galėjo suvokti kaip manipuliaciją arba kaip paslėptą motyvą, o tai galėjo juos paskatinti atmesti/nepriimti informacijos komentaruose. Be to, gali būti, jog straipsnyje pateikta informacija jau sąlygojo aukštą sutarimo lygį (Winter et al., 2015). Šios euristikos patvirtinimui gali būti dar vienas tyrimas (Martončik & Adamkovič, 2019), kuriame prie straipsnių buvo pateikti emocianaliai parašyti komentarai (parašyti tokiu būdu, kad sukeltų baimės, neapykantos arba pykčio emocijas, naudojant įžeidžiantį, vulgarų, nešvankų stilių), faktiškai parašyti komentarai (naudojamos citatos, statistinė ir faktinė informacija) ir komentarai, palaikantys arba prieštaraujantys pagrindinėje informacijoje išsakytoms nuomonėms. Šie komentarai nepadarė reikšmingo poveikio straipsnio informacijos patikimumui (Martončik & Adamkovič, 2019). Tikėtina, jog tyrimo dalyviai komentaruose pateiktoje informacijoje išvelgė paslėptą motyvą jais

manipuliuoti. Dar vienas tyrimas (Graf et al., 2017) taip pat galimai patvirtina įtikinamų ketinimų euristicą. Tie, kurie skaitė mandagius komentarus, informaciją komentare vertino kaip labiau patikimą nei tie, kurie skaitė nemandagius komentarus (Graf et al., 2017). Tikėtina, jog tyrimo dalyviams nemandagūs komentarai (pravardžiuojantys, šmeižiantys, meluojantys, vulgarūs ir žeminantys) galėjo pasirodyti šališki ir sukelti pojūtį, jog jais mėginama piktavališkai manipuliuoti. Šios euristicos patvirtinimui gali būti dar vienas tyrimas (von Sikorski, 2016), kuris parodė, kad negatyvūs (papildomai skandalizuoja kaltinamą asmenį ir jo įmonę) komentarai paskelbti aukšto statuso komentatorių neturėjo jokio poveikio skaitytojams vertinant skandalą (rimtas/nerimtas) ir reikalaujant griežtos bausmės skandale kaltinamam asmeniui. Skaitytojai skandalingą informaciją ir negatyvių komentarų, paskelbtų aukšto statuso komentatorių, derinį galėjo suvokti kaip jų laisvės ribojimą formuojant nuomonę paremta faktine informacija. Kitaip tariant skaitytojai suvokė, jog yra ribojama jų laisvė pasirenkant alternatyvą. Be to neigiamus ir aukšto statuso komentarus skaitytojai galėjo suvokti kaip šališkus ir nepagrįstus, nes faktinė kaltinamo asmens atsakomybė pateiktoje informacijoje liko neaiški (von Sikorski, 2016).

Lūkesčių pažeidimo euristika (ang. *the expectancy violation heuristic*) vertinant patikimumą rodo, kad jei socialinė žiniasklaida kažkoku būdu neatitinka skaitytojų lūkesčių jie iškart nuspręs, jog tai nėra patikima, be tolimesnio jos turinio patikrinimo. Gali būti ir atvirkščiai: teigiami netikėtumai, prieštaraujantys neigiamiems lūkesčiams, gali sustiprinti suvokiamą patikimumą. (Metzger & Flanagin, 2015). Vienas iš lūkesčių pažeidimo euristicos tipų, kuris veikia patikimumą, įvyksta tada, kai informacija socialinėje žiniasklaidoje neatitinka asmeninių skaitytojų įsitikinimų ar nuomonių. Kitaip tariant, jei informacija patvirtina skaitytojų jau turimą įsitikinimą, tokią informaciją jie vertins kaip patikimą ir atvirkščiai. Nors informacija socialinėje žiniasklaidoje gali būti tinkamai argumentuota, ištirta, išsami, gauta iš patikimų šaltinių, ji gali būti vertinama kaip nepatikima, nes ji prieštarauja skaitytojo nuomonei (Metzger et al., 2010). Šią euristicą patvirtina tyrimas (Gearhart et al., 2020), kuriame dalyviams, kurie skaitė bendraminčių komentarus, padidėjo pagrindinės informacijos patikimumo ir sumažėjo šališkumo suvokimas. Ir atvirkščiai, komentarai, išreiškiantys nuomonę su kuria skaitytojai nesutinka, sumažino informacijos patikimumo ir padidino šališkumo suvokimą (Gearhart et al., 2020). Taigi tiriamieji informaciją vertino kaip labiau patikimą, kai ji patvirtino jų pačių nuomonę ir atvirkščiai, tiriamieji, kurie manė, jog informacija prieštarauja jų nuomonei, informaciją vertino kaip mažiau patikimą.

Nuoseklumo euristika (ang. *the consistency heuristic*) – kai informacijos patvirtinimas vykdomas tikrinant informaciją kituose socialiniuose tinkluose tam, kad įsitikinti, jog informacija yra

nuosekli (Metzger et al., 2010). Ši euristika yra artima patvirtinimo euristikai, nes ji taip pat veikia pagal principą, kad žmonės linkę tikėti dalykais, jei šiais dalykais tiki kiti. Nuoseklumo euristikoje yra patvirtinimo „sustabdymo taisyklė“, kuri teigia, kad dalis informacijos turėtų būti laikoma patikima, jei nustatyta, kad ji atitinka kito nepriklausomo šaltinio informaciją. „Sustabdymo taisyklės“ prasmė iliustruoja potencialią dviprasmybę tarp euristinių strategijų, pagrįstų mintinėmis etiketėmis, ir daugiau darbo reikalaujančių kognityvinių apdorojimų pastangų (ang. mental shortcuts) (Metzger & Flanagin, 2015). Šią euristiką galima patvirtinti tyrimas (Kim, 2015), kuriame dalyviai skaitė straipsnį ir po juo pateiktus komentarus. Komentarai buvo patvirtinantys arba nepatvirtinantys straipsnio požiūrio. Tyrimo dalyviai suprato, kad didžioji visuomenės dalis labiau linkusi priimti straipsnių požiūrį, kai straipsniai buvo pateikti su komentarais, patvirtinančiais jų požiūrį, nei tada, kai straipsniai buvo be komentarų. Ir atvirkščiai, tyrimo dalyviai suprato, kad dauguma visuomenės mažiau linkę priimti straipsnių požiūrį, kai jie buvo pateikti kartu su komentarais, kurie prieštarauja jo požiūriui, nei tada, kai jie susiduria su straipsniais be komentarų (Kim, 2015). Tikėtina, jog tyrimo dalyviai straipsnius ir komentarus vertino kaip du atskirus informacijos šaltinius. Norėdami patvirtinti informaciją, skaitytojai galėjo atlikti informacijos patikrinimą tarp pagrindinės informacijos, pateiktos straipsnyje, ir komentaruose pateiktos informacijos.

Apibendrinimui galima teigti, jog skaitytojai vertindami straipsnių informacijos ar komentarų patikimumą, informacijos šaltinį (straipsnio ar komentatorių), požiūrį į patį straipsnį gali naudoti įvairias euristikas.

1.2. Emocinė informacija ir dvitipiai informacijos apdorojimo procesai

1.2.1. Emocijos ir emocinės informacijos samprata

Emocijos yra neatsiejama mūsų gyvenimo dalis. Jos įtakoja tai, kaip mes suvokiame ir prisimename dalykus (Hur, Iordan, Dolcos & Berenbaum, 2016), o emocinės reakcijos gali paveikti tai, ką mes suvokiame iš išorinio pasaulio (Vuilleumier & Huang, 2009). Emocijos yra ypatingi afektyvių procesų tipai. Jei nuotaikos yra gana difuzinės ir dažnai nesusijusios su konkrečiu įvykiu ar objektu, tai emocijos yra ūmi reakcija į tam tikrus įvykius ir objektus. Emocijos skiriasi nuo santykinai nuolatinių emocinių nuostatų ar asmenybės bruožų (tokių kaip nerimas ar depresija) (Izard, 2009). Emocijas galima apibrėžti kaip viso organizmo reakciją, kuri pasireiškia fiziologiniu sužadiniu, ekspresyvia išraiška ir sąmoningu išgyvenimu (Myers, 2008). Į emocijas galima žiūrėti kaip į sąsają tarp organizmo ir jo aplinkos, kuri

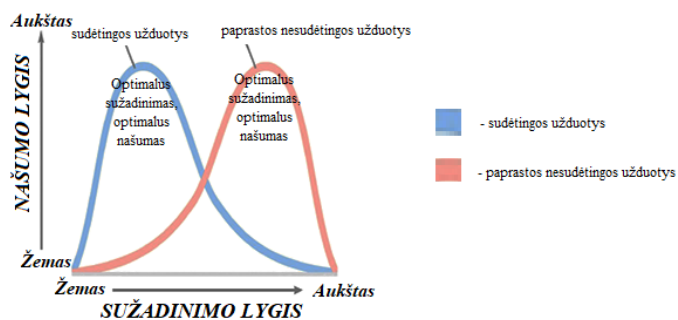
nuolat tarpininkauja tarp kintančių įvykių ir socialinio konteksto, viena vertus, ir žmogaus reakcijų bei išgyvenimų, kita vertus (Mulligan & Scherer 2012). Emocijos atlieka keturias pagrindines funkcijas, kurių kiekviena dominuoja skirtinguose proceso etapuose: (a) įvykių, kurie vyksta su mumis, vertinimas pagal jų aktualumą ir pasekmes mūsų poreikiams, planams ir vertybėms, (b) paruošti veiksmą, tinkamą šiems įvykiams spręsti arba prie jų prisitaikyti, tiek psichiškai, (kaip pasirengimo veikti būsenos arba polinkis veikti), tiek fiziškai (fiziologinių reakcijų forma), (c) šiuose dviejuose etapuose gautos informacijos integravimas į centrinį vaizdą, leidžiantį sekti ir koreguoti galimus atsakymus, ir (d) dažnai, bet ne visada, suskirstyti į kategorijas ir perduoti emocinį epizodą kitiems (Frijda & Scherer, 2009).

Galima išskirti du pagrindinius emocijų modelius. Vienas jų – tai kategorinis emocijų modelis. Pagal šį modelį paprastai privaloma pasirinkti vieną emociją iš emocijų rinkinio, kuri reiškia geriausiai perteiktą jausmą. Pagrindinė prielaida yra ta, kad tam tikro tipo įvykis sukelia specifinę afekto programą, atitinkančią vieną iš pagrindinių emocijų (pyčio, pasibjaurėjimo, baimės, džiaugsmo, liūdesio, nuostabos) ir sukuriančią būdingus išraiškos modelius bei fiziologinio atsako konfigūracijas (Ekman, 1992).

Antras modelis – tai dimensių modelis. Pagal šį modelį žmogaus emocijas galima suvokti pagal dvimatį modelį, kurį sudaro emocinis valentingumas ir sužadینimas (intensyvumas) (Russell, 2003). Remiantis šiuo modeliu, galima apibrėžti ir emocinės informacijos sąvoką. Emocinė informacija – tai tokia informacija, kuri turi emocinę įkrovą (valentingumą ir sužadinimą) (Megalakaki, Ballenghein & Baccino, 2019). Socialinėje aplinkoje suvokiama emociška informacija gali lemti svarbius savikontrolės, elgesio ir socialinės sėkmės pokyčius (Galindo, Fraga, Machinskaya, Solovieva & Mangan, 2015).

Emocinis valentingumas apibūdina tai, kiek emocija yra teigiama arba neigiama, t.y. parodo emocijos tęstinumą nuo neigiamos iki teigiamos (Russell, 2003). Emocinis informacijos valentingumas gali turėti įtakos teksto supratimui. Pavyzdžiui, teigiami ir neutralūs tekstai yra geriau suprantami nei neigiami tekstai. Tačiau, informacija, turinti teigiamą valentingumą, skatina suprasti jos turinį ir struktūrą, o neigiamos reikšmės informacija padeda daryti išvadas apie bendrą vertę istorijoje aprašytiems įvykiams (Megalakaki et al., 2019). Be to, emociniai žodžiai yra geriau įsimenami nei neutralūs žodžiai (Garrison & Schmeichel, 2019; Megalakaki et al., 2019), o teigiamo valentingumo – geriau nei neigiamo ar neutralaus (Megalakaki et al., 2019).

Emociniu sužadiniu reiškiamas emocijos intensyvumas, t.y. emocinės būsenos stiprumas, kuris kinta nuo žemo iki aukšto (Russell, 2003). Sužadınimas yra svarbus afekto aspektas, kuris yra glaudžiai susijęs su vartotojo kognityvine veikla, kaip rodo Yerkes-Dodson dėsnis (1 paveikslas).

1 pav. Yerkes-Dodson dėsnis. Paimta iš: Yerkes, R.M. & Dodson, J.D. (1908).

Kaip parodyta 1 paveiksle, našumas (ang. *performance*) yra nemonotoninė sužadinimo funkcija. Kai yra atliekama sudėtinga užduotis, esant žemam sužadinimo lygiui, asmens našumas ir aktyvumas padidėja, gerėja veiklos rezultatai. Esant optimaliam sužadinimo lygiui – našumas ir veiklos rezultatai pasiekia aukščiausią tašką. Tačiau vėliau, kai sužadinimas vis didėja, našumo ir veiklos rezultatai ima prastėti. (Yerkes & Dodson, 1908). Šią dėsnio dalį patvirtina tyrimas (Megalakaki et al., 2019), kuriame buvo tiriama emocinės informacijos poveikis teksto supratimui. Tyrimas parodė, kad vidutinis emocinis sužadinimas padeda geriau suprasti, o aukštas sužadinimas trukdo suprasti tekstus su neigiamu valentingumu (Megalakaki et al., 2019). Tikėtina, jog esant vidutiniam ir aukštam sužadinimo lygiams neigiamų tekstų supratimo (t.y. informacijos apdorojimo) procesai yra vertinami kaip sudėtingos užduotys. Taigi, Yerkes-Dodson dėsnio apverstos U kreivės principą galima pritaikyti neigiamos informacijos supratimui – vidutinis sužadinimas padėjo suprasti tekstą, o aukštas sužadinimas trukdė tai padaryti. Šį dėsnį tik dalinai galima pritaikyti teigiamo valentingumo teksto supratimui. Tas pats tyrimas (Megalakaki et al., 2019) parodė, kad tiriamiesiems vidutinis emocinis sužadinimas padėjo geriau suprasti, o aukšto sužadinimo lygis buvo naudingas tekstams su teigiamu valentingumu. Tyrimas neparodė, jog augant sužadinimui, teigiamo teksto supratimas gerėjo. Tačiau jis parodė, kad aukšto sužadinimo lygis nepablogino teksto su teigiamu valentingumu supratimo, todėl Yerkes-Dodson dėsnį patvirtina tik dalinai. Kita Yerkes-Dodson dalis skelbia, kad kai užduotis yra paprasta ir nesudėtinga, aukštas sužadinimo lygis palengvina jos atlikimą, išauga veiklos rezultatai. Kitaip tariant, didėjant sužadinimui, gerėja ir našumas bei veiklos rezultatai (Yerkes & Dodson, 1908).

Šiame darbe bus kalbama apie emocinę informaciją, kurią svarbu atskirti nuo emocinės būsenos. Jei emocinė informacija – tai informacija, kurios turinys yra emociškai įkrautas (pagal valentingumą ir sužadinimą) (Megalakaki et al., 2019), tai emocinė būsena yra žmogaus emocinės būsenos. Ši būsena yra

subjektyvi, situacijoje kintanti patirtis, kuri sujungia emocinius, motyvacinius ir pažinimo aspektus ir yra laikoma svarbi veiksmų reguliavimui (Sembill, 2010).

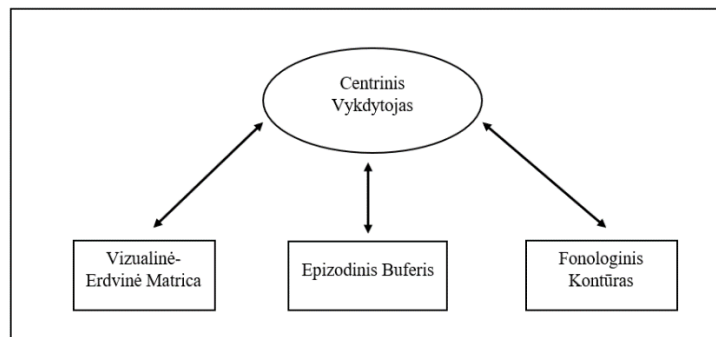
Apibendrinimui galima teigti, kad emociškai įkrauta informacija kartais gali padėti, o kartais trukdyti atlikti užduotis, priklausomai nuo emocinio informacijos valentingumo bei sužadavimo, o taip pat ir nuo užduoties sunkumo.

1.2.2. Emocinė informacija ir darbinė atmintis

Dėmesys ir darbinė atmintis turi glaudžių sąsajų apdorojant informaciją, nes dėmesys užtikrina pagrindinių elementų (ar informacijos dalių) pasirinkimą, o darbinė atmintis užtikrina, kad pasirinkti elementai išliks aktyvūs juos apdorojant ir surenkant (Marchetti, 2014). Tačiau visų pirma svarbu apsibrėžti, kas yra darbinė atmintis. Darbinė atmintis yra labai svarbi mūsų kasdieniame gyvenime, nes ji padeda mums prisiminti reikalingą informaciją, kurios mums reikia konkrečiu momentu aktualioms kasdienėms užduotims atlikti. Čia dedame informaciją, kuri turi būti saugoma, kad būtų galima ją greitai ar nedelsiant pasiekti ir manipuluoti (Oberauer, 2019). Darbinė atmintis yra būtina norint ką nors atsiminti atliekant sudėtingas užduotis, tokias kaip samprotavimas, supratimas ir mokymasis (Baddeley, 2000, 2003, 2012). Taigi darbinė atmintis aktyviai palaiko ir manipuliuoja atmintyje trumpą laiką saugomą informaciją, atsižvelgdama į kognityvinius gebėjimus, tokius kaip argumentavimas, kalbos supratimas ir problemų sprendimas. (Baddeley, 2012).

Baddeley (2000, 2003, 2012) pasiūlė daugiakomponentį darbinės atminties modelį. Remiantis šiuo modeliu, darbinė atmintis yra apibrėžiama kaip komponentų sistema, kuri laikinai išlaiko ribotą informacijos kiekį budrumo būsenoje, kad būtų galima ją panaudoti esamo apdorojimo metu (Baddeley, 2003). Darbinės atminties komponentai (Baddeley, 2003) (2 pav.):

- informacijos saugyklos:
 - ✓ *fonologinis kontūras*, pagrįstas garsu ir kalba, laikantis verbalinę informaciją,
 - ✓ *vizualinė-erdvinė matrica*, laikanti vizualinę ir erdvinę informaciją,
 - ✓ *epizodinis buferis*, laikinai saugantis semantinę informaciją ir asociacijas tarp skirtingų rūšių informacijos,
- *centrinis vykdytojas* yra dėmesio kontrolės dalis. Paprastai naudojamas užduotims, reikalaujančioms dėmesio, o ne tik paprastos priežiūros.

2 pav. Darbinės atminties komponentai. (Baddeley, 2003)

Fonologinis kontūras gali išsaugoti atminties pėdsakus tik kelias sekundes ir jie greitai išnyksta, jei nebus aktyvuotas artikuliacinės repeticijos procesas informacijos atnaujinimui. Fonologinio kontūro talpai nustatyti gali būti naudojami skaičių, raidžių ar žodžių sekos. Nesusijusių raidžių kodas yra akustinis arba fonologinis. Panašiai skambių raidžių, tokių kaip V, B, P, G, T, sekos įsimenamos ne taip gerai, kaip skirtingai skambančių raidžių (Ž, K, R, Y, S). Nesusijusiems žodžiams taip pat yra labai svarbus garso panašumas, o žodžių prasmė yra palyginti nesvarbi. Įrodymai apie artikuliacijos vaidmenį gaunami iš žodžio ilgio efekto: atminties talpa mažėja, kai žodžio ilgis padidėja nuo vieno iki penkių skiemenų. Ilgi žodžiai yra sunkiau įsimenami, nes juose yra daugiau skiemenų. Tačiau, jei reikia įsiminti sumaišytus ilgus ir trumpus žodžius, ilgesni žodžiai nėra sunkiau įsimenami nei trumpesni. Be to šis prisiminimas priklauso nuo bendro visų reikiamų įsiminti žodžių sąrašo ilgio. (Baddeley, 2003).

Vizualinės – erdvinės matricos talpa reiškia vaizdinės informacijos kiekį, kurį galima prisiminti vienu metu ir kuris gali būti lengvai prieinamas atliekant užduotis (Isbell, Fukuda, Neville & Vogel, 2015). Darbinė atmintis gali paprastai išlaikyti tris ar keturis vizualinius objektus. Dėl šios priežasties atsiranda aklumo pojūtis, kuomet objektai gali keisti savo spalvą, judėti arba pradingti žmonėms to net nepastebint (Baddeley, 2003).

Epizodinis buferis yra ribotos talpos laikino saugojimo sistema, galinti integruoti informaciją iš įvairių šaltinių. Epizodinė yra ta prasme, kad joje yra epizodų, kuriuose informacija integruojama erdvėje ir potencialiai skleidžiama laike. Epizodinis buferis hipotetiškai leidžia saugoti integruotus epizodus su sujungta vaizdine, erdvine ir žodine informacija (Baddeley, 2000). Šis komponentas veikia kaip buferinė saugykla, nes užtikrina sąveiką tarp visų skirtingų darbinės atminties komponentų, taip pat leidžia darbinei atminčiai sąveikauti su informacija iš suvokimo ir ilgalaikės atminties. Jis leidžia saugoti informaciją iš dviejų saugojimo sistemų (fonologinio kontūro ir vizualinės – erdvinės matricos) ir iš

ilgalaikės atminties kaip epizodą, o ne kaip fragmentuotą informaciją (Baddeley, 2000). Informacija šioje saugykloje gali būti pasiekta tik per sąmoningą centrinio vykdytojo suvokimą (Baddeley, 2012). Nors epizodinis buferis palaiko integruotos informacijos (fragmentų ar epizodų) saugojimą, jis yra pasyvi saugykla ir faktinio informacijos pririšimo pats neatlieka (Baddeley, 2000). Informacijos pririšimo procesas apima aktyvų manipuliavimą informacija, kuri saugoma epizodiniame buferyje, tačiau daroma prielaida, kad pats surišimo procesas vyksta už paties buferio ribų. Epizodinis buferis gali būti laikomas kaip centrinio vykdytojo „padalijimo“ į atskiras dėmesio ir saugojimo sistemas rezultatas, o kartu šios sistemos reiškia „iš viršaus į apačią“ ir „iš apačios į viršų“ indėlį (Baddeley, 2012).

Centrinis vykdytojas atlieka keturias specifines funkcijas, tai gebėjimą sutelkti dėmesį, gebėjimą paskirstyti dėmesį, gebėjimą keisti užduotį ir gebėjimą sąveikauti su ilgalaikę atmintimi (Baddeley, 2012). Jis kontroliuoja ir valdo saugyklas. Tai reiškia, kad jis yra atsakingas už kitų komponentų priežiūrą bei koordinavimą ir informacijos perkėlimą į saugyklas bei jų panaudojimą elgesio valdymui (Baddeley, 2003).

Teorinėje darbinės atminties koncepcijoje daroma prielaida, kad darbinė atmintis yra ribotos talpos sistema, laikinai palaikanti ir kaupianti informaciją, palaikanti žmogaus minties procesus, suteikdama sąsają tarp suvokimo, ilgalaikės atminties ir veiksmo (Baddeley, 2003). Darbinės atminties talpa apibrėžiama kaip elementų, kuriuos galima prisiminti atliekant sudėtingą darbinės atminties užduotį, skaičius (Barrett et al., 2004). Darbinės atminties talpa gali skirtis, priklausomai nuo žmonių individualių gebėjimų kontroliuoti dėmesį. Dėl šios priežasties tai, ką vieni žmonės kontroliuoja, kitiems tai gali būti mažiau valdoma (Baddeley, 2003, 2007).

Darbinės atminties talpai įtaka gali turėti emocinė informacija ir tai patvirtina tyrimai (Garrison & Schmeichel, 2019; Schweizer & Dalgleish, 2016), kurie parodė, kad emociniai žodžiai mažina darbinės atminties talpą palyginus su neutraliais žodžiais. Manoma, kad emociniai žodžiai apdorojami prioritetiškai (t. y. greitai, automatiškai), palyginti su neutraliais žodžiais, tačiau prioritetinis emocinių žodžių apdorojimas koduojant, blaško darbinės atminties išteklius nuo kitų žodžių išsaugojimo trumpalaikėje saugykloje (Garrison & Schmeichel, 2019). Kitaip tariant, emocijas sukeliantys žodžiai varžosi dėl ribotos darbinės atminties talpos (Pessoa, 2009). Tai gali būti paaiškinta tuo, kad emociniai dirgikliai trukdo kontroliuoti dėmesį ir aktyviai išsaugoti informaciją darbinėje atmintyje (Garrison & Schmeichel, 2019). Emociniai dirgikliai užgrobia apdorojimo išteklius ir taip sutrikdo aktyvų informacijos, įskaitant ir kitą informaciją, palaikymą darbinės atminties užduoties kontekste (Schweizer & Dalgleish, 2016). Kitaip tariant, dėmesio patraukimas emocine informacija nukreipia apdorojimo

išteklius nuo elementų saugojimo trumpalaikėje atmintyje ir taip pablogina darbinės atminties veiklą (Garrison & Schmeichel, 2019).

Darbinės atminties veiklai gali turėti įtakos emocinė informacija (Galindo et al., 2015; Hur et al., 2017). Tyrimas (Galindo et al., 2015) parodė, kad atliekant darbinės atminties užduotį, emociškai įkrauti, ypač neigiamo valentingumo, vaizdai buvo blogiau apdorojami nei neutralūs vaizdai. Tačiau emocinės informacijos įtakos pobūdis darbinei atminčiai gali priklausyti nuo dinamiško santykio tarp vidinių reprezentacijų. Tai patvirtina tyrimas (Hur et al., 2016), kurio rezultatai parodė, kad darbinės atminties veikla suprastėjo, kai medžiaga, kuri jau buvo saugoma pagrindinėje informacijoje, ir nauja informacija, buvo tų pačių emocijų (pvz., abi neigiamos), palyginti su tuo, kai jos buvo skirtingos (Hur et al., 2016). Tokius rezultatus galima paaiškinti pasikartojimo aklumo efektu, kuris reiškia, kad sunku aptikti ar pranešti apie elemento pasikartojimą sraute (Kanwisher, Kim & Wickens, 1996). Stipresnio dirgiklio pateikimas (pvz., atspindi stimulo emocinę vertę) linkęs sukelti ilgesnį, padidėjusį pasikartojimo aklumą (Kanwisher et al., 1996). Emocinis stimulo turinys yra svarbaus semantinio komponento pavyzdys (Hur et al., 2016). Realiam gyvenime emocijų pokyčių stebėjimas turi didesnę išlikimo ir evoliucinę vertę nei tų pačių emocijų stebėjimas (Anderson & Phelps, 2001). Gali būti, kad adaptacinė emocijų pokyčių aptikimo vertė yra bent jau viena iš priežasčių, kodėl atnaujinti emocijų pokyčius darbinėje atmintyje yra lengviau nei atnaujinti emocijų tapatumą (Hur et al., 2016).

Apibendrinimui galima teigti, kad darbinė atmintis yra pagrindinė vykdomoji funkcija, reikalinga nuolatinei prieigai prie informacijos, kad būtų galima kuo tiksliau ir nuosekliau numatyti prognozes, remiantis savo tikslais ir ketinimais (Galindo et al., 2015).

1.2.3. Dvitypių informacijos apdorojimo procesai ir komentarai

Iš ankstesnio skyriaus matyti, jog darbinė atmintis yra labai svarbi informacijos apdorojimui, kuris yra esminis bet kokios pažintinės veiklos procesas (Maceina, 2015). Informacijos apdorojimas gali vykti dviem mąstymo būdais – intuityviu arba racionali. Intuityvus ir greitas mąstymo būdas vadinamas I sistema, racionalus ir lėtas – II sistema (Kahneman & Frederick, 2002, 2005; Stanovich & West, 2000). Šiuo metu terminas „sistema“ yra pakeistas į „procesai“, nes šis terminas rodo kokybiškai skirtingas apdorojimo formas, bet sutinka, kad jomis galėtų remtis kelios kognityvinės ar nervinės sistemos (Evans & Stanovich, 2013). Toliau bus vartojamos Evans ir Stanovich (2013) pasiūlytos sąvokos, tai *I-ojo tipo informacijos apdorojimo procesai (I-ojo tipo procesai)* ir *II-ojo tipo informacijos apdorojimo procesai*

(II-ojo tipo procesai). Dviejų procesų terminologijos vartojimas nereiškia, kad kiekviena psichinė operacija yra galutinai priskiriama vienam ar kitam informacijos apdorojimo procesui (Kahneman & Frederick, 2005). Abu informacijos apdorojimo procesai gali būti aktyvūs vienu metu, kai automatinės ir kontroliuojamos kognityvinės operacijos varžosi dėl atvirų atsakymų valdymo (Kahneman & Frederick, 2002), o tai gali apsunkinti sprendimų priėmimą (Maceina, 2015). Be to, abu procesai gali būti sąmoningi arba už sąmoningos kontrolės ribų (Maceina, 2015).

Pagrindinės šių dviejų informacijos apdorojimo procesų savybės pateiktos 1 lentelėje. I-ojo tipo procesai yra primityvesni nei II-ojo tipo procesai, tačiau tai nereiškia, kad jie yra mažiau pajėgūs. Priešingai, sudėtingos kognityvinės operacijos ilgainiui pereina iš II-ojo tipo procesų į I-ojo tipo procesus, kuomet gebėjimai ir įgūdžiai yra įgijami (Kahneman & Frederick, 2002).

1 lentelė. I-ojo ir II-ojo tipų informacijos apdorojimo procesų savybės.

I-ojo tipo informacijos apdorojimo procesai	II-ojo tipo informacijos apdorojimo procesai
Automatiniai	Kontroliuojami
Euristiniai (holistinė)	Analitiniai
Santykinai greiti	Santykinai lėti
Asociaciniai	Dedukciniai (pagrįsti taisyklėmis)
Nereikalaujantys didelių kognityvinių gebėjimų	Reikalaujantys didelių kognityvinių gebėjimų
Konteksto veikiami	Konteksto neveikiami (abstraktūs)
Nereikalauja darbinės atminties	Reikalauja darbinės atminties
Didelė informacijos talpa	Ribota informacijos talpa
Sprendimų priėmimas pagrįstas patirtimi	Sprendimų priėmimas pasekminis
Numanomos žinios	Tikslios žinios
Pagrindinės emocijos	Sudėtinės emocijos

Šaltiniai: Kahneman & Frederick, 2002, p.51; Evans & Stanovich, 2013, p.225.

I-ojo tipo procesai yra greiti, nesąmoningi, apjungiantys automatiškumo ir euristinio apdorojimo savybes, o II-ojo tipo informacijos apdorojimo procesai yra lėtesni, sąmoningi, apgalvoti ir pagrįsti taisyklėmis (Kahneman & Frederick, 2002). II-ojo tipo procesai yra evoliuciškai naujesni kognityviniai procesai, kurie apima analitinio intelekto procesus ir apjungia įvairias charakteristikas, kurios laikomos

tipiškais kontroliuojamam apdorojimui (Stanovich & West, 2000). I-ojo tipo procesai generuoja sprendimus, kurie remiasi patirtimi, o II-ojo tipo procesai sukuria sprendimus, kurie yra logiški (Maceina, 2015). I-ojo tipo procesai iš esmės yra automatiški, nes jiems nereikia „kontroliuojamojo dėmesio“. Šio tipo procesų darbas yra privalomas ir nepriklauso nuo aukštesnio lygio pažinimo (Stanovich, 2009). Tai reiškia, kad I-ojo tipo procesai veikia per asociatyviąją atmintį: įvairios asociacijos ateina į galvą savaime be sąmoningos kontrolės (Kahneman & Frederick, 2002). Tuo tarpu II-ojo tipo informacijos apdorojimas yra sąmoningas ir reikalaujantis daug pastangų. Tačiau gali skirtis reikalaujamų pastangų įtraukimo laipsnis (Evans & Stanovich, 2013).

I-ojo tipo procesams keliami minimalūs reikalavimai darbinės atminties ištekliams, tuo tarpu II-ojo tipo procesams reikia didelių darbinės atminties išteklių (Evans & Stanovich, 2013). Vadinasi teisingi analitiniai samprotavimai, kilus konfliktui tarp tikėjimo ir logikos, bus būdingi žmonėms, turintiems tuo metu mažesnę darbinės atminties apkrovą. Kitaip tariant, kuo daugiau darbinės atminties išteklių, tuo didesnė tikimybė, kad II-ojo tipo procesai bus sėkmingai įtraukti ir bus pateiktas teisingas atsakymas (De Neys, 2006).

II-ojo tipo procesai paprastai vyksta nuosekliai ir yra susiję su bendru informacijos apdorojimu, tokiu kaip hipotetinis mąstymas, mentalinis modeliavimas ir sprendimų priėmimas (Evans, 2007). Hipotetinis mąstymas reikalauja „kognityvinio atskyrimo“, tai yra realaus pasaulio reprezentacijų atskyrimo nuo įsivaizduojamų situacijų, tokių kaip planavimas, kontrafaktinis samprotavimas ir kt. Kognityvinis atskyrimas yra pagrindinis II-ojo tipo procesų apdorojimo bruožas. Kognityviniai gebėjimai padeda tik tada, kai problemai spręsti reikalingi kompleksiniai abstraktūs samprotavimai, kurie labai apkrauna kognityvinius išteklius (Evans & Stanovich, 2013).

I-ojo tipo informacijos apdorojimo procesai siūlo intuityvų atsakymą į problemos sprendimą. Tuo tarpu II-ojo tipo procesai stebi I-ojo tipo procesų atsaką vertindami atsakymų kokybę, o po to arba patvirtina pasiūlytą atsakymą, arba jį atmeta, arba pakeičia jį kitu atsakymu (Kahneman & Frederick, 2002; 2005). I-ojo tipo procesai yra linkę būti greiti ir sugeneruoti atsakymą, kuris ateina į galvą, kol sprendimų priėmėjas nebaigia sąmoningo svarstymo. Taigi intuityvus atsakymas paprastai integruojamas į svarstymo procesą ir gali paveikti galutinį sprendimą (Kahneman & Frederick, 2002). Kai dalyvauja II-ojo tipo informacijos apdorojimo procesai, jie gali pakeisti I-ojo tipo procesų atsakymą, nes svarstymai, kurie žmonėms atrodo svarbūs sąmoningame apdorojime, gali skirtis nuo tų, kurie išsiskiria/atsiranda intuityviai. Tokiais atvejais II-ojo tipo procesai panaikina I-ojo tipo procesų pateiktus svarstymus/atsakymus ir duoda kitus svarstymus/atsakymus (Kahneman, 2003). Tačiau II-ojo tipo

procesai gali vykti atsainiai, nes sąmoningas apdorojimas reikalauja pastangų, o taip pat ir gebėjimų bei motyvacijos dalyvauti (Stanovich & West, 2000). Kadangi intuicija dažnai sukelia greitesnes reakcijas, o II-ojo tipo procesai linkę priimti I-ojo tipo procesų pateiktą atsakymą, dažnai yra priimami intuityvūs sprendimai, įskaitant ir klaidingus (Kahneman & Frederick, 2002). Taigi, galima teigti, jog atsiranda sprendimų šališkumas, kuris yra apibūdinamas kaip santykinis atsakas į dviprasmišką dirgiklį, išreiškiantis to dirgiklio „interpretaciją“ ir atsako pasekmių „laukimą“ (Bateson & Nettle, 2015; Boleij et al., 2012). I-ojo tipo procesai sukuria neteisingą intuiciją (dėl šališkumo, būdingo asociacinei atminčiai), o II-ojo tipo procesai negali aptikti ar ištaisyti klaidingos intuicijos. Taigi, kai I-ojo tipo procesų intuicija yra labai stipri arba kai sprendimų priėmėjas yra išsiblaškęs, arba išsekęs ir negali apdoroti giliau, II-ojo tipo procesai gali nesugebėti aptikti klaidos, o tai leidžia išreikšti neteisingą I-ojo tipo procesų sprendimą (Evans & Stanovich, 2013).

Taigi, įprasta žmogaus tendencija grįsti sprendimus ankstesniais įsitikinimais ir intuicija, o ne loginiu samprotavimo procesu, iškreipia daugelio samprotavimo užduočių atlikimą (Evans, 2007). I-ojo tipo procesai bandys išspręsti problemą pasikliaudami išankstinėmis žiniomis ir įsitikinimais, o II-ojo tipo procesai leidžia samprotauti pagal loginius standartus (De Neys, 2006). I-ojo ir II-ojo tipo informacijos apdorojimo procesai dažnai veikia kartu, todėl šiais atvejais numatytieji I-ojo tipo procesai pateiks greitas, aiškias ir teisingas išvadas. Tačiau dominuojanti euristika taip pat gali iškreipti samprotavimus situacijose, kuriose reikalingas sudėtingesnis analitinis apdorojimas. Tai yra, abu procesai kartais konfliktuoja ir pateikia skirtingus atsakymus. Šiais atvejais analitiniai procesai turės įveikti įsitikinimais pagrįstą I-ojo tipo procesų sukeltą atsaką (Stanovich & West, 2000).

Kaip yra teigiama, I-ojo tipo informacijos apdorojimo procesai yra santykinai greiti, o II-ojo tipo procesai – santykinai lėti (Kahneman & Frederick, 2002, 2005; Stanovich & West, 2000;). Tačiau informacijos apdorojimo greitis nėra esminis skiriamasis bruožas tarp I-ojo ir II-ojo tipo informacijos apdorojimo procesų (Maceina, 2015). Bet tyrimuose fiksuojant tiriamųjų priimamų sprendimų greitį galima suvaldyti informacijos apdorojimui skirtą laiką (Maceina, 2015).

Toliau bus panagrinėti keli tyrimai remiantis I-ojo ir II-ojo tipų informacijos apdorojimo procesais. Tyrimas (Martončik & Adamkovič, 2019) parodė, kad nei emocionaliai parašyti (komentarai parašyti tokiu būdu, kad sukeltų baimės, neapykantos arba pykčio emocijas, naudojant įžeidžiantį, įtikinantį, nešvankų stilių) komentarai, nei faktiškai parašyti (naudojamos citatos, statistinė ir faktinė informacija) komentarai, nei komentarai, palaikantys ar prieštaraujantys straipsniuose išsakytoms nuomonėms, neturėjo reikšmingo poveikio pagrindinės informacijos patikimumui. Tiriamieji nurodė, jog jų nuomonei

apie straipsnyje pateiktos informacijos patikimumą įtakos turėjo ne komentarai po straipsniu, o būtent pačiame straipsnyje pateikta informacija (Martončik & Adamkovič, 2019). Galima manyti, jog šiuo atveju I-ojo tipo procesai pateikė intuityvų atsakymą, paremtą įtakingamų ketinimų euristika (polinkis manyti, kad informaciją, kuri gali būti šališka, nėra patikima (Metzger & Flanagan, 2015) ir ši intuicija galėjo būti labai stipri. Taigi tikėtina, jog tyrimo dalyviai komentarus vertino kaip šališkus. Be to, gana didelis komentarų kiekis (10-12), didelis žodžių kiekis (22-124) komentaruose ir komentarų turinys (ypač emocionaliai parašytų) galėjo tyrimo dalyvius išsekinti arba blaškyti, o taip pat apkrauti tyrimo dalyvių darbinę atmintį, todėl, dėl jos išteklių trūkumų, II-ojo tipo procesai negalėjo įvertinti I-ojo tipo procesų pateikto atsakymo ir palyginti straipsnyje ir komentaruose pateiktą informaciją. Todėl, galima manyti, jog II-ojo tipo procesai patvirtino I-ojo tipo informacijos apdorojimo procesų pateiktą atsakymą.

Dar vienas tyrimas (Gearhart et al., 2020) parodė, kad tie, kurie skaitė informaciją ir bendraminčių komentarus išreiškė mažesnę šališkumą pačios informacijos, jos autoriaus ir jos šaltinio suvokimui nei tie, kurie skaitė informaciją su komentarais nesutampančiais su skaitytojų nuomone arba informaciją be komentarų. Kitaip tariant komentarai patvirtino skaitytojų jau turimą įsitikinimą/nuomonę, todėl tyrimo dalyviams sumažėjo šališkumo suvokimas. Taip pat šis tyrimas parodė, kad bendraminčių komentarai padidino informacijos patikimumo suvokimą, o komentarai nesutampantys su skaitytojų nuomone sumažino informacijos patikimumo suvokimą. Galima manyti, šiuo atveju I-ojo tipo procesai pateikė atsakymą paremtą lūkesčių pažeidimo euristika (jei informacija neatitinka skaitytojų lūkesčių – ji nėra patikima). Tikėtina, jog I-ojo tipo procesai pateikė išankstinėmis žiniomis pagrįstą atsakymą (komentarų informacija sutapo su tyrimo dalyviu nuomone), o II-ojo tipo procesai nebeturėjo motyvacijos sąmoningam informacijos apdorojimui (palyginimui pagrindinės ir komentaruose pateiktos informacijos), todėl jie priėmė I-ojo tipo procesų pateiktą atsakymą ir jį patvirtino.

Kitas tyrimas (Winter et al., 2015) parodė, kad tie, kurie skaitė informaciją ir neigiamus (nepalaikančius pagrindinėje informacijoje pateiktos temos) subjektyvius (pateikta tik konkreti komentatoriaus nuomonė) arba neigiamus argumentuotus (minimas temos pagrindimas pagrindinėje informacijoje) komentarus išreiškė labiau neigiamą požiūrį į informaciją nei tie, kurie skaitė tik pagrindinę informaciją be komentarų. Tai gali būti susiję su tuo, jog neigiami informacija atkreipė didesnę dėmesį (Winter et al., 2015). Galima manyti, jog neigiami komentaruose pateikta informacija sumažino darbinės atminties talpą, kurios dideli ištekliai yra būtini II-ojo tipo procesų veiklai. Todėl tikėtina, jog II-ojo tipo procesai negalėjo įsitraukti į svarstymą ir priėmė I-ojo tipo procesų pateiktą atsakymą – labiau neigiamą požiūrį į informaciją. Tačiau, kai tame pačiame tyrime (Winter et al., 2015) dalyviai skaitė

informaciją su pozityviais (palaikančiais pagrindinėje informacijoje pateiktą temą) argumentuotais (minimas temos pagrindimas pagrindinėje informacijoje) arba pozityviais subjektyviais (pateikta tik konkreti komentatoriaus nuomonė) komentarais arba visai be komentarų, požiūriai į informaciją nepakito. Tai gali būti susiję su tuo, jog pati informacija jau sąlygojo gana aukštą sutarimo lygį (Winter et al., 2015). Tikėtina, jog I-ojo tipo informacijos apdorojimo procesai rėmėsi įtikinamų ketinimų euristika, todėl tyrimo dalyviai komentaruose pateiktą informaciją galėjo suvokti kaip šališką arba kaip paslėptą motyvą jais manipuliuoti. Kadangi II-ojo tipo procesai paremti analitiniais samprotavimais, tikėtina, jog šio tipo procesai atliko palyginimą tarp pagrindinės informacijos ir komentaruose pateiktos informacijos, o juose neradus prieštaravimų, patvirtino I-ojo tipo procesų pasiūlytą atsakymą – nekeisti požiūrio į informaciją.

Dar vieno tyrimo (Kim, 2015) dalyviai, kurie skaitė straipsnį su komentarais, patvirtinančiais straipsnio požiūrį, suprato, kad didžioji visuomenės dalis buvo labiau linkusi priimti straipsnio poziciją nei tie, kurie skaitė straipsnį be komentarų. Kita vertus, dalyviai suprato, kad dauguma visuomenės mažiau linkę priimti straipsnio temos poziciją, kai jie buvo paviešinti straipsnyje kartu su komentarais, kurie prieštarauja straipsnio požiūriui, nei tada, kai jie susiduria su straipsniu be komentarų (Kim, 2015). Galima manyti, jog šiuo atveju I-ojo tipo informacijos apdorojimo procesai rėmėsi nuoseklumo euristika, kuri veikia pagal principą, kad žmonės linkę tikėti dalykais, jei šiais dalykais tiki kiti ir, kad dalis informacijos turėtų būti laikoma patikima, jei nustatyta, kad ji atitinka kito nepriklausomo šaltinio informaciją (Metzger & Flanagin, 2015). Tikėtina, jog II-ojo tipo procesai, patikrino informaciją pateiktą straipsnyje ir informaciją pateiktą komentaruose, ir radusi atitikimus/sutapimus, patvirtino I-ojo tipo procesų pasiūlytus atsakymus dėl to, kaip visuomenė priims straipsnio poziciją.

Kitas tyrimas (von Sikorski, 2016) parodė, kad tiriamieji, kurie skaitė aukšto statuso komentatorių paskelbtus pozityvius (reabilituojančius kaltinamą asmenį ir jo įmonę) komentarus, skandalą vertino kaip mažiau rimtą ir rečiau reikalavo griežtos bausmės kaltinamam asmeniui palyginus su tais, kurie skaitė tik pagrindinę informaciją be komentarų (von Sikorski, 2016). Galima manyti, jog gavus klausimą, I-ojo tipo procesai pasiūlė atsakymą, paremtą reputacijos euristika (rinkdamiesi šaltinius, žmonės labiau patiki šaltiniu, kurio vardą jie pripažįsta patikimesniu, palyginti su nepažįstamu šaltiniu (Metzger & Flanagin, 2013). II-ojo tipo procesai įvertino I-ojo tipo procesų pasiūlytų atsakymų kokybę, tikėtina, palygindami skandale pateiktą informaciją, kurioje kaltinamo asmens faktinė atsakomybė liko neaiški, su pozityviais (reabilituojančiais skandale kaltinamą asmenį) komentarais. Kadangi skandale kaltinamo asmens faktinė atsakomybė liko neaiški, o pozityvūs komentarai reabilitavo tą asmenį, galima manyti, jog II-ojo tipo

procesai patvirtino I-ojo tipo procesų pateiktą atsakymą ir tiriamieji galutiniame savo sprendime skandalą vertino kaip mažiau rimtą, o kaltinamam asmeniui rečiau reikalavo griežtos bausmės. Kitas to paties tyrimo (von Sikorski, 2016) rezultatas parodė, kad aukšto statuso negatyvūs (papildomai skandalizuojantys kaltinamą asmenį ir jo įmonę) komentarai neturėjo jokio poveikio skaitytojams vertinant skandalo rimtumą ir bausmės, kaltinamam asmeniui, griežtumą. Remiantis dvitipių informacijos apdorojimo procesų teorija galima manyti, kad dalyviams į pateiktus klausimus I-ojo tipo procesai pasiūlė, tikėtina, atsakymą, paremtą įtikinamų ketinimų euristika (polinkis manyti, kad informacija, kuri gali būti šališka, nėra patikima (Metzger & Flanagin, 2015). II-ojo tipo procesai vertino I-ojo tipo procesų pasiūlytą sprendimą, tikėtina, palygindami skandale ir komentaruose pateiktą informaciją. Kadangi II-ojo tipo procesai yra logiški ir paremti taisyklėmis, tikėtina, jog šio tipo procesai komentaruose pateiktą informaciją įvertino, kaip nepagrįsta, nes skandale pateikto asmens faktinė atsakomybė buvo neaiški, todėl II-ojo tipo procesai priėmė I-ojo tipo procesų pateiktą atsakymą.

Apibendrinimui galima teigti, kad I-ojo ir II-ojo tipo informacijos apdorojimo procesai yra samprotavimo procesai, kurie konkuruoja dėl atsakymų kontrolės į samprotavimo užduotis (Evans & Curtis-Holmes, 2005), o jų esminis skirtumas yra darbinės atminties naudojimas, kuris yra būtinas II-ojo tipo procesams (De Neys, 2006; Evans & Stanovich, 2013; Maceina, 2015). Dviejų informacijos apdorojimo procesų vaidmuo nustatant pateiktus sprendimus priklauso nuo užduoties ypatybių ir individualių savybių, įskaitant laiką, skirtą svarstyti, nuotaiką, intelektą, kognityvinį impulsyvumą ir statistinio mąstymo poveikį (Kahneman & Frederick, 2002).

1.3. Tyrimo problema, tikslas, uždaviniai

Tyrimo problema. Vis daugiau Lietuvos žmonių naudojami internetu ir šis skaičius kasmet auga (Lietuvos statistikos departamentas, 2023). Vienas iš internetinių turinių tipų yra socialinė žiniasklaida, kurios pagalba vartotojai publikuoja, kuria ir dalinasi įvairia informacija, skaito kitų paliktus komentarus ar rašo juos patys (Chung & Austria, 2010). Jei anksčiau socialinė žiniasklaida buvo labiau skirta tik privatiems asmenims, tai dabar vis dažniau įmonės čia skelbia apie savo veiklą, paslaugas/prodktus, o naujienų portalai pateikia naujienas, taip greičiau pasiekdami savo tikslinę auditoriją. Kasmet augantis socialinės žiniasklaidos naudotojų skaičius rodo, kad ji tapo svarbi kasdienio gyvenimo dalis. Su socialine žiniasklaida yra glaudžiai susiję komentarai (Winter et al., 2015), kurie suteikia galimybę vartotojui išreikšti savo nuomonę, bendrauti su kitais naudotojais, dalyvauti diskusijose, sužinoti skirtingus požiūrius ir nuomones (von Sikorski, 2016). Komentarai taip pat gali būti naudojami tikslingai

tam, kad suformuotų tam tikrą skaitytojų nuomonę ar keistų jų požiūrį (Kim, 2015; Winter et al., 2015). Taigi, komentarai yra svarbi socialinės žiniasklaidos dalis.

Socialinė žiniasklaida yra naudojama ir kaip įvairios informacijos šaltinis (Mitchell et al., 2013). Tačiau čia dažnai gali pasitaikyti netikra arba neteisinga informacija (Altay et al., 2020), kuri gali kelti iššūkių vartotojams, siekiant atskirti patikimą informaciją nuo nepatikimos (Ghaisani et al., 2017). Kaip vienas iš informacijos patikimumo faktorių yra komentarai, esantys po pateikta informacija socialinėje žiniasklaidoje (Morozova, 2017). Tačiau vien tai, kad po pateikta informacija yra komentarai, dar neparodo, jog informacija yra patikimuma, o kitu atveju komentarai gali net pakenkti informacijos patikimumui. Taigi komentarai, parašyti po informacija gali daryti teigiamą arba neigiamą poveikį informacijos patikimumui (Gearhart et al., 2020; Graf et al., 2017) arba iš vis jo nedaryti (Martončík & Adamkovič, 2019). Todėl vis dar lieka neaišku, kokį poveikį informacijos patikimumui gali daryti komentarai, pateikti po informacija. Svarbu atidžiai vertinti komentarų vaidmenį socialinėje žiniasklaidoje ir suprasti jų potencialų poveikį informacijos patikimumui, kuris gali formuoti vartotojų nuomonę ir elgesį.

Skaitant informaciją ir/ar komentarus vyksta informacijos apdorojimo procesai, kurie yra dviejų tipų (I-asis ir II-asis). I-asis tipas paremtas intuicijomis, euristikomis ir įsitikinimais, II-asis tipas leidžia samprotauti pagal loginius standartus ir jam yra būtini darbinės atminties ištekliai (Evans & Stanovich, 2013; Kahneman & Frederick, 2002). Darbinė atmintis yra atsakinga už laikiną informacijos saugojimą ir manipuliavimą (Baddeley, 2012) ir ji yra ribotos talpos (Baddeley, 2003). Todėl kiekvienas papildomas elementas, toks kaip komentarai, tikėtina, gali turėti poveikį informacijos apdorojimui ir saugojimui, vadinasi, tikėtina, gali turėti įtakos darbinės atminties procesams ir informacijos suvokimui. Nors yra nemažai tyrimų (Gearhart et al., 2020; Graf et al., 2017; Kim, 2015; Martončík & Adamkovič, 2019; von Sikorski, 2016; Winter et al., 2015; Winter et al., 2017; Witteman et al., 2016; Wolfgang & Bhandari, 2020), kuriuose tiriamas komentarų poveikis informacijos patikimumui, tačiau vis dar lieka neaišku, kaip darbinė atmintis ir komentarai gali paveikti informacijos patikimumo vertinimą socialinėje žiniasklaidoje.

Tyrimo tikslas - ištirti komentarų poveikį vertinant informacijos patikimumą socialinėje žiniasklaidoje.

Tyrimo uždaviniai:

1. palyginti, kaip bus vertinamas informacijos patikimumas, kai bus skaitomi straipsniai su teigiamo valentingumo komentarais ir be komentarų;
2. palyginti, kaip bus vertinamas informacijos patikimumas, kai bus skaitomi straipsniai su neigiamo valentingumo komentarais ir be komentarų;
3. palyginti kaip bus vertinamas informacijos patikimumas, kai bus skaitomi straipsniai su komentarais ir atliekama darbinės atminties užduotis bei kai bus skaitomi straipsniai su komentarais ir darbinės atminties užduotis nebus atliekama;
4. palyginti kaip bus vertinamas informacijos patikimumas, kai bus skaitomi straipsniai be komentarų ir darbinės atminties užduotis bus atliekama bei kai bus skaitomi straipsniai be komentarų ir darbinės atminties užduotis nebus atliekama.

Tyrimo hipotezės:

- H1. Skaitant straipsnius su teigiamo valentingumo komentarais, straipsnių informacija bus vertinama kaip labiau patikima nei skaitant straipsnius be komentarų.
- H2. Skaitant straipsnius su neigiamo valentingumo komentarais, straipsnių informacija bus vertinama kaip mažiau patikima nei skaitant straipsnius be komentarų.
- H3. Skaitant straipsnius su komentarais ir atliekant darbinės atminties užduotį, straipsnių informacija bus vertinama kaip labiau patikima nei skaitant straipsnius su komentarais ir neatliekant darbinės atminties užduoties.
- H4. Skaitant straipsnius be komentarų ir atliekant darbinės atminties užduotį, straipsnių informacija bus vertinama kaip mažiau patikima nei skaitant straipsnius be komentarų ir neatliekant darbinės atminties užduoties.

2. TYRIMO METODIKA

2.1. Tyrimo dalyviai

Pagrindiniame tyrime dalyvavo įvairių specialybių studentai ir vienos įmonės administracijos darbuotojai, iš viso 60 asmenų, iš kurių 40 buvo moterys (66,67 proc.) ir 20 vyrai (33,33 proc.). Tyrimo dalyvių amžius buvo nuo 18 iki 56 metų (vid.32.6, std.n.11.0). Tyrimo metu dalyviai, atsitiktine tvarka, buvo padalinti į dvi lygias grupes po 30. Vienoje grupėje buvo 20 moterų (66,67 proc.) ir 10 vyrų (33,33 proc.), jų amžius buvo nuo 18 iki 56 metų (vid.32.8, std.n.13.3). Kitoje grupėje buvo 20 moterų (66,67 proc.) ir 10 vyrų (33,33 proc.), jų amžius buvo nuo 19 iki 46 metų (vid.32.5, std.n.8.32).

Šiam tyrimui pasirinkta patogioji imtis. Tai Mykolo Romerio Universiteto studentai. Į studentus buvo kreiptasi per Studentų skyriaus vadybininkę. Buvo paprašyta pasidalinti su universiteto studentais el.laišku (A priedas), kuriame buvo prašymas sudalyvauti tyrime. Kitas tyrimo dalyvių paieškos būdas – buvo kreiptasi į dėstytojus, kurie dėstė šio darbo autorei ir jų prašyta leisti, jų paskaitų metu, paprašyti studentų sudalyvauti tyrime. Dar vienas būdas tyrimo dalyvių paieškai – buvo kreiptasi į įmonės, kuri teikia atliekų surinkimo paslaugas, administracijos darbuotojus su prašymu sudalyvauti tyrime. Visiems tyrimo dalyviams buvo padėkota už dalyvavimą ir jie gavo „Pergalės“ šokoladą.

2.2. Dirgikliai

Straipsniai. Socialinėje žiniasklaidoje (pvz., Facebook) galima pamatyti privačių asmenų, įmonių/organizacijų ir naujienų portalų profilius. Kadangi šiuo metu daugelis naujienų portalų yra išjungę galimybę vartotojams po straipsniais ir vaizdo siužetais palikti komentarus, vartotojai, norėdami paskaityti kitų skaitytojų komentarus arba patys parašyti komentarą apie pateiktą straipsnį naujienų portaluose, tai gali padaryti nuėję į socialinėje žiniasklaidoje (pvz., Facebook) esančio naujienų portalų profilį, susirasti juos dominantį straipsnį ir ten palikti savo komentarą arba susipažinti su kitų skaitytojų parašytais komentarais. Galima teigti, kad šiuo atveju socialinė žiniasklaida (pvz., Facebook) atlieka tarpininkavimo funkciją tarp naujienų portalų ir jų skaitytojų. Atsižvelgiant į tai, buvo nuspręsta, jog šiame tyrime bus pateikti straipsniai, kurių vizualizacija bus panaši į naujienų portalų vizualizaciją.

Tyrimui buvo pasirinkti straipsniai su nereikšmingomis, neaktuliomis temomis, kad būtų išvengtas paties straipsnio poveikis tyrimo dalyviams. Straipsniai buvo atrinkti iš Lietuvoje populiariausių naujienų portalų (remiantis „Gemius Globus“ statistiniais duomenimis tai yra delfi.lt, lrytas.lt, 15min.lt ir lrt.lt).

Buvo nuspręsta, jog tema tyrimo dalyviams turėtų būti nors kažkiek įdomi, kad jie norėtų ją skaityti ir toliau atsakyti į pateiktus klausimus bei atlikti užduotis. Renkant temas straipsniui buvo nuspręsta atsižvelgti į kelis aspektus. Visų pirma, buvo nuspręsta, jog tyrimo dalyviams straipsnio tema neturėtų sukelti nemalonių emocijų, dalyviai, atlikdami tyrimą, turėtų išlikti ramios būsenos, todėl buvo atmestos visos temos apie nelaimes, katastrofas, mirties pranešimus ir pan. Kitas aspektas – komentarų kiekis po straipsniai. Galima manyti, jog jei po straipsniu nėra daug komentarų, tikėtina, jog straipsnio tema skaitytojams nėra labai aktuali palyginus su straipsniais po kuriais yra daug komentarų. Ieškant straipsnių, buvo atkreiptas dėmesys, jog daugiausiai komentarų buvo po straipsniais apie politiką, infliaciją, žymius žmones. Po tokiais straipsniais komentarų kiekis buvo nuo keliasdešimt iki kelių šimtų vienetų. Tokie straipsniai buvo atmesti. Toliau svarstant apie temos pasirinkimą, buvo išnagrinėta, kokios rubrikos yra lietuviškuose populiariausiose naujienų portaluose. Nors rubrikų pavadinimai kažkiek skyrėsi, bet jas būtų galima suskirstyti į tokias temas: sveikata, medicina, sportas, žemės ūkis, maisto gaminimas. Sveikatos ir medicinos temos buvo atmestos, nes gali būti, jog kažkas iš tyrimo dalyvių ar jo/jos artimųjų gali turėti kokių nors negalavimų, kurie aptariami straipsnyje, o tai tyrimo dalyviams gali sukelti emocines reakcijas. Sporto tema taip pat buvo atmesta, nes tyrimo dalyviai gali būti kokios nors sporto šakos fanais ar patys sportuoti, todėl tema gali pasirodyti labai aktuali ar net prieštaraujanti/priešiška. Tema apie žemės ūkį gali pasirodyti neįdomi, nuobodų, nes tyrimo dalyviai gyvena didmiestyje ir apie žemės ūkį gali visai nieko neišmanyti ir tuo nesidomėti. Atsižvelgiant į aukščiau minėta, buvo nuspręsta, jog temos apie kiaušinių laikymą, būsto pirkimą iš brėžinių ir apie protingus žmones tyrimo dalyviams galėtų būti neutralios. Tam, kad išsiaiškinti, ar straipsnių temos tyrimo dalyviams yra aktualios, apie temas aktualumą tyrimo dalyvių buvo paklausta tyrimo eigoje.

Pasirenkant straipsnių kiekį šiam tyrimui, buvo atsižvelgta į ankstesniuose tyrimuose (2 lentelė) pateiktų straipsnių kiekį. Buvo pastebėta, jog straipsnių kiekis šiuose tyrimuose svyravo nuo 1 iki 4. Atsižvelgdama į tai ir į kitų tyrimų (Winter et al., 2015; Winter et al., 2017) autorių pateiktas rekomendacijas, be to svarstydamą apie tai, jog eksperimentui gali būti sunku rasti daug tyrimo dalyvių, šio darbo autorė savo tyrime nusprendė dalyviams pateikti 3 straipsnius.

Pasirenkant straipsnio ilgį, tai yra žodžių kiekį straipsnyje, buvo atsižvelgta į kituose tyrimuose (2 lentelė), kuriuose buvo vertinamas komentarų poveikis, naudotų straipsnių ilgius. Buvo pastebėta, jog žodžių kiekis straipsniuose svyravo nuo 120 iki 663 vienetų, o vidutinis žodžių kiekis buvo 277. Atsižvelgiant į vidutinį žodžių kiekį ankstesniuose tyrimuose ir į tai, jog šiame tyrime bus pateikti 3 straipsniai, buvo nuspręsta, jog eksperimento metu naudojamų straipsnių ilgį sudarys 254 žodžiai.

Tyrime naudojami straipsniai yra tikri, naujienų portaluose (lrytas.lt, delfi.lt, 15min.lt, lrt.lt) paskelbti 2013-2016 metais, tik sutrumpinti iki 254 žodžių kiekio (B, C ir D priedai). Straipsnyje apie būstą buvo ištrinti sakiniai, kuriuose buvo pateiktos įvairaus dydžio būstų kainos, nes straipsnyje nurodytos kainos labai skiriasi nuo dabartinių būstų kainų rinkoje, be to kainos straipsnyje buvo pateiktos litais. Ši infomacija galėjo klaidinti tyrimo dalyvius ir turėti įtakos straipsnio informacijos patikimumui.

2 lentelė. Tyrimų, vertinančių komentarus poveikį, autoriai ir publikacijos metai, tyrimuose naudotų straipsnių ir žodžių juose kiekis bei komentarų prie straipsnių ir žodžių juose kiekis.

Eil. Nr.	Tyrimų autoriai ir publikacijos metai	Straipsnių kiekis tyrime, vnt	Žodžių kiekis straipsnyje, vnt	Komentarų kiekis prie straipsnio, vnt	Žodžių komentare kiekis, vnt
1.	Winter S., Brückner C. & Krämer N.C. (2015)	1	34 (trumpas straipsnio anonsas) ir 371(visas straipsnis)	5	20-35
2.	Kim Y. (2015)	2	230, 231	10	40-50
3.	Witteman H.O., Fagerlin A., Exe N., Trottier M-E. & Zikmund-Fisher B.J. (2016)	5	663	5 arba 10	85-140
4.	Von Sikorski Ch. (2016)	1	225	5	22-32
5.	Winter, S., Krämer N. C. & Liang Y. (J.) (2017)	2	342, 383	4	29-31
6.	Graf J., Erba J. & Harn R-W. (2017)	3	199-201	1	37-39
7.	Martončík M. & Adamkovič M., (2019)	2	260, 486	10-12	22-124
8.	Wolfgang D. & Bhandari M. (2020)	3	255, 260	3	32-49
9.	Gearhart Sh, Moe A. & Zhang B. (2020)	2	nenurodyta	5	nenurodyta
10.	Gierth L. & Bromme R. (2020)	4	nenurodyta	nenurodyta	15-20

Tyrime naudojamame straipsnyje apie kiaušinių laikymą buvo perteiktas pokalbis su Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos (toliau – VMVT) vyriausiąja specialiste ir ji buvo cituojama. Tam, kad nebūtų informacijos šaltinio (o VMVT specialisto žodžius tyrimo dalyviai gali vertinti kaip informacijos

šaltinį) poveikio informacijos patikimumui, buvo išimtos kabutės iš sakinių ir tokie žodžių junginiai kaip „aiškino specialistė...“, „pasak pašnekovė...“, „tęsė VMVT atstovė...“ ir pan. Be to, buvo išimti sakiniai, kuriuose išsamiai paaiškinama, kaip galima patikrinti, ar kiaušinis dar tinkamas vartoti. Šiuose sakiniuose nors ir kalbama apie kiaušinius, tačiau ne apie jų laikymo sąlygas, o tai jau papildoma informacija, kuri gali blaškyti tyrimo dalyvius. Straipsnyje apie protingus žmones, norint išvengti informacijos šaltinio poveikio, buvo ištrinta visa informacija, kuri rodė, kad straipsnyje pateikta informacija paremta moksliniais įrodymais (aprašytų tyrimų datos, tyrimo dalyvių skaičius, šalies arba universiteto, kur buvo atliktas tyrimas, pavadinimai, taip pat ištrinti tokie žodžių junginiai kaip „mokslininkai teigia/ištyrė“, „tyrimo rezultatai parodė...“ ir pan.). Šie duomenys tyrimo dalyviams galėjo turėti poveikį vertinant straipsnio informacijos patikimumą. Be to, iš visų trijų straipsnių buvo ištrinti pastraipų pavadinimai tam, kad tyrimo dalyviai negalėtų naudoti jų kaip pastraipų apibendrinimo ir straipsnį skaitytų kaip vientisą informaciją.

Tam, kad straipsniai atrodytų labiau tikroviškesni ir panašūs į tuos, kurie skelbiami lietuviškuose naujienų portaluose, buvo panagrinėta naujienų portaluose skelbiamų straipsnių vizualizacija. Visų pirma buvo pastebėta, kad populiariausi lietuviški naujienų portalai turi savo dominuojančią spalvą: delfi.lt spalva yra tamsiai mėlyna, lrytas.lt – ryškiai raudona, 15min.lt – žalia, lrt.lt – tamsiai mėlyna/mėlynai juoda. Atsižvelgiant į tai, buvo nuspręsta virš šiame eksperimente pateiktų straipsnių įdėti horizontalią vienos spalvos juostą. Be to buvo pastebėta, kad populiariausių lietuviškų naujienų portalų spalva yra mėlyna, todėl, norint, kad eksperimento metu tyrimo dalyviams pateikti dirgikliai būtų kažkiek panašūs į lietuviškų naujienų portalų vizualizaciją, buvo nuspręsta šio tyrimo straipsnių viršuje įdėti spalvotą turkio spalvos (žalios ir mėlynos spalvų junginys) juostą. Spalva turėtų sukelti tik pažįstamumo jausmą, bet ne konkretaus šaltinio identifikaciją.

Kadangi informacijos šaltinis, toks kaip naujienų portalas, gali daryti poveikį (Winter et al., 2017), buvo nuspręsta šiame tyrime pateikti straipsnius be informacijos šaltinio, t.y. nenurodant naujienų portalų pavadinimo. Tokiu būdu buvo siekta, jog tyrimo dalyviai vadovautųsi tik pateikta informacija, neatsižvelgdami į informacijos šaltinį ir būtų išvengta informacijos šaltinio poveikio straipsnių informacijos patikimumui.

Kitas aspektas, į kurį buvo atkreiptas dėmesys nagrinėjant naujienų portaluose esančių straipsnių vizualizaciją, buvo tas, jog po kiekvienu straipsniu yra įdėtos tam tikros socialinės žiniasklaidos („Facebook“, „Messenger“, „Twitter“, „LinkedIn“ ir pan.) ikonėlės. Buvo nuspręsta po šio tyrimo straipsniais įdėti dažniausiai pasitaikančias ikonėles, t.y. „Facebook“, „Messenger“, „LinkedIn“.

Tam, kad būtų išvengta straipsnių eiliškumo poveikio, buvo nuspręsta kiekvienai grupei pateikti straipsnius skirtingu eiliškumu (E priede, E1 lentelė), todėl kiekvienos grupelės eksperimentas susidarė iš 3 dalių. Kiekvienas straipsnis buvo pateiktas skirtingose pozicijose, skirtingose grupelėse. Pavyzdžiui, straipsnis apie protingus žmones I grupelės tyrimo dalyviams buvo pateiktas pirmas, II grupelės – trečias, o III grupelės tyrimo dalyviams šis straipsnis buvo pateiktas antras (E priede, E1 lentelė). Svarbu pabrėžti, jog grupelės sudarytos skirtingam eiliškumui pateikti ir tai nėra skirtingos eksperimento sąlygos.

Komentariai. Tam, kad komentarai būtų tikroviškesni ir labiau įprasti, buvo nuspręsta juos paimti iš naujienų portalų. Šie komentarai buvo paskelbti prie tų straipsnių, kurie naudojami šiame tyrime arba prie panašios temos straipsnių. Komentarų tekstas paliktas originalus, tik ištaisytos gramatinės klaidos tam, kad būtų išvengta poveikio informacijos patikimumui. Kaip buvo minėta teorinėje dalyje, informacijos lingvistika, į kurią įeina gramatinės teksto klaidos, gali daryti neigiamą poveikį informacijos patikimumui.

Svarstant apie komentarų kiekį po kiekvienu straipsniu, buvo atsižvelgta į kituose tyrimuose (2 lentelė), kuriuose buvo vertinamas komentarų poveikis, pateiktų komentarų kiekį. Buvo pastebėta, kad tyrimuose, po kiekvienu straipsniu, komentarų kiekis svyravo nuo 1 iki 12, o dažniausiai būdavo pateikti 5 komentarai. Atsižvelgiant į tai, buvo nuspręsta, jog šiame tyrime prie vieno straipsnio bus atrinkta iš viso 10 komentarų, iš kurių 5 bus teigiamo valentingumo ir 5 neigiamo valentingumo komentarai.

Prieš pradėdant rinkti komentarus prie straipsnių, buvo panagrinėti komentarai lietuviškuose naujienų portaluose. Visų pirma buvo pastebėta, kad pagal komentaro turinį, komentarus būtų galima suskirstyti į dvi grupes. Vienoje grupėje komentarai, kurių turinyje atsispindi straipsnio tema (toliau – *teminiai komentarai*), t.y. komentatorius išreiškia savo nuomonę apie straipsnio temą, diskutuoja straipsnyje pateiktos temos klausimais. Kitoje grupėje yra komentarai, kurių turinys yra bendro pobūdžio (toliau – *bendriniai komentarai*), tai reiškia, kad komentatorius pateikia pastabas straipsnio autoriui, iš jų teksto negalima suprasti kokia yra straipsnio tema, komentaro turinys neturi nieko bendra su straipsnio tema. Atsižvelgiant į tai buvo nuspręsta, jog prie kiekvieno straipsnio bus komentarai, kurių turinys yra teminis ir bendrinis.

Kitas svarbus aspektas, kuris atkreipė šio darbo autorės dėmesį nagrinėjant komentarus naujienų portaluose— tai žodžių kiekis komentare. Lietuviai prie neaktualių (kalbamuoju momentu nesvarbių, nereikšmingų) temų palieka gana neilgus komentarus, kurie dažniausia yra 1-3 sakinių ilgio. Atsižvelgiant į tai, buvo nuspręsta šiame tyrime naudoti neilgus komentarus ir atkreipiant dėmesį ne į

sakinių kiekį (nes jie gali būti ilgi arba trumpi), o į žodžių kiekį komentare. Sprendžiant, kiek žodžių turėtų būti komentare buvo atsižvelgta į tyrimuose (2 lentelė), kuriuose buvo vertinamas komentarų poveikis, žodžių kiekį komentaruose. Šis kiekis sudarydavo nuo 15-20 iki 85-140 žodžių viename komentare. Sprendžiant minimalaus žodžių kiekio viename komentare klausimą, buvo atsižvelgta į tuos tyrimus (Von Sikorski, 2016; Winter et al., 2015), kuriuose prie straipsnių buvo pateikta po 5 komentarus. Kadangi tuose tyrimuose žodžių kiekis komentaruose buvo 20-22 žodžiai, buvo nuspręsta, jog šiame tyrime minimalus žodžių kiekis viename komentare bus 20 vienetų. Toliau buvo nagrinėtas tyrimuose (2 lentelė) naudojamų komentarų žodžių skirtumas, kuris svyravo nuo 5 iki 102 vienetų. Kai kuriuose tyrimuose (Martončik & Adamkovič, 2019; Witteman et al., 2016) žodžių kiekis komentaruose labai skyrėsi. Viename tyrime (Witteman et al., 2016) šis skirtumas buvo 55 žodžiai, kitame tyrime (Martončik & Adamkovič, 2019) – 102 žodžiai. Toks didelis žodžių kiekio skirtumas komentaruose gali sukelti netikslumų skaičiuojant galutinius rezultatus, nes tampa nebeaišku ar visi komentarai padarė/nepadarė poveikį, ar vienas komentaras, kuris yra labai ilgas (pavyzdžiui, žodžių kiekis komentare yra 80 vienetų) ir todėl jame pateikta daugiau informacijos. Kituose tyrimuose (Gierth & Bromme, 2020; Graf et al., 2017; Kim, 2015; von Sikorski, 2016; Winter et al., 2015; Winter et al., 2017; Wolfgang & Bhandari, 2020) žodžių kiekio komentaruose skirtumo vidurkis buvo 8 žodžiai. Atsižvelgiant į tai, buvo nuspręsta šiame tyrime naudoti tuos komentarus, kuriuose žodžių kiekis skirsis ne daugiau nei 8 vienetais. Taigi, šiame tyrime naudojami komentarai susidedantys iš 20-28 žodžių (B priede B1 ir B2 lentelės; C priede C1 ir C2 lentelės; D priede D1 ir D2 lentelės).

Tam, kad komentarų vizualizacija būtų labiau panaši į naujienų portaluose pateiktus vartotojų komentarus, buvo nuspręsta komentarų tekstuose naudoti spalvotą juostą. Spalva pasirinkta tokia pati, kaip virš straipsnių įdėtoje spalvotoje juostoje, t.y. turkio spalva. Analizuojant komentarus populiariausiose lietuviškuose naujienų portaluose (delfi.lt, lrytas.lt, 15min.lt ir lrt.lt) buvo pastebėta, jog prie komentarų autorių būna įdėta komentatoriaus nuotrauka, kažkokia nuotrauka (su gamtos, gyvūno ar raidės vaizdu) arba žmogaus silueto nuotrauka. Taigi kitas, autorės nuomone, komentaro vizualizacijos tikroviškumą sukuriantis aspektas, yra prie komentaro įdėtas žmogaus siluetas. Buvo pasirinktas neutralus žmogaus siluetas, kad tiriamieji nežinotų, ar komentarą parašė moteris, ar vyras. Dėl tos pačios priežasties buvo nuspręsta komentatoriaus vardą, pavardę ar sugalvotą slapyvardį užblurinti. Tokiu būdu buvo siekta išvengti lyčių poveikio. Dar viena priežastis, kodėl prie komentarų įdėtas neutralus žmogaus siluetas ir nėra aiškiai matomas komentatoriaus pavadinimas – tai galimas komentarų autorių poveikis, kaip tai rodo tyrimai (Graf et al., 2017; von Sikorski, 2016).

2.3. Duomenų rinkimo ir įvertinimo būdai

Komentarų turinio vertinimo anketa. Prieš pateikiant tyrimo dalyviams komentarus, buvo atliktas pirmasis parengiamasis tyrimo etapas, kurio metu buvo įvertintas atrinktų komentarų emocinis turinys. Buvo pasirinkta, kad komentarų emocinį turinį vertins trys (viena moteris ir du vyrai) ekspertai (įvairių psichologijos dalykų dėstytojai) anketos pagalba. Komentaro emocinio turinio vertinimas buvo pasirinktas dėl dviejų priežasčių. Pirma, teorinėje dalyje yra aptariamas emocinės informacijos turinys, o ne emocinės reakcijos (o komentarų sukeltos emocijos ir yra emocinė reakcija), kurias sukelia komentaras. Kita priežastis ta, kad tas pats komentaras skirtingiems ekspertams (o taip pat ir tyrimo dalyviams) gali sukelti skirtingas emocines reakcijas, pvz: tas pats komentaro turinys vienam gali būti malonus, kitam – nemalonus. Todėl svarbu tyrimui naudoti tik tuos komentarus, kurių emocinį turinį visi ekspertai įvertins vienodai, t.y. maloniai arba nemaloniai.

Komentarų emocinio turinio vertinimo anketa (viena iš ekspertams duotų anketų yra pateikta F priede) buvo skirta ekspertams, kurie tinklalapyje manoapklausa.lt vertino komentarų turinio valentingumą (kiek emociškai malonus ar nemalonus yra komentaro turinys) ir sužadšinimą (kiek emociškai intensyvus yra komentaro turinys). Komentaro emocinio turinio valentingumas (neigiamas arba teigiamas) buvo vertinamas Likert skalėje nuo 1 (labai nemalonus) iki 7 (labai malonus) (kur 4 reiškė neutralų valentingumą) ir jis ekspertų anketoje vadinosi *Malonumas*. Komentaro emocinio turinio sužadšinimas (ramus arba sužadintas) Likert skalėje buvo vertinamas nuo 1 (labai silpnas) iki 7 (labai stiprus) ir jis anketoje vadinosi *Intensyvumas*. Komentarai buvo išdėstyti atsitiktine tvarka ir kiekvienam ekspertui komentarų tvarka buvo skirtinga, siekiant sumažinti eiliškumo poveikį.

Tam, kad komentarai darytų poveikį tyrimo dalyviams, buvo labai svarbu atrinkti labiausiai neigiamo/teigiamo valentingumo bei aukščiausio sužadšinimo lygio komentarus. Atrenkant tinkamiausius komentarus tyrimui, visų pirma buvo atsižvelgta į du aspektus. Pirma, darbo autorė, prieš pateikiant ekspertams vertinti komentarus, buvo nusistačiusi, jog *neigiamo* valentingumo komentarai bus tie, kurių turinį ekspertai įvertins nuo 1 iki 3 balų Likert skalėje ir visų ekspertų vertinimų vidurkis bus mažiausias (B priede B1 lentelė; C priede C1 lentelė; D priede D1 lentelė). *Teigiamo* valentingumo komentarai bus tie komentarai, kurių turinį ekspertai įvertins nuo 5 iki 7 balų Likert skalėje ir visų ekspertų vertinimų vidurkis bus didžiausias (B priede B2 lentelė; C priede C2 lentelė; D priede D2 lentelė).

Atsižvelgiant į aukščiau aprašytą nusistatymą, visų pirma buvo atmesti tie komentarai, kuriuos ekspertai įvertinto skirtingu valentingumu, nes tyrime labai svarbu naudoti tik tuos komentarus, kuriuos

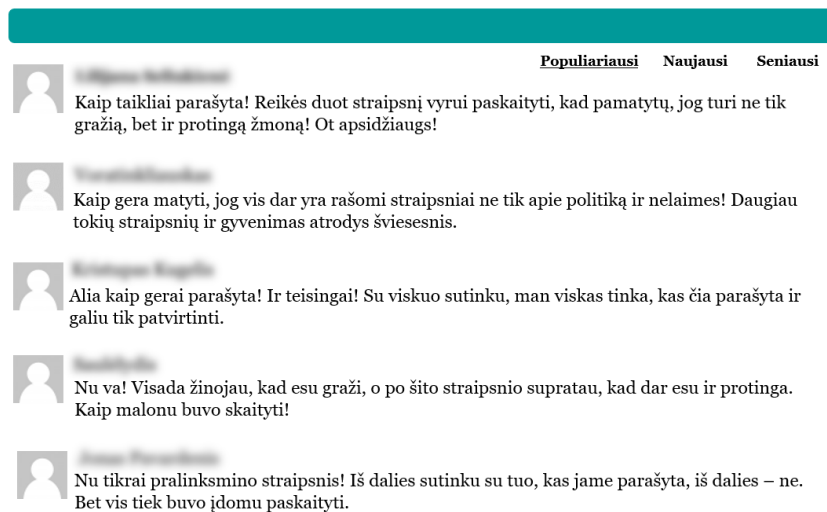
visi ekspertai įvertina tokiu pačiu (teigiamu arba neigiamu) valentingumu. Pavyzdžiui, jei komentaro turinį pagal valentingumą du ekspertai įvertino nuo 1 iki 3 balų (t.y. komentaro turinys įvertintas kaip nemalonus), o vienas ekspertas įvertino nuo 5 iki 7 balų (t.y. komentaro turinys įvertintas kaip malonus), toks komentaras buvo atmestas, nes išlieka neaišku, kokio valentingumo yra komentaro turinys. Kitas aspektas, pagal kurį komentarai buvo atmesti – tai komentaro turinio įvertinimas pagal valentingumą 4 balais. Darbo autorė buvo nusistačiusi, jei ekspertai komentaro turinio valentingumą įvertins 4 balais, tai reikš, jog šio komentaro turinys yra neutralaus valentingumo ir šis komentaras nėra tinkamas tyrimui, nes tyrimui yra svarbu naudoti tik tuos komentarus, kuriuos visi ekspertai įvertins kaip malonius arba nemalonus. Pavyzdžiui, jei nors vienas ekspertas komentaro turinį pagal valentingumą įvertino 4 balais Likert skalėje, toks komentaras buvo atmestas.

Atrenkant tyrimui tinkamiausius neigiamo ir teigiamo valentingumo komentarus pagal *sužadinimą*, buvo nuspręsta atsižvelgti į kiekvieno komentaro trijų ekspertų vertinimų vidurkį. Todėl tyrimui buvo atrinkti tie komentarai, kurių visų ekspertų vertinimų vidurkis buvo didžiausias (B priede B1 ir B2 lentelės; C priede C1 ir C2 lentelės; D priede D1 ir D2 lentelės).

Kaip buvo minėta aukščiau, lietuviškuose naujienų portaluose būna pateikti *teminiai* (turinyje atsispindi straipsnio tema) ir *bendriniai* (turinys yra bendro pobūdžio, tai reiškia, kad komentatorius pateikia pastabas straipsnio autoriui, iš jų teksto negalima suprasti kokia yra straipsnio tema, komentaro turinys neturi nieko bendra su straipsnio tema) komentarai. Atrenkant tyrimui *teminius* ir *bendrinius* komentarus, buvo pastebėta, jog teminių komentarų buvo daugiau nei bendrinių. Atsižvelgiant į tai, buvo nuspręsta tyrime prie straipsnių pateikti 4 teminio ir 1 bendrinio turinio komentarus. Taigi, prie kiekvieno straipsnio buvo 5 teigiamo valentingumo komentarai (4 teminio ir 1 bendrinio turinio komentarai) ir 5 neigiamo valentingumo komentarai (4 teminio ir 1 bendrinio turinio komentarai).

Atsižvelgiant į tai, jog atrinktų teigiamų/neigiamų komentarų valentingumas ir sužadinimas skyrėsi ir norint išvengti eiliškumo poveikio, buvo nuspręsta teigiamų/neigiamų komentarų eiliškumą padaryti skirtingą prie kiekvieno straipsnio (E priede, E2 lentelė). Tam buvo pasitelkta internetinė svetainė <https://numbergenerator.org/>, kuri suformavo atsitiktinių skaičių seką.

Analizuojant komentarus populiariausiose lietuviškuose naujienų portaluose (delfi.lt, lrytas.lt, 15min.lt ir lrt.lt) buvo pastebėta, jog skaitytojas (kompiuterio ar telefono ekrane) vienu metu gali matyti keletą komentarų, todėl buvo nuspręsta tyrimo dalyviams visus 5 komentarus (teigiamo arba neigiamo valentingumo) pateikti vienu metu kaip vieną dirgiklį (3 paveikslas).

3 pav. Penkių komentarų pateikimo tyrimo dalyviams pavyzdys.

Tam, kad būtų išvengta prie straipsnių pateiktų teigiamo, neigiamo valentingumų komentarų ir komentarų nebuvimo eiliškumo poveikio, buvo nuspręsta komentarus ir jų nebuvimą pateikti skirtingu eiliškumu (E priede, E3 lentelė). Pavyzdžiui, neigiami komentarai I grupelės tyrimo dalyviams buvo pateikti po trečio straipsnio, II grupelės – po pirmo straipsnio, o III grupelės tyrimo dalyviai neigiamus komentarus matė po antro straipsnio.

Buvo nuspręsta, jog prie straipsnio nebus pateikti mišrūs komentarai. Šis pasirinkimas pagrįstas tuo, jog tokiu būdu bus išsiaiškinta kokie būtent komentarai (teigiamo ar neigiamo valentingumo) daro/nedaro poveikį straipsnio informacijos patikimumui. Kitas argumentas tokio pasirinkimo yra tas, jog tyrimuose, pateiktuose 2 lentelėje, komentarai taip pat buvo suskirstyti į mandagius ir nemandagius (Graf et al., 2017; Wolfgang & Bhandari, 2020), palaikančius ir nepalaikančius straipsnyje pateiktos temos (Gearhart et al., 2020; Martončik & Adamkovič, 2019; Winter et al., 2015; Winter et al., 2017; Witteman et al., 2016); argumentuotus ir subjektyvius (Winter et al., 2015), sutampančius ir nesutampančius su skaitytojų nuomone (Gearhart et al., 2020), teigiamus ir neigiamus straipsnio požiūriui (Kim, 2015; von Sikorski, 2016).

Straipsnio informacijos patikimumas. Tam, kad pamatuoti, pateiktų straipsnių informacijos patikimumą, tyrimo dalyviams buvo pateiktas klausimas „Kiek patikima straipsnyje pateikta informacija?“. Jei tyrimo dalyvis skaitė straipsnį be komentarų (3 lentelė), klausimas apie patikimumą buvo pateiktas iš kart po straipsnio pateikimo. Tuo atveju, kai tyrimo dalyvis turėjo skaityti straipsnį ir

po to komentarus prie jo, klausimas apie straipsnio informacijos patikimumą buvo pateiktas iškart po komentarų (3 lentelėje).

3 lentelė. Klausimo apie straipsnio informacijos patikimumo pateikimo eiliškumas, kai prie straipsnio yra pateikti komentarai ir kai komentarų prie straipsnio nėra.

<i>STRAIPSNIS IR PRIE JO NĖRA KOMENTARŲ</i>	<i>STRAIPSNIS IR PRIE JO PATEIKIAM KOMENTARAI</i>
Straipsnis	Straipsnis
Nėra komentarų	Neigiami/teigiami komentarai
<i>Klausimas straipsnio informacijos patikimumui verinti</i>	<i>Klausimas straipsnio informacijos patikimumui verinti</i>

Atsakymą tyrimo dalyviai turėjo įvertinti Likert 7 balų skalėje nuo 1 (visiškai nepatikimas) iki 7 (visiškai patikimas). Buvo nuspręsta informacijos patikimumo klausimą pateikti prieš vertinant straipsnio informacijos supratimą ir aktualumą, nes tokiu būdu buvo siekiama išvengti teiginių, vertinančių supratimą, galimą poveikį. Kadangi darbe svarbiausias tikslas yra komentarų poveikis informacijos patikimumui, todėl labai svarbu pašalinti visus galimus šalutinius poveikius.

Straipsnio informacijos supratimas. Teigiamo, kad kuo tiksliau pats skaitytojas supranta informaciją, tuo geriau jis gali įvertinti informacijos patikimumą (Bromme et al., 2010). Skaitymo supratimas gali būti apibrėžiamas kaip mintinio teksto atvaizdavimo atmintyje konstravimas (Van Dijk & Kintsch, 1983). Teksto supratimas dažnai apibūdinamas kaip apimantis teksto apdorojimą trimis lygiais: paviršiniu, teksto bazės ir situacijos modelio. (Kintsch, 1998). Buvo nuspręsta, jog šiame darbe bus vertinamas situacijos modelio supratimo lygis, nes šis lygis apima visas skaitytojų padarytas išvadas (Kintsch, 1988) ir jis prilygsta sėkmingam teksto supratimui (van Dijk ir Kintsch 1983), o tai padeda skaitytojui įvertinti naujos informacijos patikimumą. Iš viso buvo sudaryta po 4 teiginius prie kiekvieno straipsnio (B priede B3 lentelė; C priede C3 lentelė; D priede D3 lentelė). Sudarant teiginius buvo remtasi straipsniuose pateikta informacija. Buvo stengtasi suformuluoti teiginius taip, kad jie būtų pagrįsti informacija, kuri yra straipsniuose, tačiau ta informacija nebūtų aiškiai nurodyta. Tyrimo dalyviai turėjo atsakyti, kiek pateikti teiginiai yra teisingi. Atsakymą jie turėjo įvertinti Likert 7 balų skalėje nuo 1 (labai neteisingas) iki 7 (labai teisingas). Tam, kad išvengti eiliškumo poveikio, buvo nuspręsta supratimo vertinimo teiginius pateikti skirtinga tvarka (E priede, E4 lentelė). Tam buvo pasitelkta internetinė svetainė <https://numbergenerator.org/>, kuri suformavo atsitiktinę seką.

Tam, kad išvengti pirmo teiginio eiliškumo poveikio, buvo nuspręsta teisingus ir neteisingus supratimo teiginius skirtingose grupelėse pateikti skirtinga tvarka (E priede, E5 lentelė).

Straipsnio aktualumas. Tam, kad išsiaiškinti straipsnio temos aktualumą, tyrimo dalyviams, buvo užduotas klausimas: „Kiek Jums buvo aktuali šio straipsnio tema?“. Atsakymą reikėjo įvertinti Likert 7 balų skalėje nuo 1 (visiškai neaktuali) iki 7 (labai aktuali). Šio darbo autorė nusistatė, jog skalėje balai 1, 2 ir 3 reikš, atitinkamai, kad tema yra visiškai neaktuali, neaktuali ir gana neaktuali, 4 balai reikš, jog tema tyrimo dalyviui yra nei aktuali, nei neaktuali, o balai 5, 6 ir 7 reikš, atitinkamai, jog tema yra gana aktuali, aktuali ir labai aktuali.

Darbinės atminties apkrova. Tyrimo metu buvo svarbu sukontroliuoti I-ojo ir II-ojo tipo informacijos apdorojimo procesus. Esminis skirtumas tarp šių procesų yra tas, jog II-ojo tipo procesai naudoja daug darbinės atminties išteklių (De Neys, 2006; Evans & Stanovich, 2013; Maceina, 2015). Darbinę atmintį galima apibrėžti kaip kognityvinę funkciją, kuri yra atsakinga už naujos informacijos saugojimą, laikymą, apdorojimą ir gavimą (Baddeley, 2000). Taigi, darbinės atminties apkrova gali apsunkinti analitinį mąstymą, o tai gali sukelti sunkumų vertinant informacijos patikimumą.

Šiame tyrime buvo nuspręsta dalyvius padalinti į dvi grupes. Viena tyrimo dalyvių grupė atliko tik pagrindines užduotis (skaitė straipsnius ir prie jų teigiamo/neigiamo valentingumo komentarus, skaitė straipsnius be komentarų, atsakė į klausimą apie straipsnių patikimumą, atliko straipsnių supratimo vertinimo užduotis, atsakė į klausimą apie straipsnio temos aktualumą) ir ji pavadinta *kontroline grupe*. Kita grupė – be pagrindinių užduočių dar papildomai atliko darbinės atminties užduotį, ir ji pavadinta *grupe su darbinės atminties užduotimi*.

Svarstant apie tai, kokią darbinės atminties užduotį parinkti šiam tyrimui, buvo panagrinėta, kokios darbinės atminties užduotys yra naudojamos tyrimuose. Buvo pastebėta, kad tyrimuose yra naudojamos įvairios darbinės atminties užduotys: tyrimo dalyviams reikia atpažinti, ar dabar rodoma figūra buvo kada nors parodyta bent kartą eksperimente (Nie et al., 2019); žodžių (Kane et al., 2004), raidžių (Whitney, Rinehart & Hinson, 2008), skaičių ar raidžių bei skaičių (Hauge, Brekke, Johansson, Johansson-Stenman & Svedsäter, 2016) sekos įsiminimas ir atkartojimas; vienženklių ar dviženklių skaičių aritmetinis skaičiavimas mintyse (Logie, Gilhooly & Wynn, 1994; Raanaas & Magnussen, 2006). Pasirenkant šiam eksperimentui darbinės atminties užduotį, buvo nuspręsta tyrimo dalyviams pateikti dviženklių skaičių aritmetinį skaičiavimą – sudėties veiksmus. Šio tipo užduotis buvo pasirinkta dėl kelių priežasčių. Visų pirma, žodžių įsiminimas būtų netikslingas, nes įsiminimui pateikti žodžiai tyrimo dalyviams gali būti panašūs į straipsniuose ar komentaruose esančius žodžius, todėl galėtų įvykti žodžių

pasikartojimas mintyse ar žodžių įsiminimo palengvinimas asocijuojant juos su pateikta informacija. Kita priežastis, atliekant mintyse aritmetinius skaičiavimus, įsimenant gautą sumą, prie jos pridėdant kitą pateiktą dviženklį skaičių ir šį procesą kartojant kelis kartus, yra naudojami dideli darbinės atminties ištekliai (Logie et al., 1994).

Šiame tyrime aritmetinė užduotis apėmė šešių arba penkių dviženklį skaičių sekos sudėtį. Sudėties veiksmus tyrimo dalyviai turėjo atlikti mintyse ir gautą sumą taip pat laikyti mintyse. Pirmi du dviženkliai skaičiai buvo pateikti kartu prieš instrukciją apie straipsnio skaitymą, kiti dviženkliai skaičiai buvo pateikti prieš instrukcijas ir juos reikėjo pridėti po vieną prie prieš tai gautos sumos. Tarpinės sumos tyrimo dalyviai turėjo įrašyti po užduočių atlikimo ir prieš gaunant naują skaičių sudėčiai.

Kuriant sekas buvo atsižvelgta į kelis aspektus. Visų pirma, buvo nuspręsta, kad tarpinės sumos negali būti triženkliai skaičiai, nes daugelis žmonių negali mintyse atlikti triženklį skaičių aritmetinius skaičiavimus (Logie et al., 1994). Kitas aspektas – skaičiavimams nenaudoti skaičių 10, 20, 30 ir pan., nes šiuos dešimtinius skaičius tyrimo dalyviai gali sudėti kaip vienetus, o tai jau būtų vienženkliai skaičiai. Dar vienas aspektas – tai sudėties metu taikomas skaičių perkėlimas ir netaikomas skaičių perkėlimas. Perkėlimas reiškia, kad sudėdant skaičius, vienetai persikelia į kitą dešimtinę, pavyzdžiui $13+18=31$. Perkėlimas netaikomas, kai sudėdant skaičius, vienetai lieka toje pačioje dešimtinėje, pavyzdžiui, $13+14=27$. Atsižvelgiant į ankstesnį tyrimą (Logie et al., 1994), buvo nuspręsta, kad dviženklį skaičių sumos bus atliekamos su perkėlimu tik sudėdant pirmus du dviženklus skaičius. Paskutinis aspektas, į kurį buvo atsižvelgta kuriant dviženklį skaičių sekas, buvo tas, jog tyrimo dalyviai skaitys straipsnius su komentarais ir be jų. Buvo svarbu, kad tyrimo dalyviai skaičius sudėčiai pamatytų panašiu laiko intervalu. Todėl buvo nuspręsta, jog prie straipsnių su komentarais tyrimo dalyviai gaus šešis dviženklus skaičius sudėčiai (4 lentelė), o kai jie skaitys straipsnius be komentarų gaus penkis dviženklus skaičius sudėčiai (5 lentelė). Buvo sukurtos dvi skirtingos šešių dviženklį skaičių sekos prie straipsnių su komentarais (4 lentelė), nes kiekvienas tyrimo dalyvis skaitys du straipsnius su komentarais. Ir sukurta viena penkių dviženklį skaičių seka prie straipsnių be komentarų (5 lentelė), nes kiekvienas tyrimo dalyvis skaitys vieną straipsnį be komentarų.

Remiantis ankstesniais tyrimais (Logie et al., 1994; Raanaas & Magnussen, 2006), kiekvienas dviženklis skaičius šiame eksperimente buvo rodomas 1 sekundę.

4 lentelė. Dviženklių skaičių sekos ir jų tarpinės bei galutinės sumos darbinės atminties užduočiai prie straipsnių su komentarais.

Dviž. Sk. Seka*	Sk. Sud.** I	Tarp. Suma*** I	Sk. Sud. II	Tarp. suma II	Sk. Sud. III	Tarp. suma III	Sk. Sud. IV	Tarp. suma IV	Sk. Sud. V	Galutinė suma
Nr.1	13+18	31	+12	43	+13	56	+12	68	+11	79
Nr.2	14+17	31	+11	42	+12	54	+11	65	+13	78

*Dviž.Sk.Seka - dviženklių skaičių seka, **Sk.Sud. – skaičius sudėčiai, ***Tarp.Suma – tarpinė suma

5 lentelė. Dviženklių skaičių seka ir jos tarpinės bei galutinė sumos darbinės atminties užduočiai prie straipsnių be komentarų.

Dviž. Sk. Seka*	Sk. Sud.** I	Tarp. Suma*** I	Sk. Sud. II	Tarp. suma II	Sk. Sud. III	Tarp. suma III	Sk. Sud. IV	Galutinė suma
Nr.3	15+16	31	+13	44	+11	55	+12	67

*Dviž.Sk.Seka - dviženklių skaičių seka, **Sk.Sud. – skaičius sudėčiai, ***Tarp.Suma – tarpinė suma

Tam, kad tyrimo dalyvių darbinės atminties apkrova būtų vienoda, buvo nuspresta grupelėse naudoti tas pačias dviženklių skaičių sekas, tik skirtingu eiliškumu (E priede, E6 lentelė).

Skaičių sudėčiai pateikimo eiliškumas. Grupės su darbinės atminties užduotimi tyrimo dalyviai pirmus du dviženklus skaičius sudėčiai (4 ir 5 lentelės, *Skaičiai sudėčiai I*) kompiuterio ekrane matė prieš instrukciją apie *straipsnio* skaitymą. Šis pasirinkimas pagrįstas tuo, kad yra labai svarbu, jog tyrimo dalyvių darbinė atmintis būtų apkrauta dar prieš pradedant jiems skaityti straipsnį ir komentarus prie jo.

Trečias dviženklis skaičius sudėčiai (4 ir 5 lentelės, *Skaičiai sudėčiai II*) tyrimo dalyviams, kai jie skaitė straipsnį su komentarais, kompiuterio ekrane buvo rodomas prieš instrukciją apie *komentarų* skaitymą, o kuomet straipsnis buvo pateiktas be komentarų – šis skaičius buvo pateiktas prieš instrukciją apie straipsnio *patikimumą*.

Ketvirtas dviženklis skaičius sudėčiai (4 ir 5 lentelės, *Skaičiai sudėčiai III*), kai skaitė straipsnius su komentarais, kompiuterio ekrane buvo pateiktas prieš instrukciją apie straipsnio *patikimumą*, o kai

skaitė straipsnius be komentarų – šis skaičius buvo rodomas prieš instrukciją straipsnio *supratimui* vertinti (po instrukcijos buvo pateikti 4 teiginiai).

Penktas dviženklis skaičius sudėčiai (4 ir 5 lentelės, *Skaičiai sudėčiai IV*) tyrimo dalyviams, kai skaitė straipsnius su komentarais, buvo pateiktas prieš instrukciją straipsnio *supratimui* vertinti (po instrukcijos buvo pateikti 4 teiginiai), o kai skaitė straipsnius be komentarų – šis skaičius buvo rodomas prieš instrukciją straipsnio *aktualumui* vertinti.

Šeštas dviženklis skaičius (4 lentelės, *Skaičius sudėčiai V*), kai tyrimo dalyviai skaitė straipsnį su komentarais, buvo pateiktas prieš instrukciją straipsnio *aktualumui* vertinti.

Tarpinių sumų įrašymo eiliškumas. Pirmą tarpinę sumą klaviatūros pagalbą tyrimo dalyviai turėjo įrašyti perskaitę *straipsnį* (4 ir 5 lentelėse *Tarpinė suma I*).

Antrą tarpinę sumą reikėjo įrašyti po *komentarų* skaitymo (4 lentelėje *Tarpinė suma II*), o jei straipsnis buvo pateiktas be komentarų – atsakius į klausimą apie informacijos *patikimumą* (5 lentelėje *Tarpinė suma II*).

Trečią tarpinę sumą tyrimo dalyviai, kai skaitė straipsnį su komentarais, turėjo įrašyti atsakius į klausimą apie straipsnio *patikimumą* (4 lentelėje *Tarpinė suma III*), o kai skaitė straipsnį be komentarų, šią tarpinę sumą reikėjo įrašyti po supratimo teiginių vertinimo (5 lentelėje *Tarpinė suma III*).

Ketvirtą tarpinę sumą, kai skaitė straipsnius su komentarais, tyrimo dalyviai turėjo įrašyti po *supratimo* teiginių įvertinimo (4 lentelėje *Tarpinė suma IV*). Kai straipsnis buvo skaitomas be komentarų, po supratimo teiginių vertinimo, reikėjo įrašyti galutinę sumą (5 lentelėje *Galutinė suma*).

Kai tyrimo dalyviai, kurie skaitė straipsnį su komentarais, galutinę sumą turėjo įrašyti atsakę į klausimą apie straipsnio temos *aktualumą* (4 lentelėje *Galutinė suma*).

Dirgikliai (straipsniai ir komentarai), instrukcijos, klausimas apie straipsnio informacijos patikimumą, supratimo teiginiai, klausimas apie straipsnio temos aktualumą ir darbinės atminties užduotys buvo rodomi 14 colių (35,56 cm) įstrižainės kompiuterio ekrane (ekrano rezoliucija 1920×1080), pilkame fone. Visiems tyrimo dalyviams tyrimo instrukcijos, dirgikliai, klausimai ir teiginiai buvo pateikti lietuvių kalba PsychoPy programos (Peirce, 2007; Peirce, 2009; Peirce, MacAskill, 2018; Peirce et al, 2019) pagalba.

2.4. Tyrimo eiga

Tyrimas buvo sudarytas iš trijų etapų: du parengiamieji etapai ir vienas pagrindinis. Pirmojo parengiamojo etapo metu ekspertų grupė, anketos pagalba, vertino komentarų turinio valentingumą ir sužadinimą. Antrame parengiamajame etape buvo vertinami tyrimo instrumentų instrukcijų/užduočių aiškumas/supratimas bei jų skaitymo/atlikimo laikas. Pagrindiniame tyrimo etape visi tyrimo dalyviai atliko testinį eksperimento variantą ir patį eksperimentą.

PIRMASIS PARENGIAMASIS TYRIMO ETAPAS

Šis etapas buvo skirtas tam, kad prie kiekvieno straipsnio atrinkti komentarai būtų įvertinti ekspertų pagal komentarų turinio valentingumą (ekspertų vertinimo anketoje tai įvardinta kaip „*Malonumas*“) ir sužadinimą (ekspertų vertinimo anketoje tai įvardinta kaip „*Intensyvumas*“). Buvo nuspręsta ekspertais pakviesti Mykolo Romerio Universiteto, Psichologijos instituto dėstytojus. Į prašymą dalyvauti tyrime sutiko 3 dėstytojai (viena moteris ir du vyrai). Kadangi į ekspertus buvo kreiptasi elektroniniu paštu, todėl savo sutikimą dalyvauti tyrime jie išreiškė elektriniame laiške.

Ekspertai turėjo įvertinti kiekvieno komentaro turinio valentingumą, t.y., kiek komentaro turinys yra malonios/nemalonios emocijos (vertinimo anketoje tai pažymėta žodžiu „*Malonumas*“). Tai jie turėjo įvertinti Likert skalėje nuo 1 (labai nemalonus) iki 7 (labai malonus). Ekspertai taip pat turėjo įvertinti kiekvieno komentaro turinio emocinį sužadinimą (vertinimo anketoje tai pažymėta žodžiu „*Intensyvumas*“) Likert skalėje nuo 1 (labai silpnas) iki 7 (labai stiprus).

Ekspertų vertinimui buvo pateikta po 20 komentarų prie kiekvieno straipsnio, iš viso 60 komentarų. Gavus ekspertų atsakymus ir išanalizavus gautus rezultatus, išaiškėjo, kad beveik puse komentarų bent vienas ekspertas komentaro turinį pagal valentingumą įvertino 4 balais, o tai reiškė, kad komentaro turinys yra neutralaus valentingumo ir jis nėra tinkamas naudoti tyrimui. Be to, prie kiekvieno straipsnio 3, 4 arba 5 komentarus ekspertai įvertino skirtingu valentingumu. Tokie komentarai taip pat buvo atmesti. Atmetus tyrimui netinkamus komentarus, išaiškėjo kad prie kiekvieno straipsnio trūksta nustatyto po 5 vnt. teigiamo ir neigiamo valentingumo komentarų skaičiaus. Dėl to buvo nuspręsta naujienų portaluose ieškoti naujų komentarų, esančių prie panašių temų. Tokiu būdu buvo atrinkta dar po 10 komentarų prie kiekvieno straipsnio ir tie patys ekspertai įvertino jų valentingumą ir sužadinimą.

Remiantis ekspertų vertinimu, galutiniame variante buvo atrinkta po 5 teigiamus ir po 5 neigiamus komentarus prie kiekvieno straipsnio (B priede B1 ir B2 lentelės; C priede C1 ir C2 lentelės; D priede D1 ir D2 lentelės).

ANTRASIS PARENGIAMASIS TYRIMO ETAPAS

Šis etapas buvo skirtas tam, kad įvertinti tyrimo instrumentą, t.y. išsiaiškinti, ar tyrimo dalyviams yra aiškos instrukcijos ir kiek laiko tyrimo dalyviams užtrunka skaityti instrukcijas, straipsnius bei komentarus, taip pat atlikti kitas užduotis (atsakyti į klausimą apie straipsnio patikimumą, įvertinti supratimo teiginius, kiek jie yra teisingi ir atsakyti į klausimą apie temos aktualumą). Buvo atliktas pilotinis tyrimas su trimis žmonėmis. Jie skaitė tuos pačius straipsnius ir komentarus bei atliko tas pačias užduotis. Remiantis gautais rezultatais buvo nustatyti instrukcijų ir dirgiklių rodymo laikai grupei su darbinės atminties užduotimi. Pilotinio tyrimo dalyvių rezultatai į bendrą duomenų analizę nebuvo įtraukti.

Šiame etape taip pat buvo sukurti testiniai eksperimento variantai tam, kad tyrimo dalyviai, prieš atlikdami eksperimentą, galėtų susipažinti su jo eiga. Testiniuose eksperimento variantuose buvo pateiktos identiškos (tokios pat) instrukcijos kaip ir pačiuose eksperimento instrumentuose. Skirtumai tarp testinio ir eksperimento instrumentų pateikti 6 lentelėje.

6 lentelė. Skirtumai tarp testinio eksperimento varianto ir eksperimento instrumento.

	<i>Testinis eksperimento variantas</i>	<i>Eksperimento instrumentas</i>
Eksperimento dalys	viena	trys
Skaičių seka grupei su darbinės atminties užduotimi	13+18+12+13+12+11	10+20+30+10+20+10
Straipsnio tema	„Jaunimas ir žemės ūkis“	„Būstas iš brėžinių“, „Kur laikyti kiaušinius?“, „Apie protingus žmones“
Žodžių kiekis straipsnyje	74	254
Komentarų kiekis	2	5
Žodžių kiekis komentare	15 ir 18	20-28
Supratimo teiginių kiekis	2	4
Paskutinis dirgiklis	„Jūs sėkmingai praėjote testą. Dėl tolimesnės eigos kreipkitės į tyrėją.“	Dėkoju už dalyvavimą!

PAGRINDINIS TYRIMO ETAPAS

Šiame tyrimo etape buvo siekiama įvertinti, kaip tyrimo dalyviai, kurie skaitė straipsnius su komentarais arba be jų, vertins straipsnių informacijos patikimumą.

Visi tyrimo dalyviai, atsitiktine tvarka, buvo suskirstyti į kontrolinę grupę ($n=30$, moterys – 66,67 proc.), vid. 32.8, std.n.13.3) ir grupę su darbinės atminties užduotimi ($n=30$, moterys – 66,67 proc.), vid. 32.5, std.n. 8.32)

Visi tyrimo dalyviai, prieš pradedant tyrimą, pasirašė popierinį sutikimo dalyvauti tyrime, variantą (G priedas).

Tada tyrimo dalyviams buvo pasakyta, jog jie atliks testinį eksperimento variantą tam, kad susipažintų su tyrimo eiga bei instrukcijomis ir kad eigoje, iškilus neaiškumams, jie gali užduoti klausimus tyrėjai. Šis testinis eksperimento variantas buvo skirtas tam, kad tyrimo dalyviams pats eksperimentas nekeltų įtampos dėl to, jog jie nežino, kokia bus tyrimo eiga, kokios instrukcijos bei kuom reikės naudotis atliekant užduotis. Tarp testinio eksperimento varianto ir paties eksperimento instrument, be 6 lentelėje paminėtų skirtumų, buvo dar du skirtumai. Tam, kad tyrimo dalyviai nežinotų, apie ką iš tikrųjų bus klausiama eksperimento metu, kad apie tai negalvotų, kai jau atlikinės eksperimentą, buvo nuspręsta testo metu, vietoj klausimo apie patikimumą, pateikti klausimą „Kiek Jums buvo įdomi straipsnyje pateikta informacija“, o vietoj klausimo apie temos aktualumą, pateikti klausimą „Kiek Jums buvo aiškios pateiktos testo instrukcijos?“. Paskutinis klausimas suteikė tyrimo dalyviams galimybę užduoti klausimus ir pasitikslinti apie tyrimo eigą ir/ar instrukcijas. Testiniame eksperimento variante instrukcijų ir dirgiklių laikai nebuvo ribojami. Kontrolinės grupės ir grupės su darbinės atminties užduotimi dalyviai atliko tą patį testinį eksperimento variantą, tik grupei su darbinės atminties užduotimi dar buvo pateiktos skaičių sekos sudėties veiksams atlikti.

Po to, kai tyrimo dalyviai atliko testinį variantą, jų buvo paklausta, ar jiems visos instrukcijos aiškios, ar jie turi papildomų klausimų. Tada buvo pasakyta, jog eksperimentas susideda iš trijų dalių, o testiniame variante jie atliko vieną dalį. Taip pat buvo pasakyta, jog eksperimento dalys nesusijusios viena su kita ir tai, kad dalis prasidės ir pasibaigs, bus parašyta kompiuterio ekrane.

Tada tam, kad kontrolinės grupės tyrimo dalyviai negalėtų iš anksto susikoncentruoti ties informacijos patikimumu, jiems buvo pasakyta, jog šio tyrimo tikslas yra įvertinti, kaip tyrimo dalyviai gerai skaito informaciją ir kaip gerai jie atlieka užduotis, kurios yra pateiktos prie informacijos. Viso eksperimento metu šiai grupei dirgiklių ir instrukcijų rodymo laikas nebuvo ribojamas.

Nors tarp I-ojo tipo ir II-ojo tipo informacijos apdorojimo procesų greitis nėra esminis skirtumas, tačiau yra rekomenduojama jį fiksuoti ir riboti (Maceina, 2015). Todėl buvo nuspręsta grupės su darbinės atminties užduotimi tyrimo dalyviams riboti užduočių atlikimo laiką. Tam, kad šios grupės tyrimo dalyviai negalėtų iš anksto susikonsoliduoti ties informacijos patikimumu ir kad viską atliktų kaip galima greičiau, jiems buvo pasakyta, jog tyrimo tikslas yra įvertinti, kaip greit tyrimo dalyviai skaito informaciją, kaip greit ir gerai jie atlieka užduotis, kurios yra pateiktos prie informacijos, bei kaip greit ir teisingai tyrimo dalyviai atlieka aritmetinius skaičiavimus mintyse. Aritmetinio skaičiavimo tikslas tyrimo dalyviams buvo įvardintas tam, kad viso eksperimento metu tyrimo dalyvių darbinė atmintis būtų tikrai apkrauta. Grupei su darbinės atminties užduotimi tyrimo dalyviams taip pat buvo pranešta, jog jiems yra ribojamas visų dirgiklių rodymo laikas. Viso eksperimento metu šiai grupei visų dirgiklių ir instrukcijų rodymo laikas buvo ribojamas.

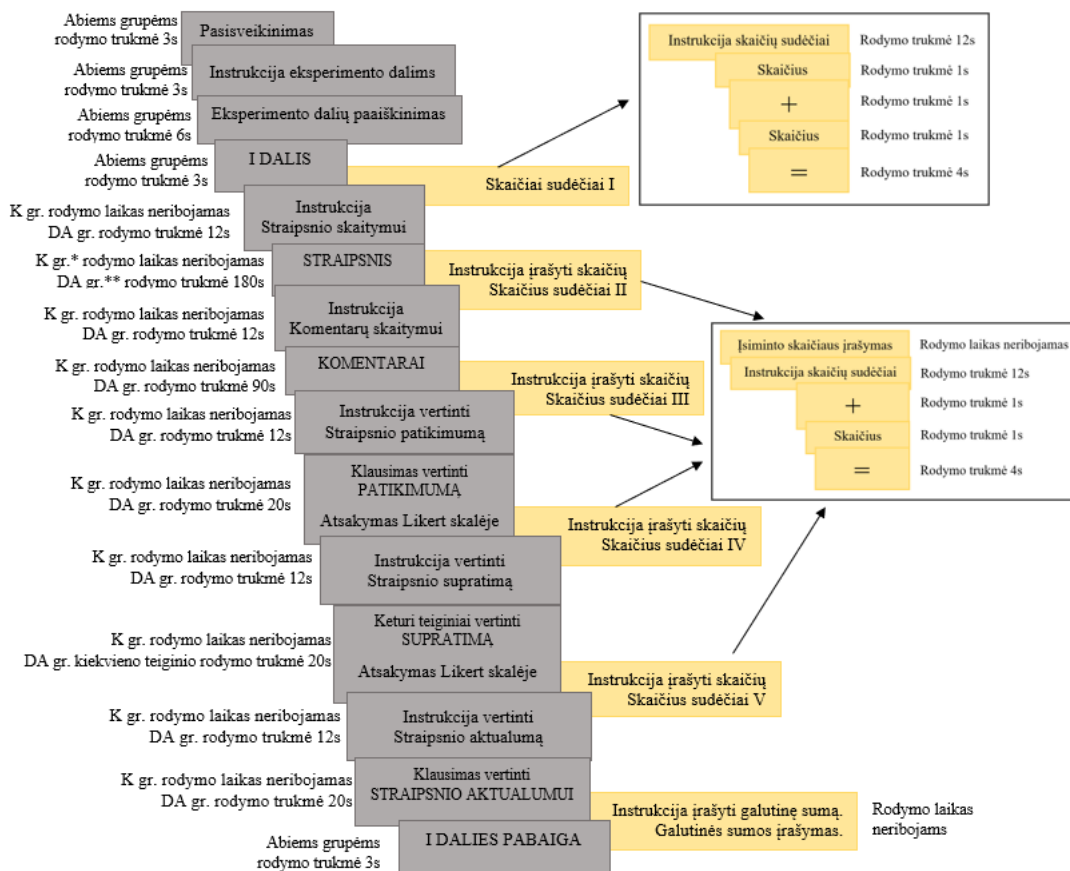
Kontrolinės grupės ir grupės su darbinės atminties užduotimi tyrimo eiga pateikta 4 paveiksle. Abiejų grupių eksperimento vienos dalies vizualizacija yra pateikta H priede.

Tyrimo eiga, kuomet tyrimo dalyviams pateikiamas straipsnis su komentarais

Abiejų grupių (kontrolinės grupės ir grupės su darbinės atminties užduotimi) tyrimo dalyviams tyrimo pradžioje kompiuterio ekrane buvo pateiktas pasisveikinimas ir padėka už dalyvavimą tyrime (rodymo laikas 3 s). Po to ekrane buvo parašyta, jog „Eksperimentas susideda iš trijų dalių“ (rodymo laikas 3 s). Tada ekrane buvo parašyta, jog „Kiekvienoje dalyje bus pateikta nauja informacija ir naujos užduotys prie informacijos“, o grupei su darbinės atminties užduotimi dar papildomai buvo parašyta, jog bus pateikta „nauja skaičių seka“ (rodymo laikas 6 s). Vėliau ekrane buvo parašyta, jog prieš kiekvieną užduotį, tyrimo dalyviams bus pateikta instrukcija jos atlikimui ir kad norėdami pradėti, tyrimo dalyviai klaviatūroje turi spausti klavišą „Tarpas“. Šio teksto rodymo laikas buvo neribojamas tam, kad tyrimo dalyviai galėtų užduoti papildomus klausimus, jei jie iškiltų.

Tada abiems grupėms kompiuterio ekrane atsirado užrašas „I dalis“ (trukmė 3 s).

Tuomet grupės su darbinės atminties užduotimi tyrimo dalyviams ekrane buvo rodoma (12 s) instrukcija apie tai, jog toliau bus pateikti skaičiai, kuriuos reikia sudėti, o gautą sumą įsiminti. Po to ekrane buvo rodomas vienas skaičius (rodymo trukmė 1s), tada pliuso ženklas (rodymo trukmė 1s), kitas skaičius (rodymo trukmė 1s) ir lygybės ženklas (rodymo trukmė 4 s). Lygybės ženklas rodomas tam, kad tyrimo dalyviai galėtų mintyse sudėti duotus skaičius.

*K gr. – kontrolinė grupė, **DA gr. grupė su darbinės atminties užduotimi. Oranžine spalva parodytos užduotys, kurias atliko grupė su darbinės atminties užduotimi.

4 pav. Tyrimo eiga, kuomet tyrimo dalyviams pateikiamas straipsnis su komentarais kontrolinei grupei ir grupei su darbinės atminties užduotimi.

Tuomet kompiuterio ekrane pateikiama instrukcija (kontrolinei grupei rodymo laikas neribojamas, grupei su darbinės atminties užduotimi dirgiklio rodymo laikas 12 s), kad tyrimo dalyviai turi perskaityti toliau pateiktą *straipsnį*, perskaitę straipsnį turi spausti „Tarpas“, o norėdami tęsti, turi spausti „Tarpas“. Tada buvo rodomas (kontrolinei grupei rodymo laikas laikas neribojamas, grupei su darbinės atminties užduotimi dirgiklio rodymo laikas 180 s) pirmas straipsnis. Tie tyrimo dalyviai, kurie perskaitė straipsnį anksčiau, tyrimą galėjo tęsti paspaudę klaviatūroje klavišą „Tarpas“. Straipsnio skaitymo laikas buvo fiksuojamas. Tyrimo dalyviui paspaudus „Tarpas“ arba pasibaigus nustatytam

straipsnio skaitymo laikui (grupei su darbinės atminties užduotimi), ekrane buvo pateikiama nauja instrukcija.

Tuomet grupės su darbinės atminties užduotimi tyrimo dalyviams ekrane buvo parašyta „Įrašykite įsimintą sumą“, po šiuo sakiniu mirksėjo pelės žymeklis ir tyrimo dalyviai, klaviatūros pagalba, turėjo įrašyti įsimintą sumą. Ekraną apačioje taip pat buvo parašyta „Pelės pagalba spauskite Tęsti“. Tai reiškė, kad tyrimo dalyviai, įrašę įsimintą sumą, pelės pagalba turėjo paspausti žodį „Tęsti“. Paspaudus „Tęsti“, ekrane buvo rodoma (12 s) instrukcija apie tai, jog su ką tik įrašytu skaičiumi jie turi atlikti sudėties veiksmus, gautą naują sumą įsiminti, ir kad norėdami tęsti, turi spausti „Tarpas“. Po to ekrane buvo rodomas pliuso ženklas (rodymo trukmė 1s), kitas skaičius (rodymo trukmė 1s) ir lygybės ženklas (rodymo trukmė 4 s). Lygybės ženklas rodomas tam, kad tyrimo dalyviai galėtų mintyse sudėti įsimintą sumą ir naują duotą skaičių. Toliau ši tyrimo dalis bus aprašoma sakiniu „*Tuomet grupės su darbinės atminties užduotimi tyrimo dalyviai turėjo įrašyti įsimintą sumą. Toliau buvo pateiktas naujas skaičius sudėčiai*“.

Tada kompiuterio ekrane buvo pateikta instrukcija (kontrolinei grupei rodymo laikas neribojamas, grupei su darbinės atminties užduotimi dirgiklio rodymo laikas 12 s), kad tyrimo dalyviai turi perskaityti toliau pateiktus *komentarus*, o norėdami tęsti, turi spausti „Tarpas“. Tada ekrane buvo pateikiami visi penki komentarai vienu metu. Komentarų rodymo trukmė kontrolinei grupei buvo neribojama, tuo tarpu grupei su darbinės atminties užduotimi komentarų rodymo trukmė buvo 90 s. Tie tyrimo dalyviai, kurie perskaitė komentarus anksčiau, tyrimą galėjo tęsti paspaudę klaviatūroje klavišą „Tarpas“. Tyrimo dalyviams paspaudus „Tarpas“ arba pasibaigus nustatytam komentarų skaitymo laikui (grupei su darbinės atminties užduotimi), ekrane buvo pateikiama nauja instrukcija.

Tuomet grupės su darbinės atminties užduotimi tyrimo dalyviai turėjo įrašyti įsimintą sumą. Toliau buvo pateiktas naujas skaičius sudėčiai.

Po komentarų pateikimo, ekrane buvo rodoma nauja instrukcija (kontrolinei grupei rodymo laikas neribojamas, grupei su darbinės atminties užduotimi dirgiklio rodymo laikas 12 s) straipsnio informacijos patikimumui vertinti. Tuomet vyko patikimumo vertinimas. Kontrolinei grupei patikimumo vertinimui laikas nebuvo ribojamas, grupei su darbinės atminties užduotimi – patikimumo vertinimui buvo skirta 20 s. Tyrimo dalyviams atlikus savo pasirinkimą skalėje pelės pagalba arba pasibaigus rodymo laikui (grupei su darbinės atminties užduotimi), ekrane buvo pateikiama nauja instrukcija.

Tuomet grupės su darbinės atminties užduotimi tyrimo dalyviai turėjo įrašyti įsimintą sumą. Toliau buvo pateiktas naujas skaičius sudėčiai.

Tada ekrane buvo pateikiama nauja instrukcija (kontrolinei grupei rodymo laikas neribojamas, grupei su darbinės atminties užduotimi dirgiklio rodymo laikas 12 s) skirta straipsnio *supratimo* vertinimui. Tuomet vyko supratimo teiginių vertinimas, kurį tyrimo dalyviai atliko pelės pagalba skalėje. Kiekvienas iš keturių teiginių buvo pateiktas atskirai ir jo rodymo laikas kontrolinei grupei nebuvo ribojamas, o grupei su darbinės atminties užduotimi rodymo laikas buvo 20 s. Tyrimo dalyviams įvertinus paskutinį teiginį arba pasibaigus jo rodymo laikui (grupei su darbinės atminties užduotimi), ekrane buvo pateikiama nauja instrukcija.

Tuomet grupės su darbinės atminties užduotimi tyrimo dalyviai turėjo įrašyti įsimintą sumą. Toliau buvo pateiktas naujas skaičius sudėčiai.

Toliau buvo pateikiama nauja instrukcija (kontrolinei grupei rodymo laikas neribojamas, grupei su darbinės atminties užduotimi dirgiklio rodymo laikas 12 s) skirta straipsnio temos *aktualumui* vertinti. Tada vyko straipsnio temos aktualumo vertinimas. Kontrolinės grupės tyrimo dalyviams aktualumui vertinti laikas nebuvo ribojamas, o grupės su darbinės atminties užduotimi šiai užduočiai atlikti buvo skirta 20 s. Kontrolinės grupės tyrimo dalyviams atlikus savo pasirinkimą skalėje pelės pagalba, ekrane buvo rodomas užrašas „I dalies pabaiga“ (rodymo laikas 3 s), tada „II dalis“ (rodymo laikas 3 s) arba „II dalies pabaiga“ (rodymo laikas 3 s), tada „III dalis“ (rodymo laikas 3 s).

Tuo tarpu grupės su darbinės atminties užduotimi tyrimo dalyviams, po to kai jie pelės pagalba įvertino straipsnio aktualumą arba buvo pasibaigęs jo rodymo laikas, buvo pateikta instrukcija (rodymo laikas 12 s) apie tai, jog tyrimo dalyvis turi įrašyti galutinę gautą sumą, o įrašę skaičių – turi paspausti kompiuterio ekrane esantį žodį „Tęsti“. Šios grupės tyrimo dalyviams įrašius skaičių ir paspaudus ekrane žodį „Tęsti“, ekrane buvo rodomas užrašas „I dalies pabaiga“ (rodymo laikas 3 s), tada „II dalis“ (rodymo laikas 3 s) arba „II dalies pabaiga“ (rodymo laikas 3 s), tada „III dalis“ (rodymo laikas 3 s).

Tyrimo eiga, kuomet tyrimo dalyviams pateikiamas straipsnis be komentarų.

Ši tyrimo dalis yra tokia pati kaip skaitant straipsnius su komentarais. Skirtumas tik tas, kad šioje dalyje nėra komentarų. O grupei su darbinės atminties užduotimi yra pateikiama ne šešių skaičių (kai skaitė straipsnius su komentarais), o penkių skaičių seka (kai skaitė straipsnius be komentarų).

Tyrimo pabaiga, kuomet tyrimo dalyviams pateikiamas straipsnis su komentarais arba be komentarų

Tyrimo pabaigoje visi dalyviai ekrane matė užrašą „Eksperimento pabaiga“ (abiems grupėms rodymo laikas 2 s) ir padėką už dalyvavimą (abiems grupėms rodymo laikas 3 s). Visiems tyrimo dalyviams po užduočių atlikimo buvo pasakyta tikrasis šio tyrimo tikslas – ištirti komentarų poveikį vertinant informacijos patikimumą socialinėje žiniasklaidoje. Visi tyrimo dalyviai po eksperimento gavo „Pergalės“ šokoladą.

Kontrolinės grupės dalyvių tyrimo trukmė buvo iki 16 min, o grupės su darbinės atminties užduotimi dalyvių tyrimo trukmė buvo iki 19 min.

3. TYRIMO REZULTATAI

Visi skaičiavimai buvo atlikti statistinių skaičiavimų programos Jamovi 2 pagalba.

Norint nustatyti duomenų sklaidą (ar duomenys pasiskirstę normaliai), buvo naudotas Shapiro-Wilk testas, kuris tinka nedidelėms imtims (Shapiro, Wilk, 1965). Toliau kintamųjų aprašomoji statistika pateikta 7 ir 8 lentelėse.

Tikrinant pirmą hipotezę, kuri teigė, kad skaitant straipsnius su teigiamo valentingumo komentarais, straipsnių informacija bus vertinama kaip labiau patikima nei skaitant straipsnius be komentarų, visų pirma buvo paskaičiuota šių kintamųjų aprašomoji statistika visai imčiai ($n = 60$) (7 lentelė). Kaip matyti iš 7 lentelės, Shapiro-Wilk testas parodė, kad kintamųjų duomenys nėra normaliai pasiskirstę ($p < 0.05$).

7 lentelė. Tyrimo kintamųjų (informacijos patikimumo) aprašomoji statistika visai imčiai ($n = 60$).

Kintamieji	Vid.	SD	Shapiro-Wilk W	Shapiro-Wilk p
Patikimumas, kai tyrimo dalyviai skaitė straipsnius be komentarų.	4.55	1.63	0.915	< .001
Patikimumas, kai skaitė straipsnius su teigiamo valentingumo komentarais.	4.28	1.64	0.923	0.001
Patikimumas, kai skaitė straipsnius su neigiamo valentingumo komentarais.	4.35	1.47	0.916	< .001

Pirmos hipotezės patikrinimui buvo pasirinktas neparametrinis Wilcoxon suderintų porų, rangų testas, nes duomenys nėra normaliai pasiskirstę. Buvo siekta nustatyti, ar skiriasi patikimumo vertinimas skaitant straipsnius su teigiamo valentingumo komentarais ir skaitant straipsnius be komentarų visos imties ($n = 60$) atveju. Šios analizės rezultatai parodė, kad nebuvo statistiškai reikšmingo skirtumo ($W = 359$, $p = 0.290$). Hipotezė nepasitvirtino.

Tikrinant antrą hipotezę, kuri teigė, kad skaitant straipsnius su neigiamo valentingumo komentarais, straipsnių informacija bus vertinama kaip labiau patikima nei skaitant straipsnius be komentarų, visų pirma buvo paskaičiuota šių kintamųjų aprašomoji statistika visai imčiai ($n = 60$) (7 lentelė). Kaip matyti iš 7 lentelės, Shapiro-Wilk testas parodė, kad duomenys nėra normaliai pasiskirstę ($p < 0.05$). Siekiant nustatyti, ar skiriasi patikimumo vertinimas skaitant straipsnius su neigiamo valentingumo komentarais ir skaitant straipsnius be komentarų buvo pasirinktas neparametrinis

Wilcoxon suderintų porų, rangų testas, nes duomenys nėra normaliai pasiskirstę. Šios analizės rezultatai parodė, kad nebuvo statistiškai reikšmingo skirtumo ($W = 434$, $p = 0.205$). Hipotezė nepasitvirtino.

Tikrinant trečią hipotezę, kuri teigė, kad skaitant straipsnius su komentarais ir atliekant darbinės atminties užduotį, straipsnių informacija bus vertinama kaip labiau patikima nei skaitant straipsnius su komentarais ir neatliekant darbinės atminties užduotį, visų pirma buvo paskaičiuotas informacijos patikimumas, kai tyrimo dalyviai skaitė straipsnius su teigiamo ir su neigiamo valentingumo komentarais. Šis kintamasis buvo gautas paskaičiavus patikimumo, kai skaitė straipsnius su teigiamo valentingumo ir neigiamo valentingumo komentarais, vidurkį. Toliau buvo paskaičiuota šių kintamųjų aprašomoji statistika kontrolinėje grupėje ($n = 30$) ir grupėje su darbinės atminties užduotimi ($n = 30$) (8 lentelė). Kaip matyti iš 8 lentelės, Shapiro-Wilk testas parodė, kad kontrolinėje grupėje informacijos patikimumo, kai skaitė straipsnius su teigiamo ir neigiamo valentingumo komentarais, duomenys nėra normaliai pasiskirstę ($p < 0.05$). Grupėje su darbinės atminties užduotimi patikimumo, kai skaitė straipsnius su teigiamo ir neigiamo valentingumo komentarais, duomenys yra normaliai pasiskirstę ($p > 0.05$).

8 lentelė. Tyrimo kintamųjų (informacijos patikimumas, kai skaitė straipsnius be komentarų ir informacijos patikimumas, kai skaitė straipsnius su teigiamais bei neigiamais komentarais) aprašomoji statistika kontrolinės grupės ir grupės su darbinės atminties užduotimi viduje.

	N		Vid.		SD		Shapiro-Wilk		Shapiro-Wilk	
							W		p	
	Kont- rolinė grupė	Grupė su darbinės atminties užduotimi	Kont- rolinė grupė	Grupė su darbinės atminties užduotimi	Kont- rolinė grupė	Grupė su darbinės atminties užduotimi	Kont- rolinė grupė	Grupė su darbinės atminties užduotimi	Kont- rolinė grupė	Grupė su darbinės atminties užduotimi
Patikimumas, kai tyrimo dalyviai skaitė straipsnius be komentarų.	30	30	4.30	4.80	1.60	1.65	0.907	0.917	0.012	0.023
Patikimumas, kai skaitė straipsnius su teigiamo ir neigiamo valentingumo komentarais	30	30	4.30	4.33	1.37	1.39	0.888	0.971	0.004	0.561

Trečios hipotezės patikrinimui buvo pasirinktas neparametrinis Mann-Whitney testas, nes kontrolinėje grupėje patikimumo, kai skaitė straipsnius su teigiamo ir neigiamo valnetingumo komentarais, kintamojo duomenys nėra normaliai pasiskirstę. Buvo atliktas Mann-Whitney U testas, siekiant įvertinti, ar skaitant straipsnius su komentarais ir atliekant darbinės atminties užduotį, straipsnių patikimumo vertinimas skiriasi nuo patikimumo vertinimo, kai straipsnis buvo skaitomas su komentarais ir neatliekama darbinės atminties užduotis. Šios analizės rezultatai parodė, kad nebuvo statistiškai reikšmingo skirtumo ($U = 448, p = 0.976$). Hipotezė nepasitvirtino.

Tikrinant ketvirtą hipotezę, kuri teigė, kad skaitant straipsnius be komentarų ir atliekant darbinės atminties užduotį, straipsnių informacija bus vertinama kaip mažiau patikima nei skaitant straipsnius be komentarų ir neatliekant darbinės atminties užduoties, visų pirma buvo paskaičiuota šių kintamųjų aprašomoji statistika kontrolinėje grupėje ($n = 30$) ir grupėje su darbinės atminties užduotimi ($n = 30$) (8 lentelė). Kaip matyti iš 8 lentelės, Shapiro-Wilk testas parodė, kad šių kintamųjų duomenys nėra normaliai pasiskirstę ($p < 0.05$). Šios hipotezės patikrinimui buvo pasirinktas neparametrinis Mann-Whitney testas, nes duomenys nėra normaliai pasiskirstę. Buvo atliktas Mann-Whitney U testas, siekiant įvertinti, ar skaitant straipsnius su komentarais ir atliekant darbinės atminties užduotį, straipsnių patikimumo vertinimas skiriasi nuo patikimumo vertinimo, kai straipsniai buvo skaitomi su komentarais ir neatliekama darbinės atminties užduotis. Šios analizės rezultatai parodė, kad nebuvo statistiškai reikšmingo skirtumo ($U = 378, p = 0.277$). Hipotezė nepasitvirtino.

Šiame tyrime dar buvo vertinamas straipsnių supratimas, nes kaip yra teigiama skaitytojas geriau gali įvertinti informacijos patikimumą, jei ją gerai supranta (Bromme et al., 2010). Visų pirma buvo paskaičiuoti kiekvieno straipsnio supratimo, kai skaitė straipsnį be komentarų, su teigiamo ir neigiamo valentingumo komentarais, vidurkis (I priedas). Prieš skaičiuojant vidurkius, visų pirma buvo konvertuotos supratimo teiginių vertės. Supratimo teiginius tyrimo dalyviai vertino Likert skalėje nuo 1 iki 7. Visų straipsnių pirmi du teiginiai buvo teisingi, o trečias ir ketvirtas teiginiai – neteisingi. Tam, kad būtų galima atlikti skaičiavimus, trečias ir ketvirtas teiginiai buvo konvertuoti, t.y., jei tyrimo dalyvis šiuos teiginius įvertino 1 balu, šis įvertinimas pakeista į 7 balus, jei teiginys buvo įvertintas 2 balais, pakeistas į 6 balus ir t.t. Tada buvo paskaičiuoti supratimo teiginių vidurkiai. Tyrimo autorė nusistatė, kad 7 balų skalėje, 1 reiškia, kad tyrimo dalyviai visai nesuprato straipsnyje pateiktos informacijos, 2 – blogai suprato, 3 – kažkiek suprato, 4 – vidutiniškai suprato, 5 – gerai suprato, 6 – labai gerai suprato, 7 – puikiai suprato. Kaip matyti iš I priede pateiktos lentelės, visų straipsnių supratimo balas buvo 5,44. Tai reiškia, kad tyrimo dalyviai visus straipsnius suprato gerai.

Šiame tyrime buvo nuspręsta naudoti straipsnius su neaktualiomis temomis. Tam, kad išsiaiškinti, ar tyrimo dalyviams atrinktų straipsnių temos buvo tikrai neaktualios, dalyvių buvo paklausta, kiek jiems yra aktuali straipsnyje pateikta tema. Tam, kad išsiaiškinti straipsnių temų aktualumo balą buvo paskaičiuotas kiekvieno straipsnio aktualumo, kai skaitė straipsnį be komentarų, su teigiamo/neigiamo valentingumo komentarais, vidurkis (J priedas). Tyrimo dalyviai turėjo straipsnio temos aktualumą įvertinti Likert skalėje, kai 1 reiškė, kad tema yra labai neaktuali, 2 – neaktuali, 3 – kažkiek neaktuali, 4 – nei aktuali, nei neaktuali, 5 – kažkiek aktuali, 6 – aktuali, 7 – labai aktuali. Straipsnių temų aktualumo vidurkiai buvo nuo 3,65 iki 4,75, o bendras visų straipsnių temų aktualumo vidurkis buvo 4,13. Tai reiškia, kad tyrimo dalyviams straipsnių temos buvo nei aktuali, nei neaktuali.

Tam, kad išsiaiškinti, kiek tyrimo dalyvių darbinė atmintis buvo apkrauta, buvo atlikta darbinės atminties užduoties gautų sumų analizė. Atlikus darbinės atminties užduoties gautų sumų analizę, paaiškėjo, kad 1 tyrimo dalyvis (3,3%) pateikė neteisingą galutinę sumą, kuomet straipsniai buvo pateikti be komentarų; 13 tyrimo dalyvių (43,3%) pateikė neteisingą galutinę sumą, kai skaitė straipsnius su teigiamo valentingumo komentarais ir 12 tyrimo dalyvių (40%) pateikė neteisingą galutinę sumą, kuomet skaitė straipsnius su neigiamo valentingumo komentarais. 9 lentelėje pateikta, kiek tyrimo dalyvių parašė neteisingas sumas kiekvienoje eksperimento dalyje.

9 lentelė. Tyrimo dalyviai (vienetai ir procentai), kurie parašė neteisingas sumas atlikdami darbinės atminties užduotį.

	Po pateikto straipsnio, vnt ir proc.	Po pateiktų komentarų, vnt ir proc.	Po informacijos patikimumo vertinimo, vnt ir proc.	Po informacijos visų supratimo teiginių vertinimo, vnt ir proc.	Po informacijos aktualumo vertinimo, vnt ir proc.
Skaitė straipsnius be komentarų	0	—	0	1 (3,33%)	1 (3,33%)
Skaitė straipsnius su teigiamo valentingumo komentarais	1 (3,3%)	5 (16,7%)	6 (20%)	11 (36,7%)	13 (43,3%)
Skaitė straipsnius su neigiamo valentingumo komentarais	0	3 (10%)	7 (23,3%)	10 (33,3%)	12 (40%)

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog daugelis tyrimo dalyvių, eksperimento metu, kuomet matė klausimą apie straipsnio informacijos patikimumą, teigėdavo, jog jiems sunku atsakyti į šį klausimą, nes nėra žinomas straipsnio šaltinis arba klausdavo tyrėjos, iš kur yra paimta straipsnyje pateikta informacija, koks yra šios informacijos šaltinis. Taigi galima teigti, jog šiame tyrime informacijos šaltinio nebuvimas sukėlė sunkumų vertinat informacijos patikimumą. Be to, su kiekvienu tyrimo dalyviu po eksperimento darbo autorė pasikalbėjo. Apibendrinus šiuos pokalbius, galima išskirti keletą aspektų. Visų pirma, dalyviai teigė, kad straipsniuose pateiktos temos jiems jau buvo žinomos, jie apie jas skaitė anksčiau, be to apie šias temas jau buvo susidarę nuomonę iš savo asmeninės patirties. Antra - kai kurie tyrimo dalyviai prisipažino, jog straipsnius skaitė atidžiai, o komentarus – tik paviršutiniškai, atmetinai, labai nesigilindami, kas juose parašyta. Trečia – didžioji dalis tyrimo dalyvių teigė, jog šis laikotarpis jiems yra labai užimtas: studentams šiuo metu vyksta atsiskaitymai bei kursinių, bakalauro ar magistro darbų rašymai; įmonės administracijos darbuotojai turi labai daug ir intensyvaus darbo (šie tyrimo dalyviai eksperimentą atliko pertraukų nuo darbo metu). Ketvirta – tie dalyviai, kurie atlikinėjo darbinės atminties užduotis, minėjo, jog norėdami įsiminti gautas skaičių sumas, naudojo mnemotechnikas – „būdų sistemą, kuri palengvina įsiminimą ir atsiminimą, papildomomis asociacijomis praplečianti atminties galimybes“ (Valstybinė lietuvių enciklopedija, 2023b). Penkta – daugelis grupės su darbinės atminties užduotimi dalyvių teigė, jog aritmetiniai skaičiavimai jiems kėlė tam tikrą įtampą ar stresą.

4. REZULTATŲ APTARIMAS

Šiuo tyrimu buvo siekiama ištirti komentarų poveikį vertinant informacijos patikimumą socialinėje žiniasklaidoje.

Pirmoji hipotezė skelbė, kad skaitant straipsnius su teigiamo valentingumo komentarais, straipsnių informacija bus vertinama kaip labiau patikima nei skaitant straipsnius be komentarų. Ši hipotezė nepasitvirtino, t.y. vertinant informacijos patikimumą nebuvo skirtumo tarp tų, kurie skaitė straipsnius su teigiamo valentingumo komentarais ir tų, kurie skaitė straipsnius be komentarų. Šie gauti rezultatai nesutampa su kitų tyrimų (Gearhart et. al., 2020; Kim, 2015) gautais rezultatais, kurie parodė, jog komentarai daro poveikį. Tokį nesutapimą galbūt būtų galima paaiškinti tuo, jog komentarai, naudojami šiame tyrime ir kituose tyrimuose (Gearhart et. al., 2020; Kim, 2015) skyrėsi pagal savo turinį. Viena tyrime (Gearhart et. al., 2020) komentarai buvo sutampantys su skaitytojų nuomone, kitame tyrime (Kim, 2015) komentarai buvo patvirtinantys straipsnio požiūrį. Taigi galima teigti, jog šiuose tyrimuose (Gearhart et. al., 2020; Kim, 2015) naudotuose komentaruose buvo pateikta informacija, kuri aiškiai išreiškė tam tikrą požiūrį. Tuo tarpu šiame tyrime buvo naudojami komentarai, kurie buvo įvertinti pagal savo emocinį turinį ir liko neaišku, kokį požiūrį jie išreiškia. Šio tyrimo gauti rezultatai yra artimi Winter et al., (2015) tyrime gautiems rezultatams, kuriame pozityvūs komentarai nepaveikė skaitytojų požiūrio į informaciją. Šiame tyrime gautas rezultatas pilnai sutampa su Martončik ir Adamkovič (2019) tyrimu, kuriame prie straipsnių pateikti emocionaliai parašyti, faktiškai parašyti komentarai ir komentarai, palaikantys arba prieštaraujantys pagrindinėje informacijoje išsakytoms nuomonėms nepadarė reikšmingo poveikio straipsnių informacijos patikimumui. Taigi, remiantis gautais šio tyrimo rezultatais galima teigti, kad teigiamo valentingumo komentarai nedaro poveikio straipsnių informacijos patikimumui.

Antroji hipotezė skelbė, kad skaitant straipsnius su neigiamo valentingumo komentarais, straipsnių informacija bus vertinama kaip mažiau patikima nei skaitant straipsnius be komentarų. Tyrimo rezultatai parodė, kad vertinant informacijos patikimumą nebuvo skirtumo tarp tų, kurie skaitė straipsnius su neigiamo valentingumo komentarais ir tų, kurie skaitė straipsnius be komentarų. Gauti rezultatai nesutampa su kitų tyrimų (Gearhart et. al., 2020; Kim, 2015) rezultatais rodančiais, jog komentarai daro poveikį. Šį nesutapimą tikriausiai būtų galima paaiškinti skirtingu komentarų turiniu. Viena tyrime (Gearhart et. al., 2020) buvo pateikti komentarai, kurie nesutapo su skaitytojų nuomone, kitame (Kim, 2015) – komentarai prieštaravo straipsnio požiūriui. Taigi galima teigti, jog šiuose tyrimuose (Gearhart

et. al., 2020; Kim, 2015) naudoti komentarai išreiškė tam tikrą požiūrį. Tuo tarpu šio tyrimo komentarai buvo vertinti pagal savo emocinį turinį ir liko neaišku, kokį požiūrį jie išreiškia. Šio tyrimo gautas rezultatas dalinai sutampa su von Sikorski (2016) tyrimu, kuris parodė, kad negatyvūs komentarai paskelbti aukšto statuso komentatorių neturėjo jokio poveikio skaitytojams vertinant skandalą (rimtas/nerimtas) ir reikalaujant griežtos bausmės skandale kaltinamam asmeniui. Šiame tyrime gautas rezultatas pilnai sutampa su Martončík ir Adamkovič (2019) tyrimu, kuriame prie straipsnių pateikti emocionaliai parašyti, faktiškai parašyti komentarai ir komentarai, palaikantys arba prieštaraujantys pagrindinėje informacijoje išsakytoms nuomonėms nepadarė reikšmingo poveikio straipsnių informacijos patikimumui. Taigi, remiantis gautais šio tyrimo rezultatais galima teigti, kad neigiamo valentingumo komentarai nedaro poveikio straipsnių informacijos patikimumui.

Pirmų dviejų hipotezių patikrinimo gautus rezultatus galima būtų paaiškinti I-ojo ir II-ojo tipo informacijos apdorojimo procesais. Galima kelti prielaidą, jog I-ojo tipo informacijos apdorojimo procesai rėmėsi įtikinamų ketinimų euristika (polinkis manyti, kad informacija, kuri gali būti šališka, nėra patikima (Metzger & Flanagan, 2015)) ir todėl komentaruose pateikta informacija galėjo būti vertinama kaip manipuliacija ar paslėptas motyvas. Be to, I-ojo tipo procesai generuoja sprendimus, kurie remiasi patirtimi (Maceina, 2015) ir įsitikinimais (Evans, 2007). Todėl galima manyti, jog I-ojo tipo procesai informaciją apdoroja „iš viršaus į apačią“. Toks informacijos apdorojimo procesas paremtas išankstinėmis skaitytojo žiniomis apie temą, kuri paimama iš atminties. Tuo tarpu II-ojo tipo procesai yra paremti analitiniais samprotavimais ir reikalauja darbinės atminties išteklių (Stanovich & West, 2000). Tikėtina, jog tyrimo dalyvių darbinė atmintis turėjo pakankamai išteklių, kad epizodinis buferis (ribotos talpos laikino saugojimo sistema) galėtų integruoti informaciją iš įvairių šaltinių (Baddeley, 2000) (šiuo atveju iš tyrimo dalyvių jau turimų žinių apie straipsniuose pateiktą informaciją), o centrinis vykdytojas galėtų sąveikauti su ilgalaikę atmintimi (Baddeley, 2012) (šiuo atveju ilgalaikėje atmintyje jau buvo žinios apie straipsniuose pateiktą temą) ir perkelti informaciją į saugyklą bei ją panaudoti sprendimo priėmimui (Baddeley, 2003). Dėl to tikėtina, jog II-ojo tipo informacijos apdorojimo procesai galėjo palyginti straipsnių informaciją su komentaruose pateikta informacija bei su skaitytojo jau turimomis žiniomis ir priimti I-ojo tipo procesų pasiūlytą atsakymą ignoruoti komentaruose pateiktą informaciją ir remtis jau turima patirtimi/žiniomis.

Trečioji hipotezė skelbė, jog skaitant straipsnius su komentarais ir atliekant darbinės atminties užduotį, straipsnių informacija bus vertinama kaip labiau patikima nei skaitant straipsnius su komentarais ir neatliekant darbinės atminties užduoties. Šio tyrimo gauti rezultatai parodė, kad vertinant informacijos

patikimumą ir skaitant straipsnius su komentarais nėra skirtumo ar bus tuo metu atliekama darbinės atminties užduotis ar ne.

Ketvirtoji hipotezė skelbė, kad skaitant straipsnius be komentarų ir atliekant darbinės atminties užduotį, straipsnių informacija bus vertinama kaip mažiau patikima nei skaitant straipsnius be komentarų ir neatliekant darbinės atminties užduoties. Tyrimo rezultatas parodė, kad vertinant informacijos patikimumą ir skaitant straipsnius be komentarų nėra skirtumo ar bus tuo metu atliekama darbinės atminties užduotis ar ne.

Trečios ir ketvirtos hipotezių patikrinimo rezultatus galima būtų paaiškinti tuo, jog tyrimo dalyvių darbinės atminties apkrova galėjo būti panaši nepriklausomai nuo to ar jie atlikinėjo darbinės atminties užduotis ar ne. Tikėtina, jog tų dalyvių, kurie nedarė darbinės atminties užduoties, iš tikrųjų darbinė atmintis galėjo būti kažkiek apkrauta jų pačių mintimis, problemomis ar darbinėmis užduotimis. Šio aspekto tyrimo autorė negalėjo sukontroliuoti, nes neįmanoma nurodyti žmogui, kad jis apie kažką negalvotų ir neįmanoma patikrinti, kuom ir kiek šiuo metu yra užimta jo darbinė atmintis. O tų tyrimo dalyvių, kurie atlikinėjo darbinės atminties užduotį, darbinė atmintis galėjo būti nepakankamai apkrauta, nes, kaip jie patys minėjo, naudojo mnemotechnikas. Be to, atlikus darbinės užduoties galutinių sumų analizę, buvo pastebėta, jog beveik pusė dalyvių pateikė neteisingus atsakymus (išskyrus atvejus, kai buvo skaitomi straipsniai be komentarų), todėl galima manyti, jog darbinės atminties apkrova nebuvo didelė. Taigi, galima manyti, jog tyrimo dalyvių darbinė atmintis nebuvo pakankamai apkrauta, todėl galėjo turėti pakankamai išteklų.

Pirmų trijų hipotezių tikrinimo gautus rezultatus taip pat dar būtų galima paaiškinti remiantis Yerkes-Dodson dėsniu, kuris skelbia, kad paprastos užduotys geriausiai yra atliekamos, kai sužadinimo lygis yra palyginti aukštas, o sudėtingos užduotys geriausiai atliekamos, kai sužadinimo lygis yra vidutinis (optimalus) (Yerkes & Dodson, 1908). Šiame tyrime naudotų teigiamo valentingumo komentarų turinio sužadinimas lygis svyravo nuo 2,33 iki 6,33 (B priede B2 lentelė; C priede C2 lentelė; D priede D2 lentelė), o neigiamo valentingumo – nuo 5,33 iki 6,33 (B priede B1 lentelė; C priede C1 lentelė; D priede D1 lentelė). Tyrimo dalyviams prie straipsnių buvo pateikti 5 komentarai vienu metu. Visų penkių teigiamo valentingumo komentarų turinio sužadinimo lygio vidurkis buvo 4,53, visų penkių neigiamo valentingumo – 5,67, o visų 10 komentarų (teigiamo ir neigiamo valentingumo) – 5,1. Taigi, atsižvelgiant į tai, kad komentarų turinio sužadinimo lygis buvo vertinamas skalėje nuo 1 iki 7, galima teigti, jog teigiamo ir neigiamo valentingumo komentarų bei visų kartu komentarų turinio sužadinimo lygis buvo vidutinis. Tikėtina, jog klausimas apie informacijos patikimumą buvo įvertintas kaip paprasta

užduotis (nes tyrimo dalyviai jau turėjo žinių apie straipsniuose pateiktą informaciją), todėl vidutinis sužadinimo lygis neturėjo įtakos skaitytojų našumui, aktyvumui ir veiklai. Be to, kaip teigiama, darbinės atminties veiklai įtakos gali turėti emocinė informacija (Galindo et al., 2015; Hur et al., 2017): darbinės atminties veikla suprastėja, kai medžiaga, kuri jau būna saugoma pagrindinėje informacijoje, ir nauja informacija būna tų pačių emocijų (pvz., abi neigiamos) (Hur et al., 2017). Šio tyrimo metu buvo pateikti straipsniai ir komentarai (tekstinė informacija), o darbinės atminties užduotis buvo susijusi su skaičiais (reikėjo atlikti sudėties veiksmus). Todėl, galima manyti, jog pagrindinė informacija (straipsniai ir komentarai) ir nauja informacija (skaičiai ir jų suma) negalėjo būti tų pačių emocijų, o tai, tikėtina, negalėjo pabloginti darbinės atminties veiklos. Tačiau, svarbu pabrėžti, jog šiame tyrime ekspertų buvo įvertintas tik komentarų turinio valentingumas ir sužadinimas, o straipsniuose pateiktos informacijos emocinė įkrova nebuvo vertinta, todėl liko nežinoma.

Apibendrinimui galima teigti, kad nors šio tyrimo rezultatai nesutapo su daugelio kitų teorinėje dalyje aprašytų tyrimų (Gearhart et al., 2020; Graf et al., 2017; Kim, 2015; Winter et al., 2017; Wolfgang & Bhandari, 2020) rezultatais, tačiau jų dalinis sutapimas su Winter et al. (2015) bei von Sikorski (2016) ir pilnas sutapimas su Martončik ir Adamkovič (2019) tyrimo rezultatais rodo, kad ne visada komentarai gali daryti poveikį, kuomet reikia vertinti straipsniuose pateiktą informaciją.

Šiame tyrime buvo vertinamas ir straipsniuose pateiktos informacijos supratimas, nes, kaip teigiama, kuo tiksliau skaitytojas supranta tai, kas yra parašyta, tuo geriau jis gali įvertinti naujos informacijos patikimumą (Bromme, Kienhues & Porsch, 2010). Išanalizavus straipsnio supratimo vertinimo rezultatus, paaiškėjo, jog tyrimo dalyviai straipsniuose pateiktą informaciją gerai suprato. Tai kad dalyviai straipsnius suprato gerai taip pat galėjo įtakoti tyrimo rezultatus. Kadangi skaitytojai gerai suprato straipsniuose pateiktą informaciją, todėl jiems informacijos patikimumo vertinimas neturėjo sukelti sunkumų. Šio tyrimo rezultatai parodė, kad tyrimo dalyviai straipsnių informaciją suprato gerai tiek skaitydami straipsnius su komentarais (teigiamo ar neigiamo valentingumo), tiek ir skaitydami be komentarų. Tokius gautus rezultatus būtų galima paaiškinti „iš viršaus į apačią“ modeliu. Šis modelis teigia, kad skaitytojai numato teksto prasmę, visų pirma remdamiesi savo turimomis žiniomis ir patirtimi (Goodman, 1971). Šio tyrimo dalyviai minėjo, jog straipsnių temos jiems buvo žinomos, todėl jie tikėtina naudodami „iš viršaus į apačią“ modelį, rėmėsi savo žiniomis ir patirtimi, kad suprastų tekstą.

Šiame tyrime dalyvių taip pat buvo klausta, kiek jiems yra aktuali straipsniuose pateikta tema. Bendras visų straipsnių temų aktualumas buvo įvertintas 4,13 (iš 7 galimų balų), o tai reiškia, kad dalyviams tema buvo nei aktuali, nei neaktuali. Kituose tyrimuose, kuriuose komentarai darė poveikį,

buvo nagrinėjamos, autorių teigimu, gana aktualios temos: apie marihuaną (Winter et al., 2015; Wolfgang & Bhandari, 2020), apie abortus ir šaunamųjų ginklų kontrolę (Gearhart et al., 2020), apie genetiškai modifikuotus maisto produktus (Winter et al., 2017), apie biokurą ir maisto švitinimą (Kim, 2015). Taigi, tikėtina, jog komentarai gali daryti poveikį kuomet nagrinėjama tema yra gana aktuali.

Kalbant apie tyrimo dalyvių eksperimento metu užduotus klausimus apie straipsniuose pateiktos informacijos šaltinį, kuomet jie vertino informacijos patikimumą, galima teigti, jog informacijos šaltinis gali turėti poveikį vertinant informacijos patikimumą, ką ir patvirtina kitų autorių atlikti tyrimai (Winter et al., 2017). Kadangi šiame tyrime nebuvo nurodytas informacijos šaltinis, t.y. nebuvo vieno iš faktorių, kuris padeda vertinti informacijos patikimumą, todėl tyrimo dalyviai turėjo remtis kitais informacijos patikimumo vertinimo faktoriais ir/arba euristikomis, arba naudoti savo kognityvinius gebėjimus. Tuo tarpu kituose tyrimuose informacijos šaltinis buvo nurodytas – straipsniai buvo pateikti egzistuojančioje socialinėje žiniasklaidoje (Gearhart et al., 2020; Kim, 2015; Martončik & Adamkovič, 2019; von Sikorski, 2016; Winter et al., 2015) arba sukurtoje tyrėjų (Gierth & Bromme, 2020; Graf et al., 2017). Taigi, galima teigti, jog šiame tyrime nenurodytas informacijos šaltinis pašalino informacijos šaltinio poveikį vertinant straipsnių informacijos patikimumą.

Kalbant apie tyrimo trūkumus, kaip vieną iš jų galima įvardinti mažą imties dydį. Šio tyrimo imtį sudarė 60 tyrimo dalyvių, o kiekvienoje grupėje buvo po 30 dalyvių. Tuo tarpu kituose tyrimuose (Gearhart et al., 2020; Kim, 2015; von Sikorski, 2016; Winter et al., 2015) dalyvių skaičius buvo nuo 170 iki 670. Ateityje būtų naudinga, jei tyrimas būtų atliekamas su didesne tyrimo dalyvių imtimi.

Kitas trūkumas – tai pateiktuose straipsniuose temos žinomumas, kuris suteikė galimybę tyrimo dalyviams labiau remtis savo jau turimomis žiniomis ir patirtimi, o ne straipsniuose pateikta informacija ir komentarais. Ateities tyrimuose būtų tikslinga pasirinkti temą, kuri mažiau žinoma arba visai nežinoma, taip išvengiant tyrimo dalyvių rėmimosi savo jau turimomis žiniomis ir patirtimi.

Ateityje taip pat būtų naudinga atlikti tyrimus, kuriuose būtų pateikti straipsniai ir komentarai, sukeliantys tam tikras emocines būsenas. Socialinėje žiniasklaidoje dažnai galima pamatyti straipsnių ir informacijos apie katastrofas, nelaimes, avarijas, karus ir kt., kurie gali skaitytojui sukelti įvairias emocines būsenas. Po tokiais straipsniais ar informacija dažnai yra paliekama gana daug komentarų, kurie skaitytojui taip pat gali sukelti įvairias emocines reakcijas besiskiriančias ar sutampančias su tomis, kurias sukėlė straipsniai. Todėl tokie tyrimai suteiktų daugiau žinių apie emocinės būsenos poveikį vertinant informacijos patikimumą.

5. IŠVADOS

1. Nebuvo nustatyti skirtumai lyginant, kaip bus vertinamas informacijos patikimumas, tarp tų, kurie skaitė straipsnius su teigiamo valentingumo komentarais ir tų, kurie skaitė straipsnius be komentarų.
2. Nebuvo nustatyti skirtumai lyginant, kaip bus vertinamas informacijos patikimumas, tarp tų, kurie skaitė straipsnius su neigiamo valentingumo komentarais ir tų, kurie skaitė straipsnius be komentarų.
3. Nebuvo nustatyti skirtumai lyginant, kaip bus vertinamas informacijos patikimumas, tarp tų, kurie skaitė straipsnius su komentarais ir darė darbinės atminties užduotis ir tų, kurie skaitė straipsnius su komentarais ir neatliko darbinės atminties užduoties.
4. Nebuvo nustatyti skirtumai lyginant, kaip bus vertinamas informacijos patikimumas, tarp tų, kurie skaitė straipsnius be komentarų ir darė darbinės atminties užduotis ir tų, kurie skaitė straipsnius be komentarų ir neatliko darbinės atminties užduoties.

LITERATŪRA

1. Akram, W. & Kumar, R. (2017). A study on positive and negative effects of social media on society. *International journal of computer sciences and engineering*, 5(10), 347-354. doi:10.26438/ijcse/v5i10.351354.
2. Altay, S., Hacquin, A-S. & Mercier H. (2020). Why do so few people share fake news? It hurts their reputation. *New media & society*, 24(1), 1-22. doi:10.1177/1461444820969893
3. Anderson, A. K. & Phelps, E. A. (2001). Lesions of the human amygdala impair enhanced perception of emotionally salient events. *Nature*, 411(6835), 305–309. doi:10.1038/35077083
4. Baddeley A. (2000). The episodic buffer: a new component of working memory? *Trends in cognitive sciences*, 4(11), 417-423. doi:10.1016/S1364-6613(00)01538-2.
5. Baddeley A. (2003). Working memory: looking back and looking forward. *Nature reviews neuroscience*, 4, 829–839. doi:10.1038/nrn1201.
6. Baddeley, A. (2012). Working memory: Theories, models, and controversies. *Annual review of psychology*, 63, 1-29. doi:10.1146/annurev-psych-120710-100422
7. Barrett, L. F., Tugade, M. M. & Engle, R. W. (2004). Individual differences in working memory capacity and dual-process theories of the mind. *Psychological bulletin*, 130(4), 553–573. doi:10.1037/0033-2909.130.4.553.
8. Baruah, T.D. (2012). Effectiveness of social media as a tool of communication and its potential for technology enabled connections: A micro-level study. *International journal of scientific and research publications*, 2(5), 1-10. Paimta iš: https://www.academia.edu/25398285/Effectiveness_of_Social_Media_as_a_tool_of_communication_and_its_potential_for_technology_enabled_connections_A_micro_level_study?auto=download
9. Bateson, M. & Nettle, D. (2015). Development of a cognitive bias methodology for measuring low mood in chimpanzees. *PeerJ*, 3, 25. doi:10.7717/peerj.998.
10. Boleij, H., van 't Klooster, J., Lavrijsen, M., Kirchhoff, S., Arndt, S.S. & Ohl, F. (2012). A test to identify judgement bias in mice. *Behavioural brain research*, 233(1), 45–54. doi:10.1016/j.bbr.2012.04.039.
11. Bromme, R., Kienhues, D., & Porsch, T. (2010). Who knows what and who can we believe? Epistemological beliefs are beliefs about knowledge (mostly) attained from others. In L. Bendixen & F. Feucht (Eds.), *Personal epistemology in the classroom: Theory, research, and implications for practice* (pp. 163-193). Cambridge: Cambridge University Press.

12. Chung, Ch. & Austria, K. (2010). Social media gratification and attitude toward social media marketing messages: A study of the effect of social media marketing messages on online shopping value. *Proceedings of the northeast business & economics association*, 581-586. Paimta iš: <https://web-b-ebshost-com.skaitykla.mruni.eu/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=eef7fc0a-58f7-4398-85b2-70bd0f28b516%40sessionmgr103>
13. Cowan, N., Elliott, E. M., Scott Saults, J., Morey, C. C., Mattox, S., Hismjatullina, A., & Conway, A. R. (2005). On the capacity of attention: Its estimation and its role in working memory and cognitive aptitudes. *Cognitive psychology*, 51, 42–100. doi:10.1016/j.cogpsych.2004.12.001
14. De Neys W. (2006). Dual processing in reasoning two systems but one reasoner. *Psychological science*, 17(5), 428-33. doi:10.1111/j.1467-9280.2006.01723.x.
15. Ekman, P. (1992). An argument for basic emotions. *Cognition and emotion*, 6(3-4), 169–200. doi:10.1080/02699939208411068
16. Elbro, C. & Buch-Iversen, I. (2013). Activation of background knowledge for inference making: effects on reading comprehension. *Scientific studies of reading*, 17, 435-452. doi:10.1080/10888438.2013.774005
17. Evans J. St. B. T. & Stanovich K.E. (2013). Dual-process theories of higher cognition: advancing the debate. *Perspectives on psychological science*, 8(3), 223–241. doi: 10.1177/1745691612460685.
18. Evans, J. B. (2007). On the resolution of conflict in dual process theories of reasoning. *Thinking and reasoning*, 13(4), 321-39. doi:10.1080/13546780601008825.
19. Fischer, P., Jonas, E., Frey, D., & Schulz-Hardt, S. (2005). Selective exposure to information: the impact of information limits. *European journal of social psychology*, 35(4), 469–492. doi:10.1002/ejsp.264
20. Fogg, B. J. (2003). Prominence-interpretation theory: explaining how people assess credibility online.. In G. Cockton & P. Korhonen (Eds.) *CHI extended abstracts* (pp. 722-723).
21. Frijda N. & Scherer KR. (2009). Emotion definitions (psychological perspectives). In D. Sander & K.R. (Eds), *Scherer Oxford companion to emotion and the affective sciences*, (pp. 142-144). Oxford: Oxford University Press.
22. Fritch, J.W. & Cromwell, R.L. (2001). Evaluating internet resources: identity, affiliation, and cognitive authority in a networked world. *Journal of the american society for information science and technology*, 52(6), 499–507. doi:10.1002/asi.1081.

23. Galindo, G., Fraga, M., Machinskaya, R., Solovieva, Y., & Mangan, P. (2015). Effect of emotionally valenced stimuli on working memory performance. *Psychology & neuroscience*, 6, 1-8. doi:10.1037/h0101275
24. Garrison, K. E. & Schmeichel, B. J. (2019). Effects of emotional content on working memory capacity. *Cognition and emotion*, 33(2), 370–377. doi:10.1080/02699931.2018.1438989
25. Gearhart, S., Moe, A. & Zhang, B. (2020). Hostile media bias on social media: testing the effect of user comments on perceptions of news bias and credibility. *Human behavior & emerging technologies*, 2(2), 40-148. doi:10.1002/hbe2.185.
26. Gemius Baltic. (2022). Paimta iš: <https://www.gemius.lt/leidejai.html>
27. Ghaisani, A. P., Munajat, Q., & Handayani, P. W. (2017). Information credibility factors on information sharing activities in social media. *The second international conference on informatics and computing (ICIC)*. doi:10.1109/iac.2017.8280655
28. Gierth, L & Bromme, R. (2020). Attacking science on social media: how user comments affect perceived trustworthiness and credibility. *Public understanding of science*, 29(2) 230–247. Doi: 10.1177/0963662519889275
29. Gigerenzer, G., & Gaissmaier, W. (2011). Heuristic decision making. *The annual review of psychology*, 62, 451-482. doi:10.1146/annurev-psych-120709-145346
30. Glynn, C. J., Huge, M. E., & Hoffman, L. H. (2012). All the news that's fit to post: a profile of news use on social networking sites. *Computers in human behavior*, 28(1), 113–119. doi:10.1016/j.chb.2011.08.017
31. Goodman, K.S. (1971). Psycholinguistic universals in the reading process. In P. Pimsleur & T. Quinn (Eds.), *The psychology of second language learning*. Cambridge: Cambridge University Press.
32. Graf, J., Erba, J. & H, R-W. (2017). The role of civility and anonymity on perceptions of online comments. *Mass communication and society*, 20, 526–549. doi: 10.1080/15205436.2016.1274763
33. Hauge, K. E., Brekke, K. A., Johansson, L.-O., Johansson-Stenman, O., & Svedsäter, H. (2016). Keeping others in our mind or in our heart? Distribution games under cognitive load. *Experimental economics*, 19(3), 562–576. doi:10.1007/s10683-015-9454-z
34. Hilligoss, B., & Rieh, S. Y. (2008). Developing a unifying framework of credibility assessment: Construct, heuristics, and interaction in context. *Information Processing and management*, 44(4), 1467-1484. Doi:10.1016/j.ipm.2007.10.001

35. Hur, J., Jordan, A. D., Dolcos, F., & Berenbaum, H. (2016). Emotional influences on perception and working memory. *Cognition and emotion*, 31(6), 1294–1302. doi:10.1080/02699931.2016.1213703
36. Yerkes, R.M., & Dodson, J.D. (1908). The relation of strength of stimulus to rapidity of habit formation. *Journal of comparative neurology & psychology*, 18, 459–482. doi:10.1002/cne.920180503
37. Isbell, E., Fukuda, K., Neville, H.J. & Vogel, E.K. (2015). Visual working memory continues to develop through adolescence. *Frontiers in psychology*, 6(696), 1-10. doi: 10.3389/fpsyg.2015.00696.
38. Izard, C. E. (2009). Emotion theory and research: highlights, unanswered questions, and emerging issues. *Annual review of psychology*, 60, 1-25. doi: 10.1146/annurev.psych.60.110707.163539.
39. Jakimenko V. (2014). Logiškumas kalboje ir mąstyme. *Societal studies*, 6(3), 497-506. doi: 10.13165/SMS-14-6-3-03
40. Jankauskaitė, M. (2008). Lygybės retorika: žiniasklaida ir (ne)stereotipinė lyčių reprezentacija. Vilnius: Lygių galimybių plėtros centras. Paimta iš: <http://gap.lt/wp-content/uploads/2014/02/Lygybes-retorika.pdf>
41. Kahneman D. & Frederick Sh. (2002). Representativeness revisited: Attribute substitution in intuitive judgment. Iš T. Gilovich, D. Griffin, ir D. Kahneman (sud.), *Heuristics and biases: The psychology of intuitive judgment* (p. 49–81). Cambridge University Press. doi.org/10.1017/CBO9780511808098.004.
42. Kahneman, D. & Frederick Sh. (2005). A model of heuristic judgment. In K.J. Holyoak & R. G. Morrison (Eds.), *The Cambridge handbook of thinking and reasoning* (pp. 267–293). New York: Cambridge University Press.
43. Kahneman, D. (2003). Maps of bounded rationality: psychology for behavioral economics. *The american economic review*, 93(5), 1449–1475. doi:10.1257/000282803322655392
44. Kahneman, D., & Frederick, S. (2002). Representativeness revisited: attribute substitution in intuitive judgment. In T. Gilovich, D. Griffin, & D. Kahneman (Eds.), *Heuristics and biases: the psychology of intuitive judgment* (pp. 49–81). Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9780511808098.004
45. Kane, M.J., Hambrick, D.Z., Tuholski, S.W., Wilhelm, O., Payne, T.W. & Engle, R.W. (2004). The generality of working memory capacity: a latent-variable approach to verbal and visuospatial memory span and reasoning. *Journal of experimental psychology: general*, 133(2), 189-217. doi: 10.1037/0096-3445.133.2.189

46. Kanwisher, N. G., Kim, J. W., & Wickens, T. D. (1996). Signal detection analyses of repetition blindness. *Journal of experimental psychology: human perception and performance*, 22(5), 1249–1260. Doi:10.1037/0096-1523.22.5.1249
47. Kim, Y. (2015). Exploring the effects of source credibility and others' comments on online news evaluation. *Electronic news*, 9(3), 160-176. doi: 10.1177/1931243115593318
48. Kintsch, W. (1988). The role of knowledge in discourse comprehension: a construction-integration model. *Psychological review*, 95(2), 163–182. doi:10.1037/0033-295X.95.2.163
49. Kintsch, W. (1994). Text comprehension, memory, and learning. *American psychologist*, 49, 294–303. doi:10.1037/0003-066X.49.4.294.
50. Kintsch, W. (1998). *Comprehension: a paradigm for cognition*. NY: Cambridge University Press.
51. Lang, A. (2000). The limited capacity model of mediated message processing. *Journal of communication*, 50 (1), 46-70. doi:10.1111/j.1460-2466.2000.tb02833.x
52. Lenhart, A., Ling, R., Campbell, S. & Purcell, K. (2010). Teens and mobile phones: text messaging explodes as teens embrace it as the centerpiece of their communication strategies with friends. *Pew internet & American life project*.
53. Lietuvos Standartizacijos departamentas (1996). Informacijos technologija. Terminai ir apibrėžimai. 1 dalis. Pagrindiniai terminai. Paimta iš <https://dvs.lsd.lt/Terminai/term.php?&termid=100283>
54. Lietuvos statistikos departamentas. (2023). Skaitmeninė ekonomika ir visuomenė Lietuvoje (2022 m. leidimas). Paimta iš <https://osp.stat.gov.lt/skaitmenine-ekonomika-ir-visuomene-lietuvoje-2022/skaitmenine-visuomene-ir-verslas>
55. Lipskytė, T., Matkevičienė, R., Barkauskaitė, O., Vaičeliūnaitė, G. ir Norvaišienė, B. (2018). *Aiškinamasis ryšių su visuomene terminų žodynas*. Vilnius: Lietuvos komunikacijos asociacija.
56. Logie, R. H., Gilhooly, K. J., & Wynn, V. (1994). Counting on working memory in arithmetic problem solving. *Memory & cognition*, 22(4), 395–410. doi:10.3758/BF03200866
57. Lombardi, O. (2004). What is information? *Foundations of science*, 9 (2), 105–134. doi: 10.1023/B:FODA.0000025034.53313.7c.
58. Maceina, T. (2015). Dvilypis informacijos apdorojimas: 1-ojo ir 2-ojo tipo procesų atskyrimas. *Psichologija*, 52, 33-50. doi:10.15388/Psichol.2015.52.9331.
59. Macienė, J. (2018). Studentų darbų mokslinio stiliaus trūkumai. *Informacijos mokslai*, 81, 92-105. doi:10.15388/Im.2018.0.11942

60. Marchetti, G. (2014). Attention and working memory: two basic mechanisms for constructing temporal experiences. *Frontiers in psychology*, 5(880), 1-15. doi:10.3389/fpsyg.2014.00880.
61. Martončík, M. & Adamkovič, M. (2019). Comments' influence on message credibility. doi: 10.31234/osf.io/euj9m.
62. McNamara, D. S., Kintsch, E., Butler Songer, N. B., & Kintsch, W. (1996). Are good texts always better? Interactions of text coherence, background knowledge, and levels of understanding in learning from text. *Cognition and instruction*, 14, 1–43. doi:10.1207/s1532690xc1401_1.
63. Megalakaki, O., Ballenghein, U. & Baccino, T. (2019). Effects of valence and emotional intensity on the comprehension and memorization of texts. *Frontiers in psychology*, 10(179), 1-12. doi: 10.3389/fpsyg.2019.00179
64. Metzger, M. J., & Flanagin, A. J. (2013). Credibility and trust of information in online environments: the use of cognitive heuristics. *Journal of pragmatics*, 59(Pt B), 210–220. doi:10.1016/j.pragma.2013.07.012
65. Metzger, M. J., & Flanagin, A. J. (2015). Psychological approaches to credibility assessment online. In S. S. Sundar (Ed.), *Handbook of the psychology of communication technology* (p. 445-466). Hoboken, NJ: Wiley-Blackwell.
66. Metzger, M. J., Flanagin, A. J., & Medders, R. B. (2010). Social and heuristic approaches to credibility evaluation online. *Journal of communication*, 60(3), 413–439. Doi:10.1111/j.1460-2466.2010.01488.x
67. Metzger, M.J. (2007). Making sense of credibility on the web: models for evaluating online information and recommendations for future research. *Journal of the American society for information science and technology*, 58(13), 2078–2091. Doi: 10.1002/asi.20672
68. Myers, D.G. (2008). *Psichologija*. Kaunas: UAB “Poligrafija ir informatika”.
69. Miliūnaitė, R. (2010). Laikraštinė ir internet žiniasklaida: turinio bendrumas, kalbos takoskyra. *Gimtoji kalba*, 7, 3-17. Paimta iš: http://lituanistusamburis.lt/wp-content/uploads/2015/08/R.Mili%C5%ABnait%C4%97-Interneto-%C5%BEiniasklaida_GK2009-7.pdf
70. Mitchell, A., Kiley, J., Gottfried, J. & Guskin, E. (2013). The role of news on Facebook: Common yet incidental. *Pew research center*, 1-23.
71. Morozova, A. A. (2017). Validity of information in social nets and criteria of its verification (by the example of vkontakte). *Philology sciences*, 6(402), 75—83.

72. Mulligan, K., & Scherer, K. R. (2012). Toward a working definition of emotion. *Emotion review*, 4(4), 345–357. doi:10.1177/1754073912445818
73. Neelamalar, M. & Chitra, P. (2009). New media and society: a study on the impact of social networking sites on indian youth. *Estudos em comunicac,ao*, 6, 125-145.
74. Nie, J., Zhang, Z., Wang, B., Li, H., Xu, J., Wu, S., Zhu, C., Yang, X., Liu, B., Wu, Y., Tan, S., Wen, Z., Zheng, J., Shu, S. & Ma, L. (2019). Different memory patterns of digits: a functional MRI study. *Journal of biomedical science*, 26(22), 1-9. doi:10.1186/s12929-019-0516-y
75. Oberauer, K. (2019). Working Memory and Attention – A Conceptual Analysis and Review. *Journal of cognition*, 2(1),1–23. doi:10.5334/joc.58.
76. Oeldorf-Hirsch, A., & Sundar, S. S. (2015). Posting, commenting, and tagging: Effects of sharing news stories on Facebook. *Computers in human behavior*, 44, 240–249. doi:10.1016/j.chb.2014.11.024
77. Peirce, J. W. & MacAskill, M. R. (2018). *Building experiments in psychopy*. London: Sage.
78. Peirce, J. W. (2007). PsychoPy - Psychophysics software in Python. *Journal of neuroscience methods*, 162(1-2), 8-13 doi:10.1016/j.jneumeth.2006.11.017
79. Peirce, J. W. (2009). Generating stimuli for neuroscience using PsychoPy. *Frontiers in neuroinformatics*, 2 (10), 1-8. doi:10.3389/neuro.11.010.2008
80. Peirce, J. W., Gray, J. R., Simpson, S., MacAskill, M. R., Höchenberger, R., Sogo, H., Kastman, E. & Lindeløv, J. (2019). PsychoPy2: experiments in behavior made easy. *Behavior research methods*, 51(1), 195-203. doi:10.3758/s13428-018-01193-y
81. Pessoa, L. (2009). How do emotion and motivation direct executive control? *Trends in cognitive sciences*, 13(4), 160–166. Doi:10.1016/j.tics.2009.01.006
82. Raanaas, R. K. & Magnussen, S. (2006). Serial position effects in implicit memory for multiple-digit numbers. *Psychological research*, 70(1), 26–31. Doi:10.1007/s00426-004-0185-6
83. Ramanauskaitė, G. (2018). 2015-2016 metų visuomenės informavimo demokratinės kultūros plėtros gairės. Paimta iš: <https://zeit.lt/data/public/uploads/2018/04/2017-metu-apzvalga-v.-6-1.pdf>
84. Russell, J.A. (2003).Core affect and the psychological construction of emotion. *Psychological review*, 110(1), 145–172. doi: 10.1037/0033-295X.110.1.145
85. Schweizer, S. & Dalgleish, T. (2016). The impact of affective contexts on working memory capacity in healthy populations and in individuals with PTSD. *Emotion*, 16(1), 16–23. doi: 10.1037/emo0000072.

86. Sembill, D. (2010). Emotionen in ihrer Funktionalität für das Lernen. In: Nickolaus R, Pätzold G, Reinisch H, Tramm T (eds) Handbuch Berufs- und Wirtschaftspädagogik [Compendium of business education and vocational education and training]. Klinkhart, Bad Heilbrunn, 80–84.
87. Shahjahan, A.T.M & Chisty, K. (2014). Social media research and its effect on our society. *International journal of information and communication engineering*, 8(6), 2009-2013.
88. Shapiro, S. S. & Wilk, M. B. (1965). An analysis of variance test for normality (complete samples). *Biometrika*. 52(3–4), 591–611. doi:10.1093/biomet/52.3-4.591
89. Siddiqui, Sh. & Singh, T. (2016). Social media its impact with positive and negative aspects. *International journal of computer applications technology and research*, 5(2), 71 – 75. Paimta iš <http://www.ijcat.com/archives/volume5/issue2/ijcatr05021006.pdf>
90. Stanovich, K. E. (2009). Distinguishing the reflective, algorithmic, and autonomous minds: Is it time for a tri-process theory? In J. S. B. T. Evans ir K. Frankish (Eds.), *In two minds: dual processes and beyond* (pp. 55–88). Oxford University Press. doi: 10.1093/acprof:oso/9780199230167.003.0003.
91. Stanovich, K. E., & West, R. F. (2000). Individual differences in reasoning: implications for the rationality debate? *Behavioral and brain sciences*, 23(5), 645–665. doi: 10.1017/S0140525X00003435.
92. Stylianou, S. & Sofokleous, R. (2019). An online experiment on the influence of online user comments on attitudes toward a minority group. *Communication & society*, 32(4), 125-142. doi: 10.15581/003.32.4.125-142.
93. The jamovi project (2022). jamovi (Version 2.3) [Computer Software]. Retrieved from <https://www.jamovi.org>
94. Vaingankar, J.A., van Dam, R.M., Samari, E., Chang, Sh., Seow, E., Chua, Y.Ch., , Luo, N., Verma, S. & Subramaniam, M. (2022). Social media–driven routes to positive mental health among youth: qualitative enquiry and concept mapping study. *JMIR pediatrics and parenting*, 5(1). doi: 10.2196/32758
95. Van Dijk, T. A., & Kintsch, W. (1983). *Strategies of discourse comprehension*. San Diego, CA: Academic Press.
96. VandenBos, G.R. (2007). *APA dictionary of psychology. Second edition*. Washington: American Psychological Association.
97. Visuotinė Lietuvių enciklopedija (2022). Paimta iš: <https://www.vle.lt/straipsnis/ziniasklaida/>
98. Visuotinė Lietuvių enciklopedija (2023a). Paimta iš: <https://www.vle.lt/straipsnis/facebook/>

99. Visuotinė Lietuvių enciklopedija (2023b). Paimta iš: <https://www.vle.lt/straipsnis/mnemonika/>
100. von Sikorski, Ch. (2016). The effects of reader comments on the perception of personalized scandals: exploring the roles of comment valence and commenters' social status. *International Journal of communication*, 10, 4480–4501. Paimta iš <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/viewFile/5748/1778>.
101. Vuilleumier, P., & Huang, Y.-M. (2009). Emotional attention: uncovering the mechanisms of affective biases in perception. *Current directions in psychological science*, 18, 148–152. doi: 10.1111/j.1467-8721.2009.01626.x
102. Whitney, P., Rinehart, Ch. A. & Hinson, J.M. (2008). Framing effects under cognitive load: The role of working memory in risky decisions. *Psychonomic bulletin & review*, 15(6), 1179-1184. doi:10.3758/PBR.15.6.1179
103. Winter, S., Brückner, C. & Krämer, N.C. (2015). They came, they liked, they commented: social influence on facebook news channels. *Cyberpsychology, behavior, and social networking*, 18(8), 431-436. doi.org/10.1089/cyber.2015.0005.
104. Winter, S., Krämer, N. C., & Liang, Y. (2017). User-generated opinion: how reader reactions and source reputation influence the effects of online news. *SCM studies in communication and media*, 6(3), 240–261. doi:10.5771/2192-4007-2017-3-240
105. Witteman H.O., Fagerlin A., Exe N., Trottier M-E. & Zikmund-Fisher B.J. (2016). One-sided social media comments influenced opinions and intentions about home birth: an experimental study. *Health affairs*, 35(4) , 726–733. doi: 0.1377/hlthaff.2015.1382
106. Wolfgang, D. & Bhandari, M. (2020). Commenter and news source credibility: roles of news media literacy, comment argument strength, and civility. *A journal of the southwest education council for journalism & mass communication*, 36(1). Paimta iš <https://journals.tdl.org/swecjmc/index.php/swecjmc/article/view/81>.
107. Župerka, K. (2012). *Stilistika. III patalysytas ir papildytas leidimas*. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.

KOMENTARŲ POVEIKIS VERTINANT INFORMACIJOS PATIKIMUMĄ SOCIALINĖJE ŽINIASKLAIDOJE

SANTRAUKA

Šio darbo tikslas yra ištirti komentarų poveikį vertinant informacijos patikimumą socialinėje žiniasklaidoje. Tyrime dalyvavo 60 respondentų (30 kontrolinėje grupėje ir 30 grupėje su darbinės atminties užduotimi): studentai ir vienos įmonės darbuotojai. Tyrime buvo atliekamas eksperimentas, kuriame buvo naudojami darbo autorės Psychopy programos pagalba sukurti instrumentai. Buvo pateikti 3 straipsniai: apie protingus žmones, apie tai, kur laikyti kiaušinius ir apie būstą iš brėžinių. Prie kiekvieno straipsnio buvo 5 teigiamo valentingumo komentarai, 5 neigiamo valentingumo komentarai ir 4 teiginiai to straipsnio supratimui vertinti. Kiekvienas tyrimo dalyvis skaitė 1 straipsnį be komentarų, 1 straipsnį su teigiamo valentingumo komentarais ir 1 straipsnį su neigiamo valentingumo komentarais. Klausimas apie straipsnio informacijos patikimumą ir temos aktualumą bei supratimo teiginių vertinimas buvo atliekamas Likert skalės pagalba. Grupei su darbinės atminties užduotimi papildomai buvo pateiktos 3 skirtingos dviženklų skaičių sekos. Su šiais skaičiais dalyviai turėjo atlikti sudėties veiksmus mintyse. Skaičiai sudėčiai buvo pateikiami prieš instrukcijas. Gautas sumas reikėjo įrašyti po kiekvienos užduoties atlikimo.

Tyrimo rezultatai parodė, kad vertinant informacijos patikimumą nebuvo skirtumo tarp tų, kurie skaitė straipsnius su teigiamo valentingumo komentarais ir tų, kurie skaitė straipsnius be komentarų. Vertinant informacijos patikimumą, nebuvo skirtumo tarp tų, kurie skaitė straipsnius su neigiamo valentingumo komentarais ir tų, kurie skaitė straipsnius be komentarų. Rezultatai atskleidė, kad vertinant informacijos patikimumą nebuvo skirtumo tarp tų, kurie skaitė straipsnius su komentarais ir darė darbinės atminties užduotis ir tų, kurie skaitė straipsnius su komentarais ir neatliko darbinės atminties užduoties. Nebuvo skirtumo, vertinant informacijos patikimumą, tarp tų, kurie skaitė straipsnius be komentarų ir darė darbinės atminties užduotis ir tų, kurie skaitė straipsnius be komentarų ir neatliko darbinės atminties užduoties.

Raktiniai žodžiai: skaitytojų komentarai, informacijos patikimumas, socialinė žiniasklaida.

THE INFLUENCE OF COMMENTS ON THE PERCEPTION OF THE CREDIBILITY OF INFORMATION IN SOCIAL MEDIA

SUMMARY

The aim of this paper is to investigate the impact of comments in assessing the credibility of information on social media. 60 respondents took part in the study (30 in the control group and 30 in the group with the working memory task): students and employees of a one company. The experiment was carried out using the instruments developed by the author of the PsychoPy software. Three articles were presented: one about smart people, one about where to keep eggs, and one about housing from drawings. Each article was accompanied by 5 positive valence comments, 5 negative valence comments and 4 statements to assess the understanding of that article. Each participant read 1 article without comments, 1 article with positive valence comments and 1 article with negative valence comments. The credibility and relevance of the information in the articles and the evaluation of the comprehension statements were asked using a Likert scale. The group with the working memory task was additionally presented with 3 different sequences of two-digit numbers. Participants had to add and keep the sums of the two-digit numbers in their minds. The numbers for addition were presented before the instructions. The amounts received had to be entered after the completion of each task.

The results showed that there was no difference in the credibility of the information between those who read the articles with positive comments and those who read the articles without comments. There was also no difference in the credibility of information between those who read articles with negative comments and those who read articles without comments. The results showed that there was no difference in the credibility of information between those who read articles with comments and did a working memory task and those who read articles with comments and did not do a working memory task. Similarly, no differences were found in how the credibility of the information will be assessed between those who read the articles without comments and did the working memory task and those who read the articles without comments and did not do the working memory task.

Keywords: reader comments, information credibility, social media.

PRIEDAI

A priedas. Kvietimas tyrimo dalyviams dalyvauti tyrime

KVIETIMAS TYRIMO DALYVIAMS DALYVAUTI LILIJANOS SELIUKIENĖS TYRIME

Gerbiamieji,

esu Mykolo Romerio universiteto Psichologijos instituto Verslo psichologijos studentė Lilijana Seliukienė. Šiuo metu rengiu baigiamąjį darbą ir atlieku tyrimą, kurio tikslas – įvertinti tekstinės informacijos supratimą.

Labai prašau ir kviečiu visus norinčius ir galinčius atvykti į MRU Psichologijos instituto Eksperimentinės psichologijos centrą, adresu Ateities g. 20, Vilnius.

Jūsų dalyvavimas šiame tyrime yra labai svarbus!

Noriu pabrėžti, kad:

- tyrimo metu surinkti duomenys bus naudojami apibendrinti ir tik moksliniais tikslais. Garantuoju konfidencialumą,
- dalyvis turi teisę iš tyrimo pasitraukti bet kuriuo metu.

Dėkoju už Jūsų pagalbą!

B priedas. Straipsnis „Būstas iš brėžinių“, teigiami ir neigiami komentarai prie jo bei teiginiai informacijos supratimui įvertinti

Straipsnis „Būstas iš brėžinių“

Būstas iš brėžinių

Pirkti butą dar nepastatytame name, kai būsimi kambariai matomi tik brėžiniuose, nereiškia pirkti katę maiše – tokios nuomonės laikosi didžioji dalis būstą naujuose namuose įsigyjančių pirkėjų. Per kelerius metus žmonių, kurie perka butus iš brėžinių, skaičius išaugo. Nekilnojamojo turto specialistų skaičiavimais, daugiau nei pusė visų parduotų naujos statybos butų Vilniuje buvo dar tik statomuose namuose.

Vis didėjanti būsto naujuose namuose paklausa yra viena iš priežasčių, kodėl žmonės vis dažniau perka butus dar tik statomuose daugiabučiuose. Būstus ėmė pirkti tie žmonės, kurie įsitikino, kad kainos nebekrenta, be to, patrauklios skolinimo sąlygos, o kai kuriuose srityse auga ir darbuotojų atlyginimai. Nenorėdami prarasti šanso nusipirkti buto su norimu vaizdu pro langus, patraukioje vietoje, norimame aukšte, pirkėjai renkasi būstą dar popieriniame brėžinyje.

Kita priežastis, kodėl žmonės perka būstą iš brėžinių – tai norimo buto kaina. Kai butų pardavimas naujame projekte tik prasideda, jo kaina šiek tiek yra nuleidžiama. Todėl rezervuodami butą ankstyvoje projekto vystymo stadijoje, pirkėjai tikisi gauti geresnę kainą.

Dažniausiai butus statomuose namuose perka jaunos, bet jau tvirtą finansinį pagrindą turinčios 30–35 m. amžiaus šeimos, kurios įsivertino savo turimas pajamas ir apsisprendė įsigyti nuosavą būstą. Žmonės drąsiau įsigija butus dar nepastatytuose projektuose, kai jau yra įgyvendinti kiti to paties projekto etapai arba pirkėjai anksčiau su tuo pačiu vystytoju yra turėję geros patirties.

Tačiau būsto iš brėžinių pirkimas yra susijęs su tam tikromis rizikomis – galimas statytojo bankrotas ir įsipareigojimų nevykdymas. Be to, žiūrint į brėžinį ne taip paprasta suvokti, ar butas bus patogus, negalima įvertinti patalpų tūrio, nėra žinoma, koks atstumas bus iki kito namo ir kiek bus privatumo.

B1 lentelė. Neigiami komentarai prie straipsnio „Būstas iš brėžinių“(SB).

Komentaro Nr.	Neigiami komentarai (skliaustuose parašytas žodžių kiekis komentare)	Komentaro emocinio turinio valentingumas (nemalonus-malonus)				Komentaro emocinio turinio sužadinimas (silpnas-stiprus)				Komentaro turinys
		Eks- pertas I	Eks- pertas II	Eks- pertas III	Trijų ekspertų vertinimų vidurkis	Eks- pertas I	Eks- pertas II	Eks- perta s III	Trijų ekspertų vertinimų vidurkis	
SB-NT1	Iš kur toks žmonių naivumas! Už nieką pinigų mokėti!!! Kas jus augino? Kas jus mokė taip su gyvenimu tvarkytis?! (19)	2	2	1	1,67	6	6	7	6,33	Teminis
SB-NT2	Lietuva, tėvyne mūsų, tu benamių žeme, iš benamių piniguočiai pilnom saujom semia. Va taip ir gyvename, kažkas nuo algos iki algos, o kažkas – iš vis pinigų neskaičiuoja. (27)	1	3	1	1,67	5	5	7	5,67	Teminis
SB-NT3	Futuristinės būsto tendencijos, technologijos jame ir, žinoma, kokybė. Protestuoju prieš, pastaruoju metu, atgyvenusią technologijų brukimą, neva energiją taupančiam renovacijos procesui, kuris seniai atgyveno. (23)	2	2	2	2,00	5	6	6	5,67	Teminis
SB-NT4	Pirksiu butą, kai nukris kainos ir bus šimtai bankrutuojančių. Dabar kiša visokias lūženas arba naujus kišeninius namus. Vien į kainą pažiūrėjus suima ir pyktis ir juokas. (26)	2	3	1	2,00	6	5	5	5,33	Teminis
SB-NB	Nu kiek galima??? Ir vėl kažkokių nesąmonių prirašė! Ir iš kur tik traukia tokius straipsnius?! Visai nebeturi apie ką rašyti! (20)	1	2	2	1,67	6	6	6	6,00	Bendrinis
	Visų komentarų sužadinimo lygio vidurkis								5,8	

B2 lentelė. Teigiami komentarai prie straipsnio „Būstas iš brėžinių“ (SB).

Komentaro Nr.	Teigiami komentarai (skliaustuose parašytas žodžių kiekis komentare)	Komentaro emocinio turinio valentingumas (nemalonus-malonus)				Komentaro emocinio turinio sužadینimas (silpnas-stiprus)				Komentaro turinys
		Eks- pertas I	Eks- pertas II	Eks- pertas III	Trijų ekspertų vertinimų vidurkis	Eks- pertas I	Eks- pertas II	Eks- perta s III	Trijų ekspertų vertinimų vidurkis	
SB- TT1	Užuomina "aš laimingas, nes nieko neturiu, jei ko reikia, išsinuomuoju." Ir jums to linkiu – mažiau turėsit, būsit laimingesni! Džiaukitės tuo, ką turit!(22)	5	6	7	6,00	3	7	7	5,67	Teminis
SB- TT2	Aš kaip tik džiaugiuosi, kad Lietuvoj taip įmanoma, ir vaikams dar padėsim, o mūsų anūkams va jau liks ir nebereiks taip vargt. (22)	6	5	7	6,00	3	4	4	3,67	Teminis
SB- TT3	Malonu skaityti tokius straipsnius. Iš jų matosi, kad Lietuvoje gyvenimas gerėja ir kad vis daugiau jaunų žmonių gali nusipirkti nuosavą būstą. (21)	5	6	6	5,67	3	4	5	4,00	Teminis
SB- TT4	Visokių yra tų firmų, kurios stato namus. Žiūrėk ir namą gerai pastatys, ir po kelių metų su juo nebus bėdų. Svarbu, pasigilint, kas tą namą stato. (26)	6	5	5	5,33	2	6	4	4,00	Teminis
SB- TB	Kaip gera matyti, jog vis dar yra rašomi straipsniai ne tik apie politiką ir nelaimės! Daugiau tokių straipsnių ir gyvenimas atrodo šviesesnis. (22)	6	5	7	6,00	3	4	7	4,67	Bendrinis
Visų komentarų sužadینimo lygio vidurkis									4,40	

B3 lentelė. Teiginiai naudojami straipsnio „Būstas iš brėžinių“ supratimo vertinimui.

<i>Atsakymų variantai</i>	<i>Eil. Nr.</i>	<i>Teiginiai</i>	<i>Teiginio tesingumas/netesingumas</i>
Teisingas/ neteisingas	SB-S1	Norintys įsigyti būstą pagal savo poreikius, dažniau jį perka dar tik statomuose namuose.	Teisingas teiginys
	SB-S2	Kuo anksčiau pirkėjas kreipiasi į statytoją, tuo didesnę butų pasirinkimą jis turi.	Teisingas teiginys
	SB-S3	Būstą iš brėžinių perka tie žmonės, kurie bijo rizikuoti.	Neteisingas teiginys
	SB-S4	Nekilnojamojo turto vystytojas visada laikosi savo įsipareigojimų.	Neteisingas teiginys

C priedas. Straipsnis „Kur laikyti kiaušinius?“, teigiami ir neigiami komentarai prie jo bei teiginiai informacijos supratimui įvertinti

Straipsnis „Kur laikyti kiaušinius?“

Kur laikyti kiaušinius?

Po visą pasaulį keliaujantys lietuviai pastebi, kad skirtingose šalyse kiaušiniai laikomi skirtingai. Vienose šalyse, juos galima matyti parduodamus tik šaldytuvuose, o kitose šalyse – kiaušiniai laikomi didžiuliame karštyje, o kartais net po tiesioginiais saulės spinduliais. Kiaušiniai gali būti laikomi ne vienodai priklausomai nuo to, kaip jie apdorojami prieš patenkant į prekybos vietas. Lietuvoje A klasės kiaušiniai prieš rūšiavimą ar po jo neplaunami ir nevalomi. Taip yra todėl, kad vištų kiaušinių lukšto paviršius natūraliai yra padengtas apsaugine plėvele. Kadangi kiaušinio lukšto struktūra yra porėta, ši plėvelė – tai natūralus vištos organizmo sukurtas apsauginis barjeras, kuris apsaugo kiaušinio turinį nuo išorės veiksnių, pavyzdžiui, bakterijų.

Laikant kiaušinius kambario temperatūroje jie nesugedę gali išbūti nuo kelių dienų iki trijų savaičių. Tai priklauso nuo aplinkos temperatūros: kuo temperatūra aukštesnė – tuo trumpesnis kiaušinių saugojimo terminas. Dėl temperatūros svyravimų ant kiaušinio lukšto susidaro drėgmės kondensatas. Vanduo pažeidžia apsauginę lukšto plėvelę ir per lukšto poras gali patekti į kiaušinio vidų, o kartu su vandeniu į kiaušinio vidų gali patekti ir ant lukšto buvę mikroorganizmai. Kiaušiniai yra jautrūs saugojimo temperatūros svyravimams, todėl juos geriau laikyti šaldytuve, o ne šaldytuvo durelėse.

Lietuvoje įsigytus kiaušinius rekomenduojama laikyti šaldytuve, gamintojo pakuotėje. Tokiu būdu yra sulėtinamas bakterijų, esančių ant lukšto, dauginimasis ir augimas, o kartu tai padeda sumažinti pavojų, kad bakterijos pateks į kiaušinio vidų. Šaldytuve laikomi švieži kiaušiniai gali išsilaikyti nesugedę ilgiau.

Kiaušinių galiojimo laikas nėra griežtai apribotas, vis dėlto laikoma, kad savo vertingiausias savybes šis produktas išlaiko 28 dienas nuo jo padėjimo. Būtent todėl patartina laikyti kiaušinius šaldytuve, gamintojo pakuotėje, kad pasitikrinti, ar kiaušiniai dar geri naudoti.

C1 lentelė. Neigiami komentarai prie straipsnio „Kur laikyti kiaušinius?“ (SK).

Komentaro Nr.	Neigiami komentarai (skliaustuose parašytas žodžių kiekis komentare)	Komentaro emocinio turinio valentingumas (nemalonus-malonus)				Komentaro emocinio turinio sužadینimas (silpnas-stiprus)				Komentaro turinys
		Eks- pertas I	Eks- pertas II	Eks- pertas III	Trijų ekspertų vertinimų vidurkis	Eks- pertas I	Eks- pertas II	Eks- perta s III	Trijų ekspertų vertinimų vidurkis	
SK-NT1	Jau durniau turbūt parašyti negalėjo! Toks jausmas, kad moka už parašytą raidžių kiekį, nesvarbu kokias nesąmones rašo. Dar parašykit, kad kiaušiniai sukelia vėžį ir gydo maliariją! (26)	2	2	1	1,67	5	5	7	5,67	Teminis
SK-NT2	Ką čia pezat durniukai?? Po kelių dienų, jei kiaušiniai bus laikomi ne šaldytuve, jie prasmirs ir suges. O tada jau tik išmest juos. (23)	2	3	1	2,00	4	5	7	5,33	Teminis
SK-NT3	Čia kas per nesąmonė?! Visą gyvenimą visi žmonės dėjo, deda ir dės kiaušinius į šaldytuvą! Ir ką?? Ir niekam nieko nenutiko!! (21)	2	3	2	2,33	6	5	6	5,67	Teminis
SK-NT4	Kažkokios nesąmonės!!! Juk šaldytuvų gamintojai visada deda kiaušiniams lentynas durelėse. Tai nesuprantu, kam tada padaryta šaldytuvo durelėse kiaušinių dėkliukas, jei jų ten laikyti negalima??? (24)	3	3	2	2,67	5	6	6	5,67	Teminis
SK-NB	Nu kiek galima??? Ir vėl kažkokių nesąmonių prirašė! Ir iš kur tik traukia tokius straipsnius?! Visai nebeturi apie ką rašyti! (20)	1	2	2	1,67	6	6	6	6,00	Bendrinis
Visų komentarų sužadینimo lygio vidurkis									5,67	

C2 lentelė. Teigiami komentarai prie straipsnio „Kur laikyti kiaušinius?“.

Komentaro Nr.	Teigiami komentarai (skliaustuose parašytas žodžių kiekis komentare)	Komentaro emocinio turinio valentingumas (nemalonus-malonus)				Komentaro emocinio turinio sužadindimas (silpnas-stiprus)				Komentaro turinys
		Eks- pertas I	Eks- pertas II	Eks- pertas III	Trijų ekspertų vertinimų vidurkis	Eks- pertas I	Eks- pertas II	Eks- perta s III	Trijų ekspertų vertinimų vidurkis	
SK- TT1	Tikrai labai įdomus ir naudingas straipsnis! Viskas parašyta labai aiškiai ir suprantamai! Matosi, kad rašė išmanantis žmogus. Dėkoju už išsamią informaciją! (21)	6	7	7	6,67	6	6	7	6,33	Teminis
SK- TT2	Niekada nelaikau kiaušinių šaldytuve, visada laikau prie savęs, nes nežinau, kada jie bus reikalingi. O reikalingi gali būti netikėčiausiu momentu. (20)	6	6	7	6,33	3	5	5	4,33	Teminis
SK- TT3	Visai neseniai savo šaldytuve radau kiaušinius, kurie ten pragulėjo mažiausiai du mėnesius. Išsiviriau juos, suvalgiau ir nieko – gyvas esu. (19)	5	5	5	5,00	4	4	4	4,00	Teminis
SK- TT4	Pas močiutę pirkti kiaušiniai geriausiai išsilaiko. Lauke vištelė pasirenka pati, ko jai reikia, žolyčių, akmenukų ir kt. O ir kaina pigiausia. (21)	5	5	5	5,00	1	2	4	2,33	Teminis
SK- TB	Kaip gera matyti, jog vis dar yra rašomi straipsniai ne tik apie politiką ir nelaimės! Daugiau tokių straipsnių ir gyvenimas atrodo šviesesnis. (22)	6	5	7	6,00	3	4	7	4,67	Bendrinis
Visų komentarų sužadindimo lygio vidurkis									4,33	

C3 lentelė. Teiginiai naudojami straipsnio „Kur laikyti kiaušinius?“ supratimo vertinimui.

<i>Atsakymų variantai</i>	<i>Eil. Nr.</i>	<i>Teiginiai</i>	<i>Teiginio tesingumas/netesingumas</i>
Teisingas/ neteisingas	SK-S1	Kiaušinius galima laikyti kambario temperatūroje, bet geriausia juos laikyti šaldytuve.	Teisingas teiginys
	SK-S2	Temperatūrų svyravimai įtakoja kiaušinių galiojimo laiką.	Teisingas teiginys
	SK-S3	Nuplauti kiaušiniai ilgiau išsilaiko.	Neteisingas teiginys
	SK-S4	Kiaušinių galiojimo laikas yra griežtai apribotas iki 18 dienų.	Neteisingas teiginys

D priedas. Straipsnis „Apie protingus žmones“, teigiami ir neigiami koemntarai prie jo bei teiginiai informacijos supratimui įvertinti

Straipsnis „Apie protingus žmones“

Apie protingus žmones

Daug kas mėgsta sakyti, kad pasaulyje per daug kvailių. Tačiau apsižvalgę aplink pastebėtumėte labai daug protingų žmonių. Bet yra sakoma, kad protingi žmonės dažnai turi keistų įpročių ir bruožų. Tačiau negalima sakyti, kad tie, kurie taip nesieltgia, yra mažiau protingesni. Štai keletas keistų protingų žmonių elgesio bruožų.

Šunis mylintys ir juos auginantys žmonės yra draugiškesni ir aktyvesni. Šuo ragina šeimininką būti fiziškai aktyvesniu. Tačiau kates auginantys žmonės gali būti protingesni. Tikėtina, kad kates renkasi tie, kurie daugiau dirba, mokosi ir negali skirti laiko šuns vedžiojimui.

Protingesni žmonės dėl visko jaudinasi. Nerimą jiems gali kelti įvairios situacijos, įskaitant ir tas, kurios nėra pavojingos ar labai reikšmingos. Jie jaudinasi dėl kitų nuomonės, socialinių ryšių, ateities, savo pačių ydų.

Nors miego – darbo režimą galima koreguoti kaip tik žmogus užsigeidžia, protingesni žmonės dažnai miegoti eina vėliau nei kiti. Ir keliai ryte kur kas sunkiau (nes vėliau nuėjo miegoti). Taip yra todėl, kad jiems naktimis labai patogu dirbti ir mokytis – netrukdo triukšmas, skambučiai, susitikimai ir t. t.

Protingi žmonės yra smalsūs. Jie viskuo domisi, kasdien nori kažko išmokti. Tai jie daro skaitydami, tyrinėdami, pasinerdami į naujas patirtis ir keliaudami. Be to, protingi žmonės yra atviri kitoms nuomonėms ir požiūriams. Jie išklauso kitų ir yra linkę keisti savo įsitikinimus, kai atsiranda geresnių įrodymų.

Netvarkingas kambarys gali rodyti, jog jame gyvena protingas žmogus. Tokie žmonės neturi laiko tvarkytis, nes tikėtina, jų mintys yra užimtos svarbesniais dalykais.

Protingesni žmonės yra tylėsniai. Jie dažnai yra paskendę savo mintyse ir net išėję į miestą su draugais vis tiek galvoja apie savo darbą ar studijas.

D1 lentelė. Neigiami komentarai prie straipsnio „Apie protingus žmones“ (SP).

Komentaro Nr.	Neigiami komentarai (skliaustuose parašytas žodžių kiekis komentare)	Komentaro emocinio turinio valentingumas (nemalonus-malonus)				Komentaro emocinio turinio sužadinimas (silpnas-stiprus)				Komentaro turinys
		Eks- pertas I	Eks- pertas II	Eks- pertas III	Trijų ekspertų vertinimų vidurkis	Eks- pertas I	Eks- pertas II	Eks- perta s III	Trijų ekspertų vertinimų vidurkis	
SP-NT1	Na na, tai gal visi „dedam skersą“ ant žmonių, su kuriais gyvenam, dirbam ir bendraujam ir būsim protingi, net mokytis nereikės. (21)	2	2	2	2,00	6	6	5	5,67	Teminis
SP-NT2	Protingi kame? Kaip sugalvos parašyti, tai iš vis neįmanoma suprasti apie ką tai. Jei jau rašot, tai rašykite aiškiau. (19)	2	2	3	2,33	6	6	5	5,67	Teminis
SP-NT3	Tiesiog šaliai nereikia protingų žmonių, šaliai reikia pamišusių ir nemąstančių darbininkų, vartotojų klasės, kuria galima lengvai manipuliuoti mokant už darbą. (20)	1	3	3	2,33	6	6	5	5,67	Teminis
SP-NT4	Kaip pavadinti tuos, kurie nesąžiningomis schemomis uždirba milijonus? Kai kurie neskaitytė nei vienos knygos, nemoka sureginti kelių žodžių, bet turi daug pinigų – jie protingi? (24)	2	3	3	2,67	5	4	5	4,67	Teminis
SP-NB	Nu kiek galima??? Ir vėl kažkokių nesąmonių prirašė! Ir iš kur tik traukia tokius straipsnius?! Visai nebeturi apie ką rašyti! (20)	1	2	2	1,67	6	6	6	6,00	Bendrinis
Visų komentarų sužadinimo lygio vidurkis									5,54	

D2 lentelė. Teigiami komentarai prie straipsnio „Apie protingus žmones“ (SP).

Komentaro Nr.	Teigiami komentarai (skliaustuose parašytas žodžių kiekis komentare)	Komentaro emocinio turinio valentingumas (nemalonus-malonus)				Komentaro emocinio turinio sužadinimas (silpnas-stiprus)				Komentaro turinys
		Eks- pertas I	Eks- pertas II	Eks- pertas III	Trijų ekspertų vertinimų vidurkis	Eks- pertas I	Eks- pertas II	Eks- perta s III	Trijų ekspertų vertinimų vidurkis	
SP- TT1	Alia kaip gerai parašyta! Ir teisingai! Su viskuo sutinku, man viskas tinka, kas čia parašyta ir galiu tik patvirtinti mokslininkų išvadas. (21)	5	7	7	6,33	3	6	7	5,33	Teminis
SP- TT2	Nu va! Visada žinojau, kad esu graži, o po šito straipsnio supratau, kad dar esu ir protinga. Kaip malonu buvo skaityti! (21)	6	6	7	6,33	2	5	7	4,67	Teminis
SP- TT3	Nu tikrai pralinksmino straipsnis! Iš dalies sutinku su tuo, kas jame parašyta, iš dalies – ne. Bet vis tiek buvo įdomu paskaityti. (21)	6	6	7	6,33	2	5	6	4,33	Teminis
SP- TT4	Kaip taikliai parašyta! Reikės duot straipsnį vyrui paskaityti, kad pamatytų, jog turi ne tik gražią, bet ir protingą žmoną! Ot apsidžiaugs! (21)	5	5	7	5,67	3	6	7	5,33	Teminis
SP- TB	Kaip gera matyti, jog vis dar yra rašomi straipsniai ne tik apie politiką ir nelaimės! Daugiau tokių straipsnių ir gyvenimas atrodys šviesesnis. (22)	6	5	7	6,00	3	4	7	4,67	Bendrinis
Visų komentarų sužadinimo lygio vidurkis									4,87	

D3 lentelė. Teigianiai naudojami straipsnio „Apie protingus žmones“ supratimo vertinimui.

<i>Atsakymų variantai</i>	<i>Eil. Nr.</i>	<i>Teiginiai</i>	<i>Teiginio tesingumas/netesingumas</i>
Teisingas/ neteisingas	SP-S1	Tas, kas daug nerimauja galima manyti, jog yra protingas žmogus.	Teisingas teiginys
	SP-S2	Mažai kalbančius žmones galima vadinti protingesniais.	Teisingas teiginys
	SP-S3	Tie, kurie pasirenka „ankstyvo vyturio“ gyvenimą, yra labiau protingi.	Neteisingas teiginys
	SP-S4	Protingi žmonės dažniau augins šunis.	Neteisingas teiginys

E priedas Eiliškumas skirtingose grupelėse.

E1 lentelė. Straipsnių eiliškumas skirtingose grupelėse.

	I GRUPELĖ	II GRUPELĖ	III GRUPELĖ	IV GRUPELĖ	V GRUPELĖ	VI GRUPELĖ
I dalis	SP*	SK	SB	SB	SP	SK
II dalis	SK**	SB	SP	SK	SB	SP
III dalis	SB***	SP	SK	SP	SK	SB

*SP – Straipsnis „Apie protingus žmones“, **SK – Straipsnis „Kur laikyti kiaušinius“, ***SB – Straipsnis „Būstas iš brėžinių“.

E2 lentelė. Teigiamų ir neigiamų komentarų atsitiktinė tvarka skirtingose grupelėse.

NEIGIAMŲ KOMENTARŲ ATSITIKTINĖ SEKA						
Eil.Nr.	I grupelė	II grupelė	III grupelė	IV grupelė	V grupelė	VI grupelė
1.	SB-NT ¹ 2	SK ⁶ -NB	SP ⁷ -NT 1	SK-NT 3	SP-NT 4	SB-NT 1
2.	SB-NT 3	SK-NT 4	SP-NT 2	SK-NT 1	SP-NB	SB-NT 4
3.	SB-NB ²	SK-NT 2	SP-NT 3	SK-NT 4	SP-NT 1	SB-NT 3
4.	SB-NT 1	SK-NT 3	SP-NT 4	SK-NB	SP-NT 2	SB-NB
5.	SB-NT 4	SK-NT 1	SP-NB	SK-NT 2	SP-NT 3	SB-NT 2
TEIGIAMŲ KOMENTARŲ ATSITIKTINĖ SEKA						
Eil.Nr.	I grupelė	II grupelė	III grupelė	IV grupelė	V grupelė	VI grupelė
1.	SP-TT ³ 4	SB-TT 1	SK-TT 2	SB-TT 1	SK-TT 3	SP-TB
2.	SP-TB ⁴	SB-TT 4	SK-TT 3	SB-TT 2	SK-TT 1	SP-TT 4
3.	SP ⁵ -TT 1	SB-TT 3	SK-TB	SB-TT 3	SK-TT 4	SP-TT 2
4.	SP-TT 2	SB-TB	SK-TT 1	SB-TT 4	SK-TB	SP-TT 3
5.	SP-TT 3	SB-TT 2	SK-TT 4	SB-TB	SK-TT 2	SP-TT 1

¹NT – neigiamas teminis komentaras,

²NB – neigiamas bendrinis komentaras,

³TT – teigiamas teminis komentaras,

⁴TB – teigiamas bendrinis komentaras,

⁵SB – straipsnis „Būstas iš brėžinių“,

⁶SK – straipsnis „Kur laikyti kiaušinius“,

⁷SP – straipsnis „Apie protingus žmones“

E3 lentelė. Teigiamų, neigiamų komentarų ir jų nebuvimo pateikimo eiliškumas skirtingose grupelėse.

	<i>I grupelė</i>	<i>II grupelė</i>	<i>III grupelė</i>	<i>IV grupelė</i>	<i>V grupelė</i>	<i>VI grupelė</i>
I dalis	Teigiami komentarai	Neigiami komentarai	Be komentarų	Teigiami komentarai	Neigiami komentarai	Be komentarų
II dalis	Be komentarų	Teigiami komentarai	Neigiami komentarai	Neigiami komentarai	Be komentarų	Teigiami komentarai
III dalis	Neigiami komentarai	Be komentarų	Teigiami komentarai	Be komentarų	Teigiami komentarai	Neigiami komentarai

E4 lentelė. Supratimo vertinimo teiginių eiliškumas skirtingose grupelėse.

I DALIS						
Eil.Nr.	<i>I grupelė</i>	<i>II grupelė</i>	<i>III grupelė</i>	<i>IV grupelė</i>	<i>V grupelė</i>	<i>VI grupelė</i>
1.	SP*-S1 T	SK-S4 N	SB-S2 T	SB-S3 N	SP-S4 N	SK-S1 T
2.	SP-S2 T	SK-S1 T	SB-S4 N	SB-S2 T	SP-S3 N	SK-S3 N
3.	SP-S3 N	SK-S2 T	SB-S1 N	SB-S4 N	SP-S1 T	SK-S2 T
4.	SP-S4 N	SK-S3 N	SB-S3 T	SB-S1 T	SP-S2 T	SK-S4 N
II DALIS						
Eil.Nr.	<i>I grupelė</i>	<i>II grupelė</i>	<i>III grupelė</i>	<i>IV grupelė</i>	<i>V grupelė</i>	<i>VI grupelė</i>
1.	SK**-S2 T	SB-S3 N	SP-S4 N	SK-S2 T	SB-S1 T	SP-S4 N
2.	SK-S4 N	SB-S1 T	SP-S3 N	SK-S1 T	SB-S4 N	SP-S2 T
3.	SK-S3 N	SB-S4 N	SP-S2 T	SK-S3 N	SB-S2 T	SP-S1 T
4.	SK-S1 T	SB-S2 T	SP-S1 T	SK-S4 N	SB-S3 N	SP-S3N
III DALIS						
Eil.Nr.	<i>I grupelė</i>	<i>II grupelė</i>	<i>III grupelė</i>	<i>IV grupelė</i>	<i>V grupelė</i>	<i>VI grupelė</i>
1.	SB***-S4 N	SP-S1 T	SK-S2 T	SP-S3 N	SK-S2 T	SB-S3 N
2.	SB-S1 T	SP-S2 T	SK-S3 N	SP-S2 T	SK-S3 N	SB-S4 N
3.	SB-S3 N	SP-S4 N	SK-S1 T	SP-S1 T	SK-S4 N	SB-S1 T
4.	SB-S****2 T	SP-S3 N	SK-S4 N	SP-S4 N	SK-S1 T	SB-S2 T

*SP – Straipsnis „Apie protingus žmones“, **SK – Straipsnis „Kur laikyti kiaušinius“, ***SB – Straipsnis „Būstas iš brėžinių“, ****S – supratimo teiginys

E5 lentelė. Pirmų supratimo vertinimo lygio teiginių eiliškumas skirtingose grupelėse.

I DALIS						
Eil.Nr.	I grupelė	II grupelė	III grupelė	IV grupelė	V grupelė	VI grupelė
1.	Teisingas teiginys	Neteisingas teiginys	Teisingas teiginys	Neteisingas teiginys	Neteisingas teiginys	Teisingas teiginys
II DALIS						
Eil.Nr.	I grupelė	II grupelė	III grupelė	IV grupelė	V grupelė	VI grupelė
1.	Teisingas teiginys	Neteisingas teiginys	Neteisingas teiginys	Teisingas teiginys	Teisingas teiginys	Neteisingas teiginys
III DALIS						
Eil.Nr.	I grupelė	II grupelė	III grupelė	IV grupelė	V grupelė	VI grupelė
1.	Neteisingas teiginys	Teisingas teiginys	Teisingas teiginys	Neteisingas teiginys	Teisingas teiginys	Neteisingas teiginys

E6 lentelė. Darbinės atminties dviženklų skaičių sekų eiliškumas skirtingose grupelėse.

	I grupelė	II grupelė	III grupelė	IV grupelė	V grupelė	VI grupelė
I dalis	Seka Nr.1	Seka Nr.1	Seka Nr.3	Seka Nr.2	Seka Nr.2	Seka Nr.3
II dalis	Seka Nr.3	Seka Nr.2	Seka Nr.1	Seka Nr.1	Seka Nr.3	Seka Nr.2
III dalis	Seka Nr.2	Seka Nr.3	Seka Nr.2	Seka Nr.3	Seka Nr.1	Seka Nr.1

F priedas. Komentarų turinio vertinimo anketos ekspertams pavyzdys

Apklausa Ekspertų vertinimas 4

← → ↻ manoapklausa.lt/apklausa/1348069081/ ☆

Apklausa Ekspertų vertinimas 4 (kopija)

Dėkoju, jog sutikote pabūti ekspertu Lilijanos Seliukienės magistriniame darbe!
Toliau bus pateikti komentarai.
Prašau įvertinti kiekvieno komentaro turinį pagal tai, kiek komentaro turinys yra malonios
emocijos (MALONUMAS). Įvertinkite nuo 1 (labai nemalonus) iki 7 (labai malonus).
Prašau taip pat įvertinti kiekvieno komentaro turinio emocijos intensyvumą (INTENSIVUMAS).
Įvertinkite skalėje nuo 1 (labai silpnas) iki 7 (labai stiprus).

Įvesti prisijungimo slaptažodį:

Tęsti

Copyright © ManoApklausa.lt
Online apklausos - Greita ir Paprasta
Naudojimo ir privatumo sąlygos

17:38
2022-01-09

Apklausa Ekspertų vertinimas 4

← → ↻ manoapklausa.lt/apklausa/1348069081/0/59449744/ ☆

Prašome įvesti informaciją apie save:

Lytis

Amžius

Tęsti

Copyright © ManoApklausa.lt
Online apklausos - Greita ir Paprasta
Naudojimo ir privatumo sąlygos

17:40
2022-01-09

0%

1. Visai neseniai savo šaldytuve radau kiaušinius, kurie ten pragulėjo mažiausiai du mėnesius. Išsiviriau juos, suvalgiau ir nieko – gyvas esu.

	1	2	3	4	5	6	7
Malonumas (nemalonus - malonus)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Intensyvumas (silpnas - stiprus)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Tęsti

Copyright © ManoApklausa.lt
 Online apklausa - Greita ir Paprasta
[Naudojimo ir privatumo sąlygos](#)

98%

Ačiū už dalyvavimą!!!

Tęsti

Copyright © ManoApklausa.lt
 Online apklausa - Greita ir Paprasta
[Naudojimo ir privatumo sąlygos](#)

G priedas. Tyrimo dalyvio sutikimas dalyvauti tyrime

TYRIMO DALYVIO SUTIKIMAS DALYVAUTI TYRIME

Sutinku dalyvauti Mykolo Romerio Universiteto Žmogaus ir visuomenės studijų fakulteto studentės Lilijanos Seliukienės atliekamame tyrime.

Esu informuota/-as ir suprantu, koks yra šis tyrimas ir jo tikslas.

Esu informuota/-as ir suprantu, kad iš tyrimo turi teisę pasitraukti bet kuriuo metu nenurodant priežasčių.

Esu informuota/-as ir suprantu, kad tyrimo metu surinkti duomenys bus naudojami moksliniais tikslais.

Esu informuota/-as ir suprantu, jog yra garantuotas konfidencialumas mano duomenims.

Suprantu, kad mano dalyvavimas tyrime yra savanoriškas.

Patvirtinu, kad sutikimą dalyvauti šiame tyrime duodu laisva valia.

Tyrimo dalyvis

vardas

pavardė

parašas

pasirašymo data

H priedas. Kontrolinės grupės ir grupės su darbine atmintimi eksperimento viena dalis.

Abiems grupėms:

SVEIKI,
dėkoju, jog sutikote dalyvauti
mano eksperimente!

EKSPERIMENTAS SUSIDEDA
IŠ 3 DALIŲ

Kontrolinei grupei:

KIEKVIENOJE DALYJE BUS PATEIKTA:
*NAUJA informacija,
*NAUJOS užduotys prie informacijos.

Grupei su darbinės atminties užduotimi:

KIEKVIENOJE DALYJE BUS PATEIKTA:
*NAUJA informacija,
*NAUJOS užduotys prie informacijos,
*NAUJA skaičių seka.

Abiems grupėms:

Prieš kiekvieną užduotį, bus pateikta
instrukcija jos atlikimui.
Norėdami pradėti, klaviatūroje spauskite
klavišą TARPAS.

I DALIS

Grupei su darbinės atminties užduotimi:

Atlikite sudėties veiksmus.
Gautą sumą ĮSIMINKITE.
Ją reikės įrašyti vėliau.

Norėdami tęsti, spauskite TARPAS.

13

+

18

=

Abiems grupėms:

Perskaitykite toliau pateiktą straipsnį.
Perskaite straipsnį - spauskite TARPAS.

Norėdami tęsti, spauskite TARPAS

Apie protingus žmones

Daug kas mano, kad protingieji per daug kvaili. Tačiau apskritai apskritai protingieji labai daug protingieji. Bet yra tokie, kad protingieji žmonės labai turi būti įprotį ir bruožų. Tačiau apskritai, kad tie, kurie taip mąsto, yra mažiau protingieji. Tai būtent būtent protingieji žmonės apskritai būna.

Beje, reikėtų ir jais apskritai žmonės yra daugelis ir aktyvūs. Jie ragina žmoniją būti fiziniai aktyvūs. Tačiau kiti apskritai žmonės gali būti protingieji. Tiksliau, kad kiti reikėtų tie, kurie daugiau dirba, mokosi ir negali skirti laiko sau vaikštyti.

Protingieji žmonės dėl visų įprotų. Nors jie gali būti įprotis atskirti, įprotis ir tai, kurios yra protingieji ar labai reikalingi. Jie įprotis dėl kitų žmonių, socialinių ryšių, atskirti, savo pačių ryšių.

Jūs manysite - darbe reikia gauti išprotį kaip tik žmogus išprotis, protingieji žmonės daliai mąstyti apie viską net kiti. Ir kiti ryši kur kas mažiau (nauji žmonės mąstyti mąstyti). Tai yra visi, kad jais sukurti labai patogu dirbti ir mokyti - mokyti ir mokytis, mokytis ir mokytis.

Protigieji žmonės yra smalsūs. Jie viską domisi, kasdien turi kalbėti žmogui. Tai jie daro skaitant, tyrinėjant, pasidomint, nes jie patiria ir kiti. Be to, protigieji žmonės yra labai kiti žmonės žmonėms ir patirtis. Jie tikrai kiti ir yra kiti kiti savo patirtimi, kai atsitinka geriausi įprotis.

Protigieji žmonės gali rodyti, jog jie gyvena protingus žmones. Tokie žmonės neturi laiko tvarkyti, nei tiksliai. Jie mąsto ir viską suvokia dalykus.

Protigieji žmonės yra visi, jie daliai yra patogu savo mąstymu ir net kiti įprotį mąstyti su draugais vis tik patogu apie savo darbą ar studijas.

f i o ln

Grupei su darbinės atminties užduotimi:

Įrašykite ĮSIMINTĄ sumą.

|

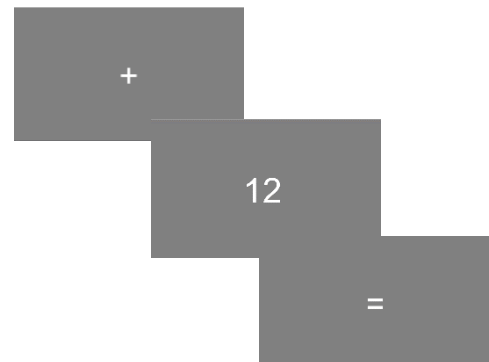
Pelės pagalba spauskite TĘSTI

Grupei su darbinės atminties užduotimi:

Su ką tik įrašytu skaičiumi atlikite sudėties veiksmus.

Gautą NAUJĄ sumą ĮSIMINKITE.
Ją reikės įrašyti vėliau.

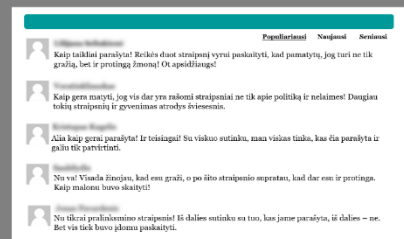
Norėdami tęsti, spauskite TARPAS.

Abiems grupėms:

Perskaitykite toliau pateiktus komentarus
prie straipsnio. Perskaite komentarus -
spauskite TARPAS.

Norėdami tęsti, spauskite TARPAS

Grupei su darbinės atminties užduotimi:

Įrašykite ĮSIMINTĄ sumą.

Pelės pagalba spauskite TĘSTI

Grupei su darbinės atminties užduotimi:

Su ką tik įrašytu skaičiumi atlikite sudėties veiksmus.

Gautą NAUJĄ sumą ĮSIMINKITE.
Ją reikės įrašyti vėliau.

Norėdami tęsti, spauskite TARPAS.

+

13

=

Abiems grupėms:

Atsakykite į toliau pateiktą klausimą.

Savo pasirinkimą pažymėkite pelės pagalba.

Norėdami tęsti, spauskite TARPAS

Kiek patikima straipsnyje pateikta informacija?

Labai nepatikimas Labai patikimas

| | | | | | | |

Grupei su darbinės atminties užduotimi:

Įrašykite ĮSIMINTĄ sumą.

|

Pelės pagalba spauskite TĘSTI

Grupei su darbinės atminties užduotimi:

Su ką tik įrašytu skaičiumi atlikite sudėties veiksmus.

Gautą NAUJĄ sumą ĮSIMINKITE.
Ją reikės įrašyti vėliau.

Norėdami tęsti, spauskite TARPAS.

+

12

=

Abiems grupėms:

Toliau bus pateikti teiginiai. Jums reikia atsakyti, kiek jie yra teisingi.

Savo pasirinkimą pažymėkite pelės pagalba.

Norėdami tęsti, spauskite TARPAS

Tas, kas daug nerimauja galima manyti, jog yra protingas žmogus.

Labai neteisingas Labai teisingas

└───┴───┴───┴───┴───┴───┘

Mažai kalbančius žmones galima vadinti protingesniais.

Labai neteisingas Labai teisingas

└───┴───┴───┴───┴───┴───┘

Tie, kurie pasirenka „ankstyvo vyturio“ gyvenimą, yra labiau protingi.

Labai neteisingas Labai teisingas

└───┴───┴───┴───┴───┴───┘

Protingi žmonės dažniau augins šunis.

Labai neteisingas Labai teisingas

└───┴───┴───┴───┴───┴───┘

Grupei su darbinės atminties užduotimi:

Su ką tik įrašytu skaičiumi atlikite sudėties veiksmus.

Gautą NAUJĄ sumą ĮSIMINKITE.
Ją reikės įrašyti vėliau.

Norėdami tęsti, spauskite TARPAS.

+

11

=

Abiems grupėms:

Atsakykite į toliau pateiktą klausimą.

Savo pasirinkimą pažymėkite pelės pagalba.

Norėdami tęsti, spauskite TARPAS

Kiek Jums buvo aktuali šio straipsnio tema?

Visai neaktuali

Labai aktuali

Grupei su darbinės atminties užduotimi:

Įrašykite ĮSIMINTĄ GALUTINĘ sumą.

|

Pelės pagalba spauskite TĘSTI

Abiems grupėms:

I DALIES pabaiga

II DALIS

Eksperimento pabaigoje abiems grupėms:

Eksperimento
pabaiga

DĖKOJU UŽ
DALYVAVIMĄ!!!

I priedas. Kiekvieno straipsnio supratimo vertinimo vidurkiai.

<i>Straipsnio temos pavadinimas</i>	<i>Straipsnis "Apie protingus žmones"</i>		<i>Straipsnis "Kur laikyti kiaušinius"</i>		<i>Straipsnis "Būstas iš brėžinių"</i>	
<i>Grupės</i> <i>Straipsnio supratimas</i>	Kontrolinė grupė	Grupė su darbinės atminties užduotimi	Kontrolinė grupė	Grupė su darbinės atminties užduotimi	Kontrolinė grupė	Grupė su darbinės atminties užduotimi
Supratimas, kai skaitė straipsnį be komentarų	4,75	4,98	4,75	6,38	5,68	5,05
Supratimas, kai skaitė straipsnį su teigiamo valentingumo komentarais	4,98	5,86	5,40	5,95	5,50	5,45
Supratimas, kai skaitė straipsnį su neigiamo valentingumo komentarais	4,80	5,10	5,70	6,25	5,70	5,65
<i>Vidurkis, kai skaitė straipsnį be komentarų + su teigiamais/neigiamais komentarais</i>	4,84	5,31	5,28	6,19	5,63	5,38
<i>Bendras vidurkis (kontrolinės grupės + grupės su darbinės atminties užduotimi)</i>	5,08		5,74		5,51	
BENDRAS VISŲ STRAIPSNIŲ SUPRATIMO VIDURKIS	5,44					

J priedas. Kiekvieno straipsnio temos aktualumo vidurkiai.

<i>Straipsnio temos pavadinimas</i>	<i>Straipsnis "Apie protingus žmones"</i>		<i>Straipsnis "Kur laikyti kiaušinius"</i>		<i>Straipsnis "Būstas iš brėžinių"</i>	
<i>Grupės</i> <i>Temos aktualumas</i>	Kontrolinė grupė	Grupė su darbinės atminties užduotimi	Kontrolinė grupė	Grupė su darbinės atminties užduotimi	Kontrolinė grupė	Grupė su darbinės atminties užduotimi
Temos aktualumas, kai skaitė straipsnį be komentarų	4,5	3,7	4,1	5,9	3,6	3,4
Temos aktualumos, kai skaitė straipsnį su teigiamo valentingumo komentarais	4,3	4,1	4,1	4,2	3,4	3,4
Temos aktualumos, kai skaitė straipsnį su neigiamo valentingumo komentarais	3,5	3,8	5,2	4,9	3,5	4,7
<i>Vidurkis, kai skaitė straipsnį be komentarų + su teigiamais/neigiamais komentarais</i>	4,1	3,9	4,5	5	3,5	3,8
<i>Bendras vidurkis (kontrolinės grupės + grupės su darbinės atminties užduotimi</i>	4		4,75		3,65	
BENDRAS VISŲ STRAIPSNIŲ TEMŲ AKTUALUMO VIDURKIS	4,13					